

ISSN 2311-8458

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЛЬВІВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Серія психологічна

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна / головний редактор З. Я. Ковальчук. Львів: ЛьвДУВС, 2026. Вип. 1. 80 с.

Виходить двічі на рік.

Мова видання: українська, англійська.

Засновник – Львівський державний університет внутрішніх справ.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 11 квітня 2024 року No 1191 (Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04392).

Суб'єкт у сфері друкованих медіа: Львівський державний університет внутрішніх справ (вул. Городоцька, буд. 26, м. Львів, 79007, vdzr@lvduvs.edu.ua, тел. (032) 258-63-25)

Рекомендовано Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ до друку та розміщення в електронних сервісах ЛьвДУВС (протокол від 14 травня 2026 р. № 12).

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 491 від 27 квітня 2023 року (додаток 3) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі С – Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини (спеціальність С4 – Психологія).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Кісіль Зоряна Ярославівна, доктор юридичних наук, професор, заступник директора навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Ковальчук Зоряна Ярославівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та соціальної психології Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:

Вавринів Олена Степанівна, кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної та соціальної психології, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Євдокімова Олена Олександрівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології та психології, Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна.

Заверуха Ольга Ярославівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та педагогіки, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, Україна.

Католик Галина Вікторівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології, Інститут управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, Україна.

Карпенко Євген Володимирович, доктор психологічних наук, доцент, професор, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

Кузьо Любов Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри мовної підготовки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

Лялюк Галина Миколаївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри загальної та соціальної психології, Навчально-науковий Інститут управління, психології та безпеки, Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна.

Пілецька Любомира Сидорівна, доктор психологічних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної психології, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна.

Яремко Роман Ярославович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та педагогіки, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна.

Антошевська Беата (Antoszevska Beata), доктор хабілітований, професор, викладач, Вармінсько-Мазурський університет, Польща.

Біннебесель Юзеф (Binnebesel Józef), доктор хабілітований, професор факультету філософії та соціальних наук, Університет Миколи Коперника, Польща.

Мойс Єва (Mojs Ewa), доктор хабіліт. (науки про здоров'я), професор, завідувач кафедри та відділу клінічної психології, Познанський університет медичних наук, Польща.

Зикль Павел (Zikl Pavel), доктор наук, доцент, керівник Інституту початкової, дошкільної та спеціальної освіти педагогічного факультету, Університет Градець-Кралоуе, Чеська Республіка.

Стельцер Богуслав (Stelcer Boguslaw), доктор біологічних наук, доцент кафедри харчування та дієтології, Познанський університет природничих наук; доцент кафедри клінічної психології, Медичний університет імені Кароля Марцінковського, Польща.

Суварна Рекха Чінта (Suvarna Rekha Chinta), PhD з когнітивних наук, викладач, WSHIU Академія прикладних наук, Польща.

У публікаціях висвітлено результати психологічних досліджень, здійснених фахівцями у теоретичних і практичних напрямках.

У статтях висловлено позицію авторів, яку не завжди підтримує редакційна колегія.

За достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу відповідають автори і рецензенти.

Під час передруку матеріалів посилання на Науковий вісник обов'язкове.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl

Офіційний сайт видання: <https://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/psychology>

УДК 159.9:351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-1>**Барко Вадим Вадимович,**

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
морально-психологічного супроводження службово-бойової
діяльності Національної гвардії України навчально-наукового
інституту управління персоналом,
Національна академія Національної гвардії України,
майдан Захисників України, 3, м. Харків, 61000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3836-2627>

Барко Вадим Іванович,

доктор психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки,
Національна академія Національної гвардії України,
майдан Захисників України, 3, м. Харків, 61000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4962-0975>

Андрущенко Анастасія Вікторівна,

викладач кафедри психології та педагогіки,
Національна Академія Національної гвардії України,
майдан Захисників України, 3, м. Харків, 61000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-5020-993X>

МЕТОДОЛОГІЯ ЕКСПРЕС-ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** Статтю присвячено проблематиці пошуку психодіагностичного інструментарію експрес-дослідження, спрямованого на комплексне вивчення індивідуально-особистісних властивостей військовослужбовців Національної гвардії України з метою психологічного відбору персоналу, призначення осіб на посади. Проведено емпіричне дослідження з охопленням репрезентативної вибірки курсантів Національної академії Національної гвардії України, яке ґрунтується на теоретичних концепціях і принципах системності, оптимізації, теорії інтегральної індивідуальності і ортогональних моделей особистості. Розроблено оригінальний психодіагностичний комплекс методик для швидкого системного психодіагностичного дослідження військовослужбовців, який включає адаптовані тести загальних здібностей, індивідуально-особистісних властивостей, спрямованості особистості. Показано, що цей комплекс дозволяє психологу, без значних витрат часу, вимірювати й оцінювати результати тестування та формулювати надійний психодіагностичний висновок. Порівняння груп успішних і неуспішних військовослужбовців дозволило встановити, що за різними критеріями та індексами професійної придатності до службово-бойової діяльності зареєстровано статистичні відмінності між різними за успішністю групами обстежених. Успішні військовослужбовці є більш інтелектуально розвиненими і креативними, якщо порівняти з опонентами. Щодо індивідуально-особистісних властивостей, вони виявились більш активними і сміливими, відповідальними, менш схильними до депресії. Отримані докази щодо зменшення агресивних і домінантних проявів у групі успішних, їх більшої схильності до діалогу і компромісу. Успішні є більш відповідальними, у них більша тенденція оволодівати знаннями й навичками. Високі індекси за шкалою поступливості свідчать про тенденцію до компромісів, здатність залагоджувати конфлікти. Вищі індекси професійної життєстійкості свідчать про включення до професійної діяльності, добрий самоконтроль та ефективне сприйняття професійного ризику, вміння протидіяти несприятливим обставинам. За критерієм спрямованості також виявлено перевагу успішних військовослужбовців. Зазначені психологічні особливості сприяють більш ефективному виконанню військовослужбовцями своїх професійних завдань. За деякими індексами психологічної придатності до діяльності не помічено істотних відмінностей між досліджуваними групами респондентів.*

тів. Це стосується показників екстраверсії та інтроверсії, а також показників сенситивності, емотивності та нейротизму.

Ключові слова: експрес-дослідження, військовослужбовці, Національна гвардія України, психологічна діагностика, загальні здібності, індивідуальні особливості.

Barko Vadym V., Barko Vadym Iv., Andrushchenko A. METHODOLOGY OF EXPRESS RESEARCH OF INDIVIDUAL PROPERTIES OF PERSONNEL OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the problem of finding psychodiagnostic tools for express research for the purpose of comprehensive study of individual and personal properties of servicemen of the National Guard of Ukraine. An empirical study was conducted covering a representative sample of cadets of the National Academy of the National Guard of Ukraine, which is based on a theoretical concept based on the principles of systematicity, optimization, the theory of integral individuality and orthogonal personality models. On this basis, an original psychodiagnostic complex of methods for rapid systematic psychodiagnostic research of personality has been developed, which includes adapted tests of general abilities, individual-personal properties and orientation. This complex allows a psychologist to compare, refine and supplement the results obtained during testing and formulate a reliable psychodiagnostic conclusion without significant time expenditure. Comparison of groups of successful and unsuccessful servicemen allowed us to establish that statistically significant differences were recorded between groups of successful and unsuccessful individuals according to many criteria and indicators of psychological suitability for service. This applies to general abilities, successful servicemen are more intellectually developed and creative. Regarding the criterion of individual and personal qualities, the successful ones turned out to be more active and courageous, responsible, less prone to depression. Evidence was obtained of less aggressiveness, intransigence and dominance of the representatives of the group of successful ones, a greater tendency to dialogue and compromise. The successful ones are more responsible in the performance of their duties, they show a desire to master new knowledge and skills. High indices on the compliance scale indicate a tendency to compromise in the process of dialogue, the ability to resolve conflicts. Higher indicators of professional resilience of successful people mean a higher level of their involvement in professional activities, better control over them and more effective acceptance of professional risks, the ability to withstand adverse circumstances. The criterion of orientation also revealed the advantage of successful military personnel. According to many indicators of psychological suitability for activity, no significant differences were recorded between the surveyed groups of successful and unsuccessful employees. This applies to the indicators of extraversion and introversion, as well as the indicators of sensitivity, emotionality and neuroticism.

Key words: express research, military personnel, National Guard of Ukraine, psychological diagnostics, general abilities, individual characteristics.

Постановка проблеми. Дослідження багатьох науковців свідчать про те, що з метою вивчення індивідуальних властивостей військового персоналу у світі широко застосовуються різні психологічні інструменти. Найчастіше використовують такі опитувальники, як «Велика п'ятірка» (BFI), «Мінесотський багатофакторний особистісний опитувальник» (MMPI-2), «Каліфорнійський психологічний опитувальник» (CPI), «16-факторний опитувальник 16-PF» (Р. Кеттелла), «EPQ» (Г. Айзенка), а також тести «Загальних здібностей» (Р. Амтхауера, Д. Векслера, Дж. Равена, Р. Кеттелла), проєктивні методики, наприклад, Г. Роршаха, Л. Сонді, Г. Хекгаузена тощо. Таким чином, інструментарій доволі широкий і його застосування потребує значних зусиль та часу. Тому постає питання щодо наукового обґрунтування відносно

невеликого діагностичного експрес-комплексу, який дозволить в умовах війни швидко діагностувати індивідуальні особливості військовослужбовців, ступінь готовності до служби і правильно визначати оптимально сферу службово-бойової діяльності.

У процесі розроблення психодіагностичного експрес-комплексу для вивчення персоналу підрозділів Національної гвардії України (далі – НГУ) нами висунуто наукову гіпотезу: теоретична модель оптимізації всебічного вивчення індивідуальних властивостей військовослужбовців повинна базуватися на застосуванні: а) методології організації психологічної діагностики на принципах системності та оптимізації; теорій інтегральної індивідуальності, рис і ортогональних моделей особистості; б) наукових критеріїв оцінки психологічної придатності особи до діяль-

ності, у яких відображуються основні індивідуально-особистісні характеристики особового складу; в) оптимального набору валідних і надійних психодіагностичних інструментів.

Принцип системності реалізується шляхом комплексного і структурованого розгляду психічних явищ (у їхній динаміці, ієрархії та синергетиці). Оптимізація полягає у прагненні досягати найкращого результату при мінімальних витратах часу і ресурсів за наявних у військових підрозділах умов. Теорія інтегральної індивідуальності охоплює три основні рівні останньої. Найнижчий (конституціональний) включає в себе анатомічні, морфологічні та фізіологічні властивості людини. Середній рівень (власне індивідуальний) – індивідуально-психологічні особливості, тобто глибину суб'єкта, його інтраіндивідуальну структуру (темперамент, характер, здібності, спрямованість). Найвищий рівень (особистісний), це верхівка структури людських особливостей, її інтеріндивідуальна структура (соціальні зв'язки, цінності, переконання, вищі потреби та мотиви [1, с. 38]. Теорія рис Р. Кеттелла ґрунтується на гіпотезі, відповідно до якої поведінка людини це функція персональних рис і особливостей ситуації. У даному дослідженні виокремлюються конституціональні риси, такі, як екстраверсія – інтроверсія, тривожність – агресивність, інтернальність – екстернальність; індивідуальні риси, наприклад, депресивність, імпульсивність, індивідуалістичність, оптимістичність, відкритість; особистісні риси, такі, як самоактуалізація, проникливість, витонченість, співчуття, совісність, радикалізм, сумлінність тощо [1, с. 134; 2, с. 15].

Типова ортогональна теоретична індивідуально-особистісна модель в графічному вигляді включає в себе дві незалежні вісі – інтровертованість – екстравертованість, нейротизм – агресивність (модель Г. Айзенка і Л. Собчик), а також інтровертованість – екстравертованість, інтернальність – екстернальність (модель Каліфорнійського психологічного опитувальника) [1, с. 52; 3, с. 40]. Основні індивідуально-особистісні властивості, зазвичай, обумовлюють психологічну придатність військовослужбовця НГУ до службово-бойо-

вої діяльності. До них відносяться: здібності, як сфера певних можливостей людини; характерологічні властивості, як сфера генералізованих ваблень і спонукань, якими визначаються типові способи поведінки людини; спрямованість, як мотиваційно-потребова сфера особистості. Згідно із зазначеним, до критеріїв психологічної придатності військовослужбовця до службової діяльності можливо віднести: 1) загальні здібності; 2) індивідуально-особистісні властивості; 3) спрямованість. Кожен із критеріїв конкретизовано показниками психологічної придатності: перший включає в себе вербальний, невербальний, емоційний інтелект, а також креативність; другий – тип реагування, провідні тенденції, типи інтерперсональної взаємодії; третій – рівень самоактуалізації, сприятливі та несприятливі типи мотивації [2; 3; 4].

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – розкриття теоретичної концепції та відповідного психодіагностичного інструментарію, які можуть використовуватись психологами підрозділів Національної гвардії України, пошук шляхів їх оптимального поєднання для проведення експрес-дослідження.

Завдання дослідження: а) встановлення теоретичних засад підвищення ефективності психодіагностичних досліджень у підрозділах Національної гвардії; б) висвітлення методології розробки системи психологічної діагностики ступеня профпридатності військовослужбовця до службової діяльності; в) встановлення оптимального психодіагностичного комплексу для оцінки і вимірювання індивідуально-особистісних властивостей військовослужбовців та визначити його ефективність.

Матеріали та методи. У процесі дослідження застосовувались теоретичні методи вивчення наукових літературних джерел, їх порівняння, класифікація й узагальнення, аналіз і синтез, емпіричні – психологічної діагностики (тестометричного та емоційного інтелекту, креативності, типологічних особливостей, особистісних характеристик, мотиваційної сфери, життєстійкості тощо), анкетування, експертного оцінювання (для визначення рівня успішності професійної

діяльності військовослужбовців), кореляційного аналізу. Статистичну обробку отриманих емпіричних даних здійснено за допомогою застосування стандартизованого пакету програм IBM SPSS Statistics 23.0. Експериментальне дослідження проводилося поетапно. Усього обстежено 146 курсантів Національної академії НГУ з досвідом службово-бойової діяльності, з яких 23 особи – становили жінки (16%). Спеціальні звання респондентів варіювалися від рядового до лейтенанта, а вік коливався в межах 23–36 років. Кількісний показник вибірки є репрезентативним (при довірчому рівні ймовірності 0,95 із теоретичною статистичною похибкою 0,05). Для обстеження переважно відбирались військовослужбовці, які за експертними оцінками характеризувалися як успішні (116 осіб); 30 працівників за оцінками експертів були віднесені до групи неуспішних. Опитування відбувалося в першій половині дня, у груповій формі, розмір групи – 10–12 осіб. У процесі опитування дотримувалися умови щодо санітарно-гігієнічних умов приміщення, якості інструкції, часових обмежень тощо.

Результати. Виходячи із вищенаведеної теоретичної моделі, з метою системного психодіагностичного вивчення персоналу НГУ були обрані кілька адаптованих україномовних валідних і надійних психодіагностичних методик:

– тести рівня і структури інтелекту Амтхауера (дослідження загальних здібностей); Манойлової (вивчення емоційного інтелекту), Меде-Піорковського (дослідження креативності);

– ІТО (дослідження індивідуально-особистісних властивостей); опитувальники «Великої п'ятірки» (ОВП), «Міні-Мульт» і «Професійної життєстійкості»;

– опитувальники Джонса-Крендалла і Річі-Мартіна (дослідження спрямованості).

Діагностика загальних здібностей. Тест рівня і структури інтелекту розроблений Р. Амтхауером і включає завдання на діагностику вербального, лічильно-математичного, просторового компонентів інтелекту. Нами підібрано три субтести: 2, 3, 4 (вербальні)

та 6 (невербальний), цей набір уможливило діагностування основних структурних компонентів інтелекту військовослужбовців [3, с. 78].

Останні наукові публікації підтверджують точку зору, згідно з якою емоційний інтелект є вельми потрібним задля успішності діяльності в багатьох професіях [7]. Методика діагностики (MEI), розроблена М. Манойловою, ґрунтується на тому, що у його структурі присутні внутрішньоособистісний та міжособистісний аспекти [3, с. 115].

Методика дослідження креативності за методом «Словесні тріади» [5], [3] передбачає психодіагностичне оцінювання творчих здібностей. Обстежуваним пропонується інструкція, відповідно до якої потрібно прочитати три запропоновані слова, а потім упродовж п'яти хвилин скласти якомога більше оригінальних речень, які б містили ці самі слова.

Діагностика індивідуально-особистісних властивостей. Індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) [6]. Він розроблений на базі ортогональної моделі особистості та теорії провідних тенденцій. Відповідно, індивідуально-особистісна типологія ґрунтується на порівнянні незалежних (ортогональних) особливостей: інтроверсія – екстраверсія, тривожність – агресивність, лабільність (емотивність) – ригідність, сензитивність – спонтанність (рис. 1).

Опитувальник «Велика п'ятірка» розроблений на теоретичному підґрунті, що характеризує індивідуальність на основі п'яти чинників: екстраверсія, нейротизм, поступливість, сумлінність і відкритість досвіду. Зарубіжні психологи (О. Джон, Л. Науман і С. Сото) створили версію, яка включає в себе 44 твердження [8, с. 115]. Шкали цього опитувальника також ґрунтуються на ортогональній індивідуально-особистісній моделі.

Опитувальник «Міні-Мульт» створений І. Кінканном шляхом переробки «Мінесотського багатофакторного особистісного опитувальника» (MMPI) [9, с. 300]. Опитувальник доволі компактний і включає 71 твердження, які належать до 11 шкал, 3 із них – оціночні, а 8 – базисні (надконтроль, депресивність,

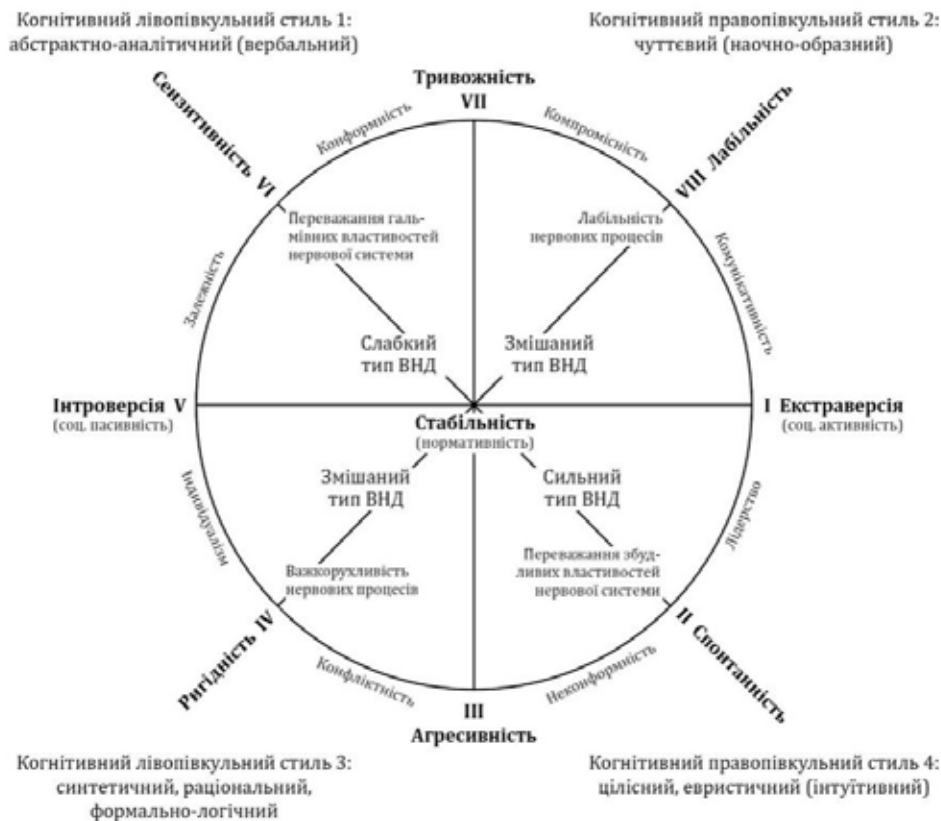

Рис. 1. Ортогональна індивідуально-особистісна модель (на прикладі ІТО)

емоційна лабільність, імпульсивність, ригідність, тривожність, індивідуалістичність, оптимістичність). «Міні-Мульти» також заснований на ортогональній теоретичній моделі. Усі застосовані у дослідженні психодіагностичні інструменти адаптовані українською, підтверджено їх високі психометричні характеристики (В. Барко, В. Остапович, 2022) [3].

Професійна життєстійкість. Ця психологічна властивість розглядається як система індивідуально-особистісна і професійна особливість, яка поступово формується у працівника упродовж професійної кар'єри і виявляється у його здатності «включатися» у професійну діяльність, контролювати її, сприймати професійні ризики, забезпечувати можливість протидіяти несприятливим обставинам, запобігати появі ознак професійної деформації. Опитувальник, розроблений О. Кокуном, визначає загальний рівень професійної життєстійкості, а також складових, до яких належать професійна включеність, контроль та прийняття ризику, та декількох

компонентів, серед яких виокремлюють емоційний, мотиваційний, соціальний та професійний) [4, с. 35].

Результати дослідження, спрямованого на вивчення характеру зв'язків між шкалами опитувальників, які ґрунтуються на ортогональних індивідуально-особистісних моделях, представлені в табл. 1.

Як видно з даних табл. 1, шкали опитувальника «Міні-Мульти», в яких відображено такі характерологічні тенденції, як імпульсивність, лідерство, домінування, оптимістичність (№№ 4 і 9), позитивно корелюють зі шкалами стеничного типу реагування ІТО, такими, як екстраверсія (0,43; 0,48), спонтанність (0,41; 0,46), агресивність (0,45; 0,47). Спостерігається їх негативна кореляція з шкалами гіпостеничного регістру, серед яких – інтроверсія (–0,28; –0,29), сензитивність (–0,34; –0,24), тривожність (–0,43; –0,45). Шкали опитувальника «Міні-Мульти», у яких відображено риси надконтролю, песимістичності, тривожності (№№ 1, 2, 6) також мають

Таблиця 1

Кореляції шкал опитувальників ІТО, «Міні-Мульт» та ОВП¹

№ з/п	Шкали ІТО	Шкали «Міні-Мульт»	Шкали ОВП
1.	Екстраверсія	0,48 (8); 0,43 (4); -0,32 (1); 0,38 (2); -0,41 (6)	0,38 (1); 0,33 (5); -0,42 (2); -0,40 (4)
2.	Спонтанність	0,46 (4); 0,41 (8); -0,39 (6); -0,39 (2)	0,37 (1); 0,39 (5); -0,33 (2); -0,39 (4)
3.	Агресивність	0,47 (4); 0,45 (8); -0,50 (1); -0,55 (6); -0,54 (2)	0,39 (1); 0,31 (5); -0,44 (2); -0,42 (4)
4.	Ригідність	0,20 (1); 0,25 (2); 0,30 (5); -0,31 (3)	0,36 (2); 0,29 (1)
5.	Інтроверсія	-0,28 (8); -0,29 (4); 0,33 (1); 0,35 (2); 0,38 (6)	0,52 (2); 0,54 (4); 0,40 (3); 0,35 (1); -0,29 (5)
6.	Сенситивність	-0,24 (8); -0,34 (4); 0,43 (1); 0,45 (2); 0,42 (6); 0,32 (3); 0,35 (7)	0,51 (2); 0,49 (4); 0,41 (3); -0,35 (1); -0,27 (5)
7.	Тривожність	-0,43 (9); -0,45 (4); 0,56 (7); 0,57 (1); 0,51 (2)	0,56 (2); 0,50 (4); 0,40 (3); -0,38 (1); -0,23 (5)
8.	Лабільність	0,44 (3); -0,32 (6);	0,24 (1); 0,27 (5)

¹ Шкали опитувальника «Міні-Мульт»: 1) надконтроль; 2) песимістичність; 3) емоційна лабільність; 4) імпульсивність; 5) ригідність; 6) тривожність; 7) індивідуалістичність; 8) оптимістичність. Шкали ОВП: 1) екстраверсія; 2) нейротизм; 3) сумлінність; 4) поступливість; 5) відкритість досвіду. Цифри в дужках означають номери шкал відповідних методик; наведено значущі коефіцієнти кореляції ($p = 0,01$).

позитивні кореляції з шкалами гіпостенічного і змішаного типів ІТО, такими, як інтроверсія (0,33; 0,35; 0,38), сенситивність (0,43; 0,42), тривожність (0,57; 0,51), ригідність (0,20; 0,25) і негативні кореляції (-0,50; -0,55) із стеноїчними шкалами ІТО – агресивність, спонтанність, екстраверсія. Шкали «емоційна лабільність» та «індивідуалістичність» «Міні-Мульт» (№№ 3 і 7) виявляють значущу кореляцію з шкалами «емотивність» (0,43), «сенситивність» та «емотивність» ІТО (№№ 6 і 8) (0,35; 0,32). З іншими шкалами значущі кореляційні зв'язки не встановлені.

Щодо шкал ІТО та ОВП, також встановлені позитивні кореляційні зв'язки стеноїчних шкал ІТО (1–3) і стеноїчних шкал №№ 1 і 5 (екстраверсія та відкритість досвіду) ОВП (0,31; 0,39). Зафіксовано негативні кореляції з гіпостенічними шкалами № 2 (нейротизму) і № 4 (поступливості) (-0,42; -0,44). При аналізі зв'язків шкал ІТО гіпостенічного і змішаного типу реагування (тривожності, інтроверсії, сензитивності, ригідності), встановлено позитивні кореляції з шкалами гіпостенічними ОВП, такими, як нейротизм (0,43; 0,56), поступливість (0,32; 0,51), сумлін-

ність (0,40; 0,43) і негативні кореляційні зв'язки з шкалами «екстраверсія» і «відкритість досвіду» (-0,25; -0,36). Не встановлено значущих кореляцій між шкалою «індивідуалістичність» та шкалами ОВП.

У таблиці 2 представлено результати дослідження складових життестійкості військово-службовців.

Як видно з таблиці 2, загальна професійна життестійкість військово-службовців перевищує середні значення (3,08 балів). Також видно, що серед перших трьох її складових найбільш виражені «професійний контроль» (20,8 абсолютних балів, рівень 3,24 балів), «професійне прийняття ризику» (19,0 абсолютних балів, рівень 3,2). Серед чотирьох наступних складових показників найкраще представлений мотиваційний (15,7 абсолютних балів, рівень 3,24), а також емоційний і професійний показник. Домінування професійного контролю у військово-службовців було цілком очікуваним. Більш виражений мотиваційний показник, очевидно, є сприятливим для службової діяльності чинником.

Отже, індекси стеноїчних шкал ІТО, такі, як екстравертованість, спонтанність, агре-

Таблиця 2

Узагальнені дані щодо складових життєстійкості (n = 110)

№ з/п	Складові показники	X		σ	
		Абсолютні бали	Рівень, бали	Абсолютні бали	Рівень, бали
1.	Загальний рівень професійної життєстійкості	59,1	3,08	11,1	0,57
2.	Рівень професійної включеності	19,0	2,98	3,2	0,48
3.	Рівень професійного контролю	20,8	3,24	3,5	0,52
4.	Рівень професійного прийняття ризику	19,0	3,02	3,8	0,59
5.	Рівень емоційного компоненту	14,7	3,05	2,7	0,55
6.	Рівень мотиваційного компоненту	15,7	3,24	2,5	0,52
7.	Рівень соціального компоненту	14,0	2,91	2,0	0,41
8.	Рівень професійного компоненту	14,5	3,02	2,5	0,40

сивність позитивно корелюють з показниками шкал ОВП стеничного регістру – екстравертованістю, відкритістю досвіду і стеничними шкалами опитувальника «Міні-Мульт» – оптимістичністю, імпульсивністю. Індекси гіпотимних шкал ІТО – інтровертованість, сенситивність, тривожність – позитивно корелюють з показниками шкал ОВП гіпостеничного типу – інтровертованістю, тривожністю, поступливістю і показниками таких шкал опитувальника «Міні-Мульт», як надконтроль, песимістичність, тривожність. Показники шкал змішаного типу ІТО – ригідність, емотивність – позитивно корелюють з індексами шкали ОВП «сумлінність» і показниками шкал опитувальника «Міні-Мульт» «ригідність», «індивідуалістичність». Між індексами шкал стеничного і гіпостеничного регістрів зазначених опитувальників спостерігаються негативні кореляції. Таким чином, кореляційний аналіз дозволяє висновувати про те, що обрані для комплексного експрес-досліджування психодіагностичні методики (ІТО, ОВП і «Міні-Мульт») мають достатньо високу критеріальну валідність за ознакою типу реагування.

Дослідження спрямованості. Опитувальник особистісної спрямованості Річі-Мартіна дозволяє діагностувати ступінь задоволення потреб людини в процесі професійної діяльності. Потреби більш і менш актуальні для людини комбінуються і утворюють оригінальний мотиваційний профіль. Опитувальник включає в себе 33 твердження,

кожне передбачає декілька варіантів відповіді. А. Джонс і Р. Крендалл наприкінці минулого століття розробили опитувальник діагностування ступеню самоактуалізації людини. Встановлено, що підсумкове значення шкали самоактуалізації позитивно корелює з усіма показниками цього опитувальника [10].

Результати комплексного психодіагностичного дослідження військовослужбовців з використанням вищезазначеного інструментарію представлені в таблиці 3 (групи успішних і неуспішних курсантів визначались на основі застосування методу експертних опитувань).

Як видно з таблиці 3, за показниками загальних здібностей зафіксовано статистично значущі відмінності в підгрупах успішних і неуспішних курсантів. Щодо вербального і невербального інтелекту, група успішних продемонструвала вищі показники, порівняно з опонентами, – 108,2 одиниць IQ проти 102,35 і 110,15 одиниць IQ проти 105,45. Показники емоційного інтелекту в групі успішних також є вищими. Наприклад, внутрішньо особистісний компонент успішних становить 5,82 балів проти 5,30; міжособистісний компонент успішних також вищий – 4,90 балів проти 4,12, ($p=0,05$ і $0,01$). Показники креативності успішних військовослужбовців також є вищими, ніж у неуспішних опонентів – середня кількість речень становить 4,98 балів проти 4,0 в групі неуспішних; індекс оригінальності дорівнює 9,10 проти 7,80) ($p=0,05$ і $0,01$).

Таблиця 3

Узагальнені значення психодіагностичних показників, отриманих на вибірці курсантів

№ з/п	Критерії і показники оцінювання	Методики дослідження	Військовослужбовці	
			Успішні (106 осіб)	Неуспішні (40 осіб)
1.	Загальні здібності (тестометричний інтелект)	Тест Амтхауера (одиниці IQ)	*Вербальний інтелект – 108,20; невербальний інтелект – 110,15	*Вербальний інтелект – 102,35; невербальний інтелект – 105,45
2.	Загальні здібності (емоційний інтелект)	Тест Манойлової (бали)	Внутрішньоособистісний компонент – 5,80; *Міжособистісний компонент – 4,90	Внутрішньоособистісний компонент – 5,30 *Міжособистісний компонент – 4,12
3.	Креативність	Тест Меде – Піорковського (бали)	Швидкість – 4,98; *оригінальність – 9,10	Швидкість – 4,0; *оригінальність – 7,80
4.	Індивідуально-особистісні характеристики (особливості провідних тенденцій)	ІТО (бали)	Шкала 2 – 6,08; *шкала 3 – 4,10; *шкала 4 – 5,31; *шкала 7 – 3,52	Шкала 2 – 5,12; *шкала 3 – 4,75; *шкала 4 – 6,20; *шкала 7 – 3,0
5.	Індивідуально-особистісні характеристики (особливості характеру)	Опитувальник «Міні-Мульт» (Т-бали)	Шкала 2 – 39,0; *шкала 4 – 44,0; шкала 6 – 45,0; *шкала 7 – 35,0; *шкала 9 – 58,0;	Шкала 2 – 43,5; *шкала 4 – 47,1; *шкала 6 – 47,5; *шкала 7 – 36,7; *шкала 9 – 53,0
6.	Індивідуально-особистісні характеристики (особливості характеру)	ОВП (бали)	*Шкала поступливості – 32,35; *шкала сумлінності – 37,75; *шкала відкритості – 33,90	*Шкала поступливості – 30,25; *шкала сумлінності – 34,40; *шкала відкритості – 31,23
7.	Індивідуально-особистісні характеристики (професійна життєстійкість)	Опитувальник Кокуна (бали)	*Загальний рівень – 3,08	*Загальний рівень – 2,70
8.	Спрямованості (мотиваційний профіль)	Опитувальник Річі – Мартіна (бали)	*Шкала 12 – 39,44; шкала 11 – 36,75; *шкала 10 – 27,15 *шкала 7 – 31,64	*Шкала 12 – 36,51; шкала 11 – 32,12; *шкала 10 – 25,24; *шкала 7 – 29,17
9.	Спрямованості (рівень самоактуалізації)	Опитувальник Джонса – Крендалла (бали)	*Рівень самоактуалізації – 44,93	*Рівень самоактуалізації – 41,32

Примітка: за усіма наведеними значеннями показників зафіксовано статистично значущі відмінності ($p=0,05$; $*p=0,01$)

Щодо критерію індивідуально-особистісних властивостей встановлено статистично значущі відмінності між індексами провідних тенденцій (це стосується шкал ІТО 2 – спонтанність, 3 – агресивність, 4 – ригідність, 7 – тривожність). Успішні курсанти демонструють більші

значення шкали спонтанності (що є свідченням відкритості і активності), менші індекси х шкал стеничного типу – 3 (агресивність), і змішаного типу – 4 (ригідність), підвищеними (в межах норми) показниками гіпостеничної шкали тривожностей – 3,52 бали проти 3,0.

Подібний профіль зафіксовано за іншими індексами критерію індивідуально-особистісних характеристик. Показники стеничних шкал опитувальника «Міні-Мульт» № 4 – імпульсивність і 9 – оптимістичність у успішних перевищують індекси опонентів, (44,0 Т-бали проти 47,1 і 58,0 Т-балів проти 53,0 відповідно); показники шкали № 2 – песимістичність нижчі у успішних (39,0 Т-балів проти 43,5), а індекси шкали № 7 – тривожність, також вищі (35,0 Т-балів проти 36,7). Щодо шкал ригідності (№ 6) і песимістичності (№ 2) у успішних показники є нижчими. Дані експерименту із застосуванням ОВП доводять, що у успішних військовослужбовців є вищими індекси сумлінності (37,75 Т-балів проти 34,40) і відкритості досвіду (33,90 Т-бали проти 31,10). Зафіксовано більш високі показники за шкалою «поступливість» (32,35 Т-бали проти 30,25), більшими виявились індекси професійної життєстійкості в групі успішних (3,08 бали проти 2,70).

Щодо критерію спрямованості встановлено, що у успішних військовослужбовців показник само актуалізації є вищим, він становить 44,93 бали проти 41,32 у неуспішних. За допомогою опитувальника Річі – Мартіна встановлено, що вищими є показники у успішних. Так, індекси за шкалою № 7 (потреба ставити перед собою сміливі, складні цілі і досягати їх) становлять 31,64 бала проти 29,17; шкалою № 10 (потреба бути креативним) – 27,15 бали проти 25,24; шкалою 11 (потреба в самовдосконаленні та розвитку) – 36,75 бали проти 32,12; шкалою 12 (потреба у цікавій, суспільно корисній праці) – 39,44 бала проти 36,51.

Обговорення результатів. Порівняння груп успішних і неуспішних військовослужбовців з використанням пропонованого комплексу методик експрес-психодіагностики уможливило формулювання висновку, що за критеріями та багатьма показниками психологічної придатності до службово-бойової діяльності між групами успішних і неуспішних військовослужбовців існують певні відмінності ($p=0,05$; $p=0,01$). За критерієм загальних здібностей: успішні військовослужбовці

більш інтелектуально розвинуті і креативні, порівняно з неуспішними. За критерієм індивідуально-особистісних характеристик успішні є активнішими і сміливішими, відповідальнішими, менш депресивними. Успішні менш агресивні і непоступливі, схильні до діалогу і компромісу, отже мають характерологічні риси, що сприяють ефективній службовій діяльності. Доведено, що успішні більш відповідальні, мають тенденцію поповнювати свої знання й уміння, вони здатні вирішувати конфлікти. Індекси професійної життєстійкості у успішних є вищими, у них краща включеність до професійної діяльності, самоконтроль, вони більш ефективно приймають професійні ризики, здатні протидіяти обставинам, уміють запобігати професійній деформації. Щодо критерію спрямованості, успішні також переважають опонентів. Описані висновки підтверджуються результатами дослідження професійно важливих особливостей працівників Національної поліції України [4, с. 30].

У деяких публікаціях науковців відзначено доцільність діагностування і профілактики проявів маргінальних психологічних проявів у представників сектору безпеки й оборони держави, важливість фіксування ознак нервово-психічної нестійкості. Відомі причини і ознаки її проявів, до яких відносять: проблеми і невдачі у службовій діяльності і в побуті; хронічну втому і конфліктність у стосунках; низьку професійну компетентність, психотравми в сім'ї; схильність до шкідливих звичок тощо [11; 12]. Ознаки психічної нестійкості працівника це, переважно, підвищена втомлюваність за звичайних службових навантажень; знижена загальна активність; послаблена пам'ять; соматичні проблеми; когнітивні негаразди; негативні емоції; відсутність належного самоконтролю [13]. Психологи рекомендують звернути увагу на осіб, які легко збуджуються, надмірно запальні, конфліктні, замкнуті в собі, образливі, боязкі та сором'язливі. Важливо звертати увагу на осіб, що надто зарозумілі, зверхні, намагаються виділитися, які є предметом глузування, діють безглуздо, мають неадекватну поведінку [14]. Встановлено, що навіть у важких

ситуаціях службової діяльності та психотравм, особи стеничного типу реагування можуть проявляти оптимізм, зростання самооцінки і самоствердження, активну поведінку. Відмічається також, що знання керівниками особливостей психічного здоров'я особового складу, причин його порушення та шляхів збереження дозволяють завчасно уникати появи у військовослужбовців ознак нервово-психічної нестійкості та вживати адекватних дій і заходів у складних службових ситуаціях [15].

Висновки. Отже, внаслідок проведеного дослідження справдилась гіпотеза щодо доцільності застосування з метою експрес-діагностики індивідуальних особливостей військовослужбовців методологічного підходу, що засновується на принципах системності, оптимізації, теоріях інтегральної індивідуальності, рис і ортогональних моделей. Це уможливило пошук науково обґрунтованих критеріїв і показників психологічної придатності військовослужбовця до службово-бойової діяльності, в яких відображуються основні індивідуально-особистісні характеристики людини, що дозволило передбачити успішність їх службово-бойової діяльності. Така методологія сприяла пошуку і реалізації оригінального психодіагностичного комплексу, спрямованого на системне дослідження

індивідуальності працівників НГУ з метою психологічного добору і призначення осіб на посади. Варіант такого комплексу включає в себе тести: загальних здібностей (тестометричного інтелекту Амтхауера, емоційного інтелекту Манойлової, креативності Меде-Піорковського); індивідуально-особистісних характеристик (опитувальники ІТО, «Міні-Мульт», ОВП), спрямованості (опитувальники Річі – Мартіна і Джонса–Крендалла). Належність цих опитувальників до ортогональних індивідуально-особистісних моделей дозволяє психологам аналізувати результати тестування та формулювати надійні психодіагностичні висновки. Більшість критеріїв і показників психологічної готовності військовослужбовців до службово-бойової діяльності добре спрацьовують. Дослідження підтвердило ефективність диференціації військовослужбовців НЕУ за рівнями психологічної придатності до службово-бойової діяльності, а також прогнозування успішності їх професійної діяльності. Перспектива подальших досліджень полягає у перевірці критеріальної валідності психодіагностичних інструментів експрес-дослідження шляхом аналізу кореляційних зв'язків із зовнішніми критеріями, що прогностично пов'язані з шкалами використаних діагностичних інструментів.

Список використаних джерел:

1. Барко В. В. Методи дослідження індивідуально-особистісних властивостей працівників Національної поліції України : монографія. Харків : Факт. 2024. 380 с.
2. Барко В. В., Барко В. І., Мойсеева О. Є. Визначення рівня психологічної готовності поліцейських до службової діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 4 (68). С. 5–23. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-68-4-16-28>
3. Барко В. В., Барко В. І., Остапович В. П. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик у Національній поліції України: психологічний практикум / за заг. ред. В. О. Криволапча. Київ : Вид-во «Людмила», 2022. 264 с.
4. Барко В. В., Барко В. І., Смірнова О.М. Теоретико-психологічна модель дослідження індивідуально-особистісних властивостей правоохоронців та її ефективність. *Вісник Національного університету оборони України*. Зб-к наук. праць. Київ : НУОУ, 2025. Вип. (83). № 1. 26–40. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-26-40>
5. Меде В., Піорковські Г. Дитяча обдарованість. Київ : Вид-во працівників освіти. 1925. 226 с.
6. Собчик Л. М. Психологія індивідуальності. Теорія і практика психодіагностики. Київ : Ніка-Центр. 2003. 624 с.
7. Mayer J. D. What Is Emotional intelligence? Emotional development and emotional intelligence: Implications for education / ed. by P. Salovey, D. Sluyter. New York : Basic Books, 1997. Pp. 3–31.
8. John O. P., Naumann L. P., Soto C. J. Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. *Handbook of personality: Theory and research* / ed. by O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin. New York : Guilford Press, 2008. Pp. 114–158.

9. Kincannon I. Prediction of standart MMPI scale scores from 71 items: The Mini-Mult. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1968. Vol. 32, Iss. 3. Pp. 290–310. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0025891>
10. Jones A., Crandall R. Validation of a short index of self-actualization. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1986. Vol. 12, Iss. 1. Pp. 63–73. DOI: <https://doi.org/10.1177/0146167286121007>
11. Scars on their souls: PTSD and Veterans of Ukraine. Kyiv. 2023. 83 p. URL: <https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-09/Scars%20on%20Their%20Souls%20PTSD%20and%20Veterans%20of%20Ukraine.pdf> (дата звернення 13.10.2025).
12. Prykhodko I. I., Bielai S. V., Hrynzovskyi A. M., Zhelaho A. M., Hodlevskyi S. O., Kalashchenko S. I. Medical and psychological aspects of safety and adaptation of military personnel to extreme conditions. *Wiadomości Lekarskie*. 2010. 73(4). P. 679–683. <https://doi.org/10.36740/WLek202004110>
13. U. S. Army Family and Morale, Welfare and Recreation Command (FMWRC): Army Community Service (ACS). (2025). Retrieved from: <https://www.armymwr.com/> (accessed 01 october 2025).
14. Overstreet C., Brown E., Berenz E. C., Brown R. C., Hawn S., McDonald S., Pickett T., Danielson C. M., Thomas S., Amstadter A. Anxiety sensitivity and distress tolerance typologies and relations to post- traumatic stress disorder: A cluster analytic approach. *Military Psychology*, 2018. 30(6). P. 547– 556. <https://doi.org/10.1080/08995605.2018.1521682>
15. Hughes J.M., Ulmer C.S., Hastings S.N. et al. Sleep, resilience, and psychological distress in United States military Veterans. *Military Psychology*. 2018. 30(5). P. 404–414. doi.org/10.1080/08995605.2018.1478551

References:

1. Barko, V. V. (2024). Metody doslidzhennia indyvidualno-osobystisnykh vlastyvostei pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy : monohrafiia. [Methods of researching individual and personal characteristics of employees of the National Police of Ukraine]. Fact.
2. Barko, V. V., Barko, V. I., & Moiseieva, O. E. (2022). Vyznachennia rivnia psykhologichnoi hotovnosti politseiskykh do sluzhbovoi diialnosti [Diagnosis of level of psychological readiness of police officers to official activity]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defence University of Ukraine*, 4(68), 5–23. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-68-4-16-28>
3. Barko, V. V., Barko, V. I., & Ostapovych, V. P. (2022). Vykorystannia adaptovanykh zarubizhnykh psykhodiahnostychnykh metodyk u Natsionalnii politsii Ukrainy: psykhologichnyi praktykum [The use of adapted foreign psychodiagnostic methods in the National Police of Ukraine: psychological workshop] (V. O. Kryvolapchuk, Ed.). Liudmyla Publishing House.
4. Barko, V. V., Barko, V. I., & Smirnova O.M. (2025). Teoretyko-psykhologichna model doslidzhennia indyvidualno-osobystisnykh vlastyvostei pravookhorontsiv ta yii efektyvnist [Theoretical and psychological model of research into individual and personal characteristics of law enforcement officers and its effectiveness]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. Zb-k nauk. Prats – Bulletin of the National Defence University of Ukraine*, 1 (83), 26–40. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-26-40>
5. Mede, V., & Piorkovski, H. (1925). Dytiacha obdarovanist. [Children’s giftedness]. Publishing House of Education Workers.
6. Sobchuk, L. M. (2003). Psykhologhiia indyvidualnosti. Teoriia i praktyka psykhodiahnostyky. [Psychology of individuality. Theory and practice of psychodiagnostics]. Nika Center.
7. Mayer, J. D. (1997). What Is Emotional intelligence? In P. Salovey, & D. Sluyter (Eds), *Emotional development and emotional intelligence: Implications for education* (pp. 3–31). Basic Books.
8. John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 114–158). Guilford Press.
9. Kincannon, I. Prediction of standart MMPI scale scores from 71 items: The Mini-Mult. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 32(3), 290–310. <https://doi.org/10.1037/h0025891>
10. Jones, A., & Crandall, R. (1986). Validation of a short index of self-actualization. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12(1), 63–73. <https://doi.org/10.1177/0146167286121007>
11. Scars on their souls: PTSD and Veterans of Ukraine. Kyiv. 2023. 83 p. URL : <https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-09/Scars%20on%20Their%20Souls%20PTSD%20and%20Veterans%20of%20Ukraine.pdf> (дата звернення 13.10.2025).
12. Prykhodko, I. I., Bielai, S. V., Hrynzovskyi, A. M., Zhelaho, A. M., Hodlevskyi, S. O., & Kalashchenko, S. I. (2020). Medical and psychological aspects of safety and adaptation of military personnel to extreme conditions. *Wiadomości Lekarskie*, 73(4), 679–683. <https://doi.org/10.36740/WLek202004110>

13. U. S. Army Family and Morale, Welfare and Recreation Command (FMWRC): Army Community Service (ACS). (2025). Retrieved from: <https://www.armymwr.com/> (accessed 01 october 2025).

14. Overstreet, C., Brown, E., Berenz, E. C., Brown, R. C., Hawn, S., McDonald, S., Pickett, T., Danielson, C. M., Thomas, S., & Amstadter, A. (2018). Anxiety sensitivity and distress tolerance typologies and relations to post- traumatic stress disorder: A cluster analytic approach. *Military Psychology*, 30(6), 547–556. <https://doi.org/10.1080/08995605.2018.1521682>

15. Hughes J. M., Ulmer C. S., Hastings S. N. et al. Sleep, resilience, and psychological distress in United States military Veterans. *Military Psychology*. 2018; 30(5):404–414. doi.org/10.1080/08995605.2018.1478551

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 16.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 316.6:159.944.4:355.01(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-2>**Вавринів Олена Степанівна,**

кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри загальної та соціальної психології
Навчально-наукового Інституту управління, психології та безпеки,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5166-6887>

НОРМАЛІЗАЦІЯ НЕБЕЗПЕКИ: ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз феномену нормалізації небезпеки як специфічного соціально-психологічного процесу, що формується в умовах тривалої та повторюваної загрози, зокрема в контексті війни. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в сучасному світі зростає кількість ситуацій, у яких значні групи населення змушені тривалий час функціонувати в умовах хронічної небезпеки. За таких умов загроза перестає бути одиначною кризовою подією та поступово трансформується у стійкий елемент життєвого середовища, що впливає на когнітивні, емоційні, поведінкові та соціальні аспекти функціонування особистості.

Особливої значущості ця проблема набуває в умовах війни в Україні, де населення тривалий час перебуває під впливом постійних ракетних обстрілів, повітряних тривог, інформаційного напруження та загальної невизначеності. Подібні процеси також характерні для інших регіонів світу, що переживають тривалі конфлікти, що свідчить про універсальність проблеми життя в умовах постійної загрози.

На основі аналізу сучасних зарубіжних і українських досліджень, зокрема концепцій тривалого травматичного стресу, щоденних стресорів війни, психологічної стійкості та копінг-стратегій, обґрунтовано, що існуючі підходи недостатньо пояснюють механізм інтеграції небезпеки у структуру повсякденного життя. У зв'язку з цим запропоновано авторське визначення нормалізації небезпеки як процесу трансформації сприйняття загрози, у межах якого вона поступово втрачає статус виняткової події та набуває характеристик звичного фону існування.

У статті розкрито структуру нормалізації небезпеки, що включає когнітивний, емоційний, поведінковий та соціальний рівні прояву. Описано можливі сценарії розвитку цього процесу – адаптивний, виснажувальний та трансформаційний, які відображають різні варіанти психологічного функціонування особистості в умовах хронічної небезпеки. Підкреслено, що нормалізація небезпеки може виступати як ресурсом підтримання життєдіяльності, так і фактором накопичення латентного психологічного напруження.

Зроблено висновок, що дослідження феномену нормалізації небезпеки розширює теоретичні уявлення про психологічні механізми функціонування людини в екстремальних умовах та відкриває перспективи подальших наукових досліджень у сфері психології війни та кризових станів.

Ключові слова: нормалізація небезпеки, хронічна небезпека, тривалий травматичний стрес, війна, психологічна стійкість.

Vavryniv Olena. NORMALIZATION OF DANGER: ASPECTS OF UKRAINIAN SOCIETY'S ADAPTATION IN A TIME OF WAR

Abstract. This article presents a theoretical analysis of the phenomenon of the normalization of danger as a specific socio-psychological process that develops under conditions of prolonged and recurring threat, particularly in the context of war. The relevance of the study stems from the fact that in today's world, there is a growing number of situations in which significant segments of the population are forced to function for extended periods under conditions of chronic danger. Under such conditions, the threat ceases to be a single crisis event and gradually transforms into a persistent element of the living environment, affecting the cognitive, emotional, behavioral, and social aspects of an individual's functioning.

This problem takes on particular significance in the context of the war in Ukraine, where the population has long been subjected to constant rocket attacks, air raid alerts, information overload, and general uncertainty. Similar

processes are also characteristic of other regions of the world experiencing prolonged conflicts, which attests to the universality of the problem of living under constant threat.

Based on an analysis of contemporary foreign and Ukrainian studies, particularly concepts of prolonged traumatic stress, daily war stressors, psychological resilience, and coping strategies, it is argued that existing approaches do not sufficiently explain the mechanism of integrating danger into the structure of everyday life. In this regard, the authors propose a definition of the normalization of danger as a process of transforming the perception of threat, within which it gradually loses its status as an exceptional event and takes on the characteristics of a familiar backdrop to existence.

The article examines the structure of the normalization of danger, which includes cognitive, emotional, behavioral, and social levels of manifestation. Possible scenarios for the development of this process are described—adaptive, exhausting, and transformational—which reflect different variants of psychological functioning of the individual under conditions of chronic danger. It is emphasized that the normalization of danger can act both as a resource for sustaining life and as a factor in the accumulation of latent psychological tension.

It is concluded that the study of the phenomenon of the normalization of danger expands theoretical understanding of the psychological mechanisms of human functioning in extreme conditions and opens up prospects for further scientific research in the field of the psychology of war and crisis situations.

Key words: normalization of danger, chronic danger, prolonged traumatic stress, war, psychological resilience.

Вступ. Початок ХХІ століття характеризується зростанням глобальної нестабільності, що супроводжується військовими конфліктами, політичними кризами та різноманітними формами насильства. У цих умовах значна частина населення різних країн змушена жити в середовищі постійної або повторюваної небезпеки. Тривалі військові конфлікти, збройні протистояння та інші загрозові події створюють специфічний соціально-психологічний контекст, у якому небезпека перестає бути поодиноким кризовим подієм і перетворюється на стійкий елемент життєвого середовища.

Особливо яскраво ця проблема проявляється в Україні, яка з 2014 року перебуває в умовах збройної агресії, а з 2022 року – повномасштабної війни. Постійні ракетні обстріли, повітряні тривоги, руйнування інфраструктури, вимушене переміщення населення та інші загрози створюють ситуацію тривалого перебування людей у стані невизначеності та небезпеки. Водночас подібні виклики спостерігаються і в інших регіонах світу, де населення стикається з тривалими конфліктами, терористичними загрозами або політичною нестабільністю. У таких умовах виникає необхідність глибшого розуміння психологічних механізмів, які дозволяють людям і суспільствам підтримувати функціонування в середовищі постійної загрози.

У сучасних дослідженнях ця проблема розглядається через концепції тривалого травматичного стресу, постійної загрози або

щоденних стресорів війни. Однак ці підходи переважно зосереджуються на описі негативних психологічних наслідків небезпечного середовища або на дослідженні факторів психологічної стійкості. Водночас недостатньо уваги приділяється процесу, у межах якого постійна небезпека поступово інтегрується у структуру повсякденного життя і починає сприйматися як звичний фон існування.

Матеріали та методи. Дослідження має теоретико-концептуальний характер і спрямоване на обґрунтування феномену нормалізації небезпеки як специфічного соціально-психологічного процесу, що формується в умовах хронічної загрози. Методологічну основу роботи становлять сучасні підходи до вивчення психічного функціонування особистості в екстремальних умовах, зокрема концепції тривалого травматичного стресу, щоденних стресорів війни, психологічної стійкості та копінг-стратегій. У процесі дослідження було використано комплекс теоретичних методів, зокрема: аналіз наукової літератури, порівняльний аналіз, систематизація та узагальнення, концептуальне моделювання.

На основі проведеного аналізу було здійснено операціоналізацію феномену нормалізації небезпеки, що передбачає визначення його основних індикаторів. У межах дослідження виділено чотири рівні прояву нормалізації небезпеки: когнітивний, емоційний, поведінковий та соціальний, які відображають різні аспекти інтеграції небезпеки у повсякденне

життя людини. Отримані результати дозволили обґрунтувати нормалізацію небезпеки як окремий теоретичний конструкт та визначити перспективні напрями його подальшого емпіричного дослідження.

Результати. Проблема психологічного функціонування людини в умовах тривалої небезпеки привертає дедалі більшу увагу дослідників у контексті воєнних конфліктів, політичної нестабільності та інших тривалих кризових ситуацій. У сучасній психології для опису таких умов використовуються різні концептуальні підходи, зокрема концепції тривалого травматичного стресу, постійної загрози та повсякденних стресорів війни.

Одним із найбільш близьких до поняття хронічної небезпеки є концепт тривалий травматичний стрес, запропонований Дж. Іджеллом та Д. Камінером. На відміну від класичної моделі посттравматичного стресового розладу, яка передбачає переживання травматичної події у минулому, ця концепція описує ситуації, коли людина змушена жити в умовах постійної та реальної загрози, що не має чітко визначеного завершення [1]. У таких умовах психологічні реакції людини формуються не лише як відповідь на травматичний досвід, а як спосіб функціонування у середовищі постійної небезпеки.

Подібну позицію висловлюють К. Мілер та А. Расмусен, які підкреслюють, що психічне здоров'я населення у зонах конфлікту визначається не тільки безпосереднім впливом насильства, а й щоденними стресорами життя у війні, такими як нестабільність, невизначеність, економічні труднощі та постійне відчуття загрози [2]. Саме ці фактори формують специфічний психологічний контекст існування, у якому люди змушені адаптуватися до небезпечного середовища.

У межах української наукової традиції проблема тривалого впливу небезпечних умов розглядається через концепцію тривалого травматичного стресу. Так, М. Козігора зазначає, що тривалий травматичний стрес виникає у ситуаціях, коли людина систематично стикається з небезпечними або травматичними подіями і не може передбачити момент

їх завершення [3]. Подібні умови характерні для військових конфліктів, природних катастроф або ситуацій тривалого насильства.

Дослідження українських науковців також показують, що тривале перебування у стані небезпеки може впливати на різні аспекти психічного функціонування людини. Так, життя в умовах постійної загрози може супроводжуватися страхом, безпорадністю, порушенням сну та іншими проявами психологічного напруження

Водночас низка досліджень свідчить про відносно високий рівень психологічної стійкості українського суспільства у воєнних умовах. Науковці підкреслюють, що навіть за умов постійних загроз населення здатне підтримувати відносну психоемоційну стабільність, спираючись на різноманітні соціальні та психологічні ресурси. Попри високий рівень стресу суспільство демонструє здатність підтримувати базове соціальне функціонування [4].

Отже, сучасні дослідження свідчать, що життя у середовищі тривалої небезпеки формує специфічні психологічні механізми реагування, які дозволяють людині та суспільству зберігати функціонування в умовах постійної загрози.

У таких умовах формується специфічний соціально-психологічний контекст, який можна описати як стан хронічної небезпеки. Під хронічною небезпекою доцільно розуміти тривале перебування людини або спільноти в умовах постійної чи повторюваної загрози життю, безпеці або соціальній стабільності, коли небезпечні події мають регулярний або непередбачувано повторюваний характер і стають стійким елементом життєвого середовища. У такій ситуації небезпека перестає бути одиничною кризовою подією і перетворюється на стабільний контекст існування, що впливає на когнітивні, емоційні та поведінкові процеси людини.

У сучасних дослідженнях ця проблема розглядається через концепції тривалого травматичного стресу, постійної загрози або щоденних стресорів війни. Однак ці підходи переважно зосереджуються на описі негативних психологічних наслідків небезпечного

середовища або на дослідженні факторів психологічної стійкості. Водночас недостатньо уваги приділяється процесу, у межах якого постійна небезпека поступово інтегрується у структуру повсякденного життя і починає сприйматися як звичний фон існування.

У цьому контексті актуальним є дослідження феномену нормалізації небезпеки, який можна розглядати як соціально-психологічний процес трансформації сприйняття загрози. У межах цього процесу небезпека перестає сприйматися як виняткова подія і набуває статусу фонові складової життєвого середовища, що дозволяє людям продовжувати виконувати свої соціальні ролі та підтримувати повсякденну діяльність навіть в умовах тривалої загрози.

Отже, дослідження феномену нормалізації небезпеки є важливим як для розуміння психологічних процесів, що відбуваються у суспільствах під час війни, так і для формування ефективних підходів до підтримки психічного здоров'я населення в умовах хронічної небезпеки.

Нормалізація небезпеки – це процес адаптивного переосмислення постійної загрози, за якого небезпека трансформується з надзвичайної події у фоновий елемент життєвого середовища, що дозволяє індивідам і спільнотам зберігати функціонування в умовах хронічної невизначеності та ризику.

Нормалізація небезпеки – це соціально-психологічний процес поступової інтеграції постійної загрози у структуру повсякденного життя індивідів та спільнот, за якого небезпека перестає сприйматися як виняткова подія і починає функціонувати як фоновий елемент життєвого середовища. У цьому процесі відбувається часткове зниження емоційної реактивності на загрозливі стимули, формування поведінкових стратегій продовження діяльності в умовах ризику та перебудова когнітивних оцінок небезпеки як звичного контексту існування.

Нормалізація небезпеки не означає зникнення загрози чи байдужість до неї; радше вона відображає психологічну адаптивну стратегію, яка дозволяє особистості та су-

спільству підтримувати функціонування, соціальні ролі та життєві практики в умовах тривалої небезпеки.

Формування феномену нормалізації небезпеки можна пояснити через кілька взаємопов'язаних механізмів, описаних у міжнародних дослідженнях:

1. Безперервний травматичний стрес – стан, коли загроза не має чітко визначеного завершення і люди змушені жити в умовах постійної небезпеки [1].

2. Габітуція до загрози – зниження емоційної реакції на повторювані небезпечні стимули через часте зіткнення з ними [5].

3. Щоденні стресори війни – повсякденні фактори напруження (сирени, невизначеність, економічні труднощі), що формують психологічний досвід життя під час війни [2].

4. Колективна резильєнтність (Collective resilience) – здатність спільнот підтримувати соціальне функціонування і взаємну підтримку попри тривалі загрози [6].

У контексті тривалих воєнних загроз нормалізація небезпеки виступає важливим психологічним механізмом, що поєднує елементи габітуації до ризику, захисного емоційного притуплення та колективної резильєнтності. Саме завдяки цьому механізму суспільство здатне підтримувати соціальні інститути, професійну діяльність і повсякденні практики навіть у ситуації хронічної небезпеки.

Феномен нормалізації небезпеки проявляється взаємопов'язаних психологічних компонентах – когнітивному, емоційному та поведінковому, які відображають особливості сприйняття, переживання та реагування людини на тривалу загрозу.

Когнітивний компонент нормалізації небезпеки пов'язаний зі зміною інтерпретації загрозових подій і включенням їх у систему повсякденних уявлень про реальність. Умови постійної небезпеки сприяють формуванню специфічних когнітивних схем, за яких небезпечні явища (повітряні тривоги, ракетні обстріли, інформаційні загрози) починають сприйматися як звичний елемент життєвого середовища.

Тат відбувається переоцінка небезпеки як частини нормальної реальності, форму-

вання когнітивних стратегій раціоналізації ризику, зниження ефекту новизни та несподіваності загрозливих подій.

Таким чином, небезпека перестає сприйматися виключно як надзвичайна ситуація і інтегрується у структуру повсякденного досвіду.

Емоційний компонент нормалізації небезпеки пов'язаний із поступовою зміною інтенсивності афективних реакцій на загрозливі стимули. Часте повторення небезпечних подій може призводити до зниження емоційної реактивності, що проявляється у формі емоційної десенсибілізації або притуплення емоційних реакцій.

Цей процес може проявлятися через зменшення інтенсивності страху та паніки; формування емоційної витривалості; розвиток психологічних механізмів саморегуляції; сприйняття небезпеки як фонові емоційної реальності. Водночас емоційна нормалізація небезпеки не означає відсутності переживань, а радше відображає адаптивну трансформацію емоційної відповіді, що дозволяє людині зберігати психологічну стабільність.

Поведінковий компонент нормалізації небезпеки проявляється у здатності індивідів підтримувати повсякденну діяльність і соціальні ролі в умовах тривалої загрози. Люди продовжують виконувати професійні обов'язки, навчатися, працювати, планувати майбутнє та підтримувати соціальні взаємини навіть за наявності небезпечних факторів.

Основними проявами цього рівня є збереження повсякденних життєвих практик; підтримання професійної та соціальної активності; формування поведінкових стратегій функціонування в умовах ризику; поєднання обережності з продовженням звичного способу життя.

Таким чином, поведінковий рівень відображає практичну реалізацію адаптаційних механізмів, що дозволяють суспільству зберігати функціонування попри хронічну небезпеку.

Соціальний або колективний компонент нормалізації небезпеки проявляється у трансформації суспільних практик, соціальних норм та форм взаємодії в умовах тривалої загрози. На цьому рівні небезпека інтегрується у структуру колективного досвіду, що сприяє форму-

ванню спільних стратегій реагування та підтриманню соціальної стабільності.

Поступово небезпечні події починають сприйматися не лише індивідами, а й соціальними групами як частина повсякденного життя. У суспільстві формуються нові норми поведінки, що поєднують усвідомлення ризику з продовженням звичних соціальних практик.

Соціальний компонент нормалізації небезпеки проявляється через колективне прийняття умов постійної загрози як частини соціальної реальності; збереження функціонування соціальних інституцій (роботи, освіти, економічної діяльності) попри небезпеку; посилення горизонтальної підтримки у спільнотах та взаємодопомоги; формування спільних моделей поведінки у ситуаціях ризику.

Таким чином, на колективному рівні нормалізація небезпеки виступає не лише індивідуальним психологічним механізмом, а й соціальною стратегією підтримання життєздатності суспільства в умовах тривалої загрози.

Нормалізацію небезпеки можна визначити через кілька індикаторів, які відображають прояв цього феномену в поведінці та переживаннях людей. Операціоналізація феномену нормалізації небезпеки здійснюється через чотири індикатори: когнітивний (інтеграція загрози у систему повсякденних уявлень), емоційний (зниження інтенсивності страху та формування емоційної витривалості), поведінковий (збереження повсякденних практик діяльності) та соціальний (колективне прийняття умов небезпеки як елемента соціальної реальності).

Когнітивний індикатор. Відбувається інтеграція небезпеки у повсякденну картину світу. Проявляється у сприйнятті загрози як частини реальності та зниженні ефекту несподіваності небезпечних подій. Наприклад, люди можуть говорити про те, що повітряні тривоги стали для звичною частиною життя.

Емоційний індикатор. Зниження інтенсивності емоційної реакції на небезпеку. Проявляється у зменшенні рівня паніки, емоційній десенсибілізації та формуванні психологічної витривалості. Наприклад, люди реагують на сигнали небезпеки спокійніше, ніж на початку війни.

Поведінковий індикатор. Продовжується повсякденна діяльність попри загрозу. Проявляється у тому, що люди продовжують працювати, планують майбутнє та підтримують соціальні ролі. Наприклад, навіть під час повітряних тривоги ми намагаємося продовжувати свої звичні справи, п'ємо каву, гуляємо парком».

Соціальний індикатор. Відбувається колективне прийняття небезпеки як частини соціального середовища. Проявляється у взаємній підтримці, адаптації і гнучкості соціальних інститутів, підтримуються та впроваджуються суспільні практики життя під час війни. Наприклад у суспільстві реалізуються різноманітні програми на підтримку згуртованості, національної ідентичності, взаємодопомоги та психологічної стійкості населення.

Важливим проявом цього процесу є також активна цифровізація соціальних практик: розширення онлайн-комунікації, дистанційної освіти, психологічної підтримки, волонтерських ініціатив, а також впровадження цифрових сервісів, що забезпечують доступ до інформації та базових послуг в умовах небезпеки. Паралельно функціонують різноманітні соціальні та економічні механізми підтримки, зокрема програми лояльності, благодійні ініціативи, громадські платформи взаємодопомоги, що сприяють підтриманню соціальної стабільності та адаптації населення до умов тривалої загрози.

Нормалізація небезпеки виконує важливу адаптивну функцію, оскільки дозволяє людям підтримувати повсякденну діяльність, зберігати соціальні ролі та продовжувати функціонування в умовах тривалої загрози. Водночас цей процес може мати і потенційні психологічні ризики. Тривале життя в умовах хронічної небезпеки, навіть якщо вона сприймається як фоновий елемент реальності, може поступово призводити до накопичення стресу, емоційного виснаження та зниження психічних ресурсів.

У цьому контексті нормалізацію небезпеки можна розглядати як адаптивний механізм коротко- та середньострокового функціонування, який дозволяє суспільству підтримувати життєздатність у кризових умовах. Проте за тривалого впливу небезпечного середовища

існує ризик психологічного виснаження, хронічної втоми та латентного стресу, що потребує подальшого наукового дослідження.

Нормалізація небезпеки може розвиватися за різними психологічними траєкторіями залежно від індивідуальних ресурсів, соціальної підтримки, тривалості загрози та умов життєвого середовища. Умовно можна виокремити три основні сценарії її розвитку: адаптивний, виснажувальний та трансформаційний.

1. Адаптивний сценарій.

У межах адаптивного сценарію нормалізація небезпеки виконує функцію стабілізації психічного стану та соціального функціонування. Люди поступово інтегрують небезпеку у структуру повсякденного життя, що дозволяє їм зберігати працездатність, виконувати соціальні ролі та підтримувати життєві плани попри наявність загрози.

Для цього сценарію характерні емоційна стабілізація; формування психологічної витривалості; збереження повсякденної активності; підтримання соціальних зв'язків. У такому випадку нормалізація небезпеки виступає адаптивним механізмом підтримання життєздатності суспільства в умовах тривалої загрози.

2. Виснажувальний сценарій.

За тривалого перебування у небезпечному середовищі нормалізація небезпеки може супроводжуватися накопиченням прихованого стресу та психологічного виснаження. Навіть якщо небезпека перестає викликати гострі емоційні реакції, постійне напруження може поступово знижувати психічні ресурси людини.

У цьому сценарії можливі такі прояви як хронічна втома; емоційне притуплення; зниження мотивації; відчуття внутрішнього виснаження. Таким чином, нормалізація небезпеки може приховувати латентне накопичення стресу, що з часом підвищує ризик психологічних труднощів.

3. Трансформаційний сценарій.

У деяких випадках тривале життя в умовах небезпеки може призводити до глибшої психологічної та соціальної трансформації. Люди не лише звикають до загрози, а й переосмис-

люють життєві цінності, соціальні пріоритети та власні можливості.

Цей сценарій може проявлятися через зростання відчуття відповідальності за спільноту; посилення громадянської активності; розвиток нових життєвих сенсів; підвищення рівня колективної солідарності. У такому випадку нормалізація небезпеки стає не лише механізмом адаптації, а й каталізатором особистісних та соціальних змін.

Висновки. Сучасні підходи до вивчення життя в умовах загрози (концепції тривалого травматичного стресу, щоденних стресорів війни, психологічної стійкості та копінг-стратегій) переважно зосереджені на описі наслідків або ресурсів подолання стресу, однак недостатньо пояснюють механізм інтеграції небезпеки у повсякденне життя.

У межах дослідження запропоновано розглядати нормалізацію небезпеки як соціально-психологічний процес трансформації сприйняття загрози, у результаті якого вона поступово набуває статусу фонові складової життєвого середовища. Розкрито структуру цього процесу, що включає когнітивний, емоційний, поведінковий та соціальний рівні, а також окреслено можливі сценарії його розвитку – адаптивний, виснажувальний та трансформаційний.

Встановлено, що нормалізація небезпеки виконує амбівалентну функцію: з одного боку, вона забезпечує підтримання повсякденного функціонування особистості та соціальної стабільності в умовах тривалої загрози, з іншого – може супроводжуватися накопиченням латентного психологічного напруження та ризиком емоційного виснаження.

Отримані результати розширюють теоретичні уявлення про психологічні механізми адаптації до умов хронічної небезпеки та дозволяють розглядати нормалізацію небезпеки як окремий концепт у межах психології екстремальних і кризових ситуацій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та емпіричній перевірці індикаторів нормалізації небезпеки, здійсненні лонгітюдних досліджень динаміки цього процесу на різних етапах війни, а також у вивченні його впливу на психічне здоров'я, поведінкові стратегії та соціальне функціонування населення. Окремої уваги потребує аналіз співвідношення адаптивних і ризикових наслідків нормалізації небезпеки, а також можливостей використання отриманих результатів у практиці психологічної підтримки та соціальної політики в умовах тривалих криз.

Список використаних джерел:

1. Kaminer D., Eagle G., Crawford-Browne S. Continuous traumatic stress as a mental and physical health challenge: Case studies from South Africa. *J Health Psychol*, 2018. Vol. 23(8). P. 1038–1049. DOI: <https://doi.org/10.1177/1359105316642831>
2. Miller E., Rasmussen, A. War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine*. 2010. Vol. 70(1). p. 7–6.
3. Козігора М. Поняття тривалого травматичного стресу та контексти його застосування. *Науковий вісник ХДУ*. 2021. Вип. 4. С. 17–23. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-4-2>
4. Степаненко В., Злобіна О., Головаха Є., Дембіцький С., Найдьонова Л. Стрес, спричинений війною, та ресурси соціально-психологічної стійкості: огляд теоретичних концептуалізацій. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023. Вип. 4. С. 22–39. DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2023.04.22>
5. Bosch D. Risk habituation. Headington Institute. URL: https://headington-institute.org/blog/resource/risk-habituation/?utm_source
6. Eshel Y, Kimhi S, Marciano H. Predictors of National and Community Resilience of Israeli Border Inhabitants Threatened by War and Terror. *Community Ment Health J*. 2020. Vol. 56(8). P. 1480–1488. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10597-020-00592-w>

References:

1. Kaminer, D., Eagle, G., & Crawford-Browne, S. (2018). Continuous traumatic stress as a mental and physical health challenge: Case studies from South Africa. *J Health Psychol*, 23(8), 1038–1049. DOI: <https://doi.org/10.1177/1359105316642831> [in English].

2. Miller, E., & Rasmussen, A. (2010). War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine*, 70(1), 7–16. [in English].

3. Kozihora, M. (2021). Poniattia tryvaloho travmatychnoho stresu ta konteksty yoho zastosuvannya [The Concept of Prolonged Traumatic Stress and Its Contexts of Applicatio]. *Naukovyi visnyk KhDU*, 4, 17–23. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-4-2> [in Ukrainian].

4. Stepanenko, V., Zlobina, O., Holovakha, Ye., Dembitskyi, S., & Naidonova, L. (2023). Stres, sprychynenyi viinoiu, ta resursy sotsialno-psykholohichnoi stiikosti: ohliad teoretychnykh kontseptualizatsii [War-Induced Stress and Resources for Socio-Psychological Resilience: A Review of Theoretical Conceptualizations]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*, 4, 22–39. DOI: <https://doi.org/10.15407/sociology2023.04.22> [in Ukrainian].

5. Bosch D. Risk habituation. Headington Institute. URL: https://headington-institute.org/blog/resource/risk-habituation/?utm_source [in English].

6. Eshel, Y, Kimhi, S, & Marciano, H. (2020). Predictors of National and Community Resilience of Israeli Border Inhabitants Threatened by War and Terror. *Community Ment Health J.*, 56(8), 1480–1488. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10597-020-00592-w> [in English].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-3>**Волошин Володимир Миколайович,**

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри реабілітаційної психології та фізичного виховання
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
вулиця Шевченка, 12, Кам'янець-Подільський, 32316, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-4084-4013>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті здійснено теоретико-аналітичний огляд організаційно-службових та психологічних аспектів діяльності Національної поліції України в умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України. Показано, що воєнний стан суттєво трансформував зміст і структуру поліцейської служби: традиційні правоохоронні функції доповнилися завданнями, притаманними силам оборони та цивільного захисту, зокрема участю у стабілізаційних заходах на деокупованих територіях, евакуаційних операціях, документуванні воєнних злочинів, гуманітарній підтримці населення та взаємодії з військовими підрозділами.

Обґрунтовано, що організаційні трансформації (зростання службового навантаження, інтенсифікація діяльності, створення спеціалізованих підрозділів, посилені режим несення служби) супроводжуються ускладненням психологічних умов професійного функціонування персоналу, що проявляється у підвищенні психоемоційної напруги, ризиках професійного виснаження, емоційного вигорання та розвитку стресових розладів. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід (юридична психологія, організаційна психологія, теорія управління правоохоронною діяльністю) із застосуванням методів аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації та порівняльного аналізу. У результаті виокремлено ключові детермінанти ефективності службової діяльності в екстремальних умовах і наголошено на необхідності розвитку системи організаційної підтримки та психологічного супроводу поліцейських, спрямованих на збереження психологічного здоров'я, підвищення стресостійкості, саморегуляції та професійної стійкості.

Ключові слова: Національна поліція України, збройна агресія, воєнний стан, професійна діяльність, психологічна стійкість, службове навантаження, резильєнтність, професійна ідентичність, екстремальні умови.

Voloshyn Volodymyr. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PROFESSIONAL FUNCTIONING OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE PERSONNEL IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Abstract. The article provides a theoretical and analytical review of the organizational and psychological aspects of the activities of the National Police of Ukraine under the conditions of the full-scale armed aggression of Russia against Ukraine. It is shown that martial law has significantly transformed the content and structure of police service: traditional law enforcement functions have been supplemented by tasks typical of defense and civil protection forces, including participation in stabilization measures in de-occupied territories, evacuation operations, documentation of war crimes, humanitarian assistance to the population, and interaction with military units.

It is substantiated that organizational transformations (increased workload, intensification of activities, creation of specialized units, and the introduction of an enhanced service regime) are accompanied by the complication of the psychological conditions of professional functioning of personnel. These changes are manifested in increased psycho-emotional tension, risks of professional exhaustion, emotional burnout, and the development of stress-related disorders. The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach that combines legal psychology, organizational psychology, and the theory of management of law enforcement activities, using methods of analysis, synthesis, generalization, systematization, and comparative analysis. As a result, key determinants

of the effectiveness of service activities in extreme conditions are identified, and the necessity of developing a system of organizational support and psychological assistance for police officers aimed at preserving psychological health, increasing stress resistance, self-regulation, and professional resilience is emphasized.

Key words: National Police of Ukraine, armed aggression, martial law, professional activity, psychological resilience, service workload, resilience, professional identity, extreme conditions.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року та триває п'ятий рік, суттєво трансформувала роль, завдання та особливості функціонування Національної поліції України. Традиційні правоохоронні завдання (забезпечення публічної безпеки, розслідування злочинів, охорона громадського порядку) доповнилися функціями, притаманними силам оборони та цивільного захисту: участь у стабілізаційних операціях на деокупованих територіях, евакуація цивільного населення (зокрема підрозділами «Білі Янголи»), розмінування, документування воєнних злочинів, надання гуманітарної допомоги, контрдиверсійна діяльність, робота на блокпостах та безпосередня взаємодія з військовими підрозділами.

За оцінками Міністерства внутрішніх справ України, навантаження на особовий склад зросло на 80 %, а в зоні бойових дій та прифронтових регіонах постійно задіяно близько 35 тис. поліцейських (при загальній чисельності особового складу близько 98–115 тис. осіб). Співвідношення поліцейських на 10 тис. населення в прифронтових районах збільшилося з 23–26 до 100 осіб. Створено нові бойові підрозділи НПУ (Окрема штурмова бригада «Лють», зведена Бригада Департаменту патрульної поліції «Хижак», зведена Бригада підрозділів поліції особливого призначення КОРД, стрілецькі батальйони поліції особливого призначення тощо), змінено структуру управління, запроваджено цілодобовий посилений режим несення служби.

У надважких воєнних умовах несення служби особовий склад переживає сутужні психологічні навантаження. Робота в умовах реальної загрози життю та здоров'ю, фіксація звірств агресора, проведення ексгумацій та ідентифікації тіл загиблих, екзистенційна невизначеність, розлучення з родинами та кумулятивний травматичний досвід при-

зводять до критичного виснаження психологічних ресурсів. Наслідки – емоційне вигорання, депресія, посттравматичний стресовий розлад, моральна травматизація та зниження професійної ефективності. Дослідження 2024–2025 років підтверджують, що поліцейські, які виконують завдання в умовах, наближених до бойових, зазнають значного психологічного виснаження, що безпосередньо впливає на якість прийняття рішень і виконання службових обов'язків [1].

Мета статті: проаналізувати організаційно-службові та психологічні аспекти діяльності Національної поліції України в умовах повномасштабної збройної агресії та визначити ключові чинники, що впливають на ефективність виконання службових завдань, психологічну стійкість і професійне функціонування персоналу правоохоронних органів.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує положення юридичної психології, організаційної психології та теорії управління правоохоронною діяльністю. Для досягнення мети статті було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, які забезпечили всебічний аналіз організаційно-службових та психологічних аспектів діяльності персоналу Національної поліції України в умовах збройної агресії.

У процесі дослідження застосовано теоретичні методи, зокрема аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукових джерел, що дозволило визначити сучасні наукові підходи до вивчення професійної діяльності правоохоронців у екстремальних умовах, а також окреслити ключові психологічні ресурси функціонування поліцейських (резильєнтність, професійну ідентичність, психологічну готовність до ризику та смислової саморегуляції). Порівняльний аналіз дав змогу зіставити особливості функціонування поліції в умовах

мирного часу та воєнного стану, визначити трансформацію службових завдань і організаційних механізмів діяльності.

Окрім того, використано методи психологічного аналізу професійної діяльності та структурно-функціонального аналізу, що дали можливість дослідити взаємозв'язок між організаційними змінами (зростання службового навантаження, розширення функцій, інтенсифікація оперативної діяльності) та психологічними ресурсами персоналу, які забезпечують ефективність виконання службових завдань у складних та екстремальних умовах.

Результати. Проблема діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану привертає зростаючу увагу як українських, так і зарубіжних науковців. Більшість праць зосереджується на трансформації функціональних завдань правоохоронних органів у контексті збройної агресії, що проявляється у розширенні повноважень поліції, створенні нових спеціалізованих підрозділів, зміні організаційної структури управління та посиленні взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони. У науковій літературі наголошується, що повномасштабна війна істотно змінила характер правоохоронної діяльності, поєднавши класичні поліцейські функції із завданнями, притаманними військовим і рятувальним структурам, що потребує нових підходів до організації служби, управління персоналом та психологічного забезпечення діяльності.

У цьому контексті важливим є дослідження І. Вигівського, у якому простежується еволюція організаційної моделі Національної поліції України впродовж 2014–2024 років – від періоду проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил до умов повномасштабного вторгнення. Автор підкреслює, що сучасна діяльність поліції характеризується значним розширенням функціональних повноважень, зокрема участю у документуванні воєнних злочинів, евакуації цивільного населення, проведенні стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, а також виконанні завдань з розмінування та гуманітарної підтримки населення. Дослідник звертає

увагу на суттєве зростання службового навантаження на персонал поліції, яке, за окремими оцінками, збільшилося майже на 80 %, а також на значну концентрацію поліцейських підрозділів у прифронтових регіонах. Окремо відзначається формування нових спеціалізованих структур, таких як штурмова бригада «Лють» та евакуаційні підрозділи «Білі Янголи», що відображає адаптацію організаційної системи поліції до умов війни [2].

Важливий внесок у розуміння ролі Національної поліції України у системі національної безпеки здійснено у спільному дослідженні В. Сокурєнка та В. Ярчевського, у якому поліція розглядається як повноцінний партнер Збройних Сил України у забезпеченні безпеки держави в умовах війни. У роботі наголошується на переході поліції до посиленого режиму несення служби, що передбачає фактичну цілодобову діяльність підрозділів, активну участь у контрдиверсійних заходах, забезпеченні громадського порядку в умовах бойових дій та організації гуманітарної допомоги населенню. Дослідники також підкреслюють, що досвід функціонування української поліції у воєнний період становить значний інтерес для європейських країн, оскільки демонструє нову модель взаємодії правоохоронних органів з військовими структурами та органами цивільного захисту [3].

Вагоме значення має дослідження Д. Швеця та З. Кісіль, у якому здійснено системний аналіз психологічної специфіки діяльності правоохоронців під час воєнного стану. Автори підкреслюють, що сучасна поліцейська служба нерідко включає виконання завдань, пов'язаних із високим рівнем психологічної напруги, зокрема участь у штурмових операціях, роботу на місцях масових злочинів, ексгумацію тіл загиблих та документування наслідків воєнних злочинів. Такі обставини створюють значне емоційне навантаження та призводять до поступового виснаження психологічних ресурсів працівників поліції. Дослідники відзначають, що накопичення травматичного досвіду може спричинити розвиток стресових реакцій, депресивних станів та емоційного виснаження, що знижує

ефективність виконання службових завдань. У зв'язку з цим особлива увага приділяється розвитку стресостійкості, здатності до психологічної саморегуляції та формуванню навичок контролю емоційних реакцій у складних службових ситуаціях [4].

Схожі висновки містяться у дослідженні О. О. Євдокімової та співавторів, присвяченому вивченню динаміки фізичного та психічного здоров'я працівників правоохоронних органів. У роботі наголошується, що служба в умовах війни характеризується поєднанням високої інтенсивності діяльності, тривалого перебування в умовах невизначеності та постійної загрози, що зумовлює формування станів хронічної втоми, психоемоційного перенасичення та підвищеного рівня стресу. Автори підкреслюють, що подібні прояви є характерними для діяльності в екстремальних умовах і можуть негативно впливати як на загальний стан здоров'я поліцейських, так і на їхню професійну працездатність. Водночас дослідження підтверджує, що служба у правоохоронних органах у період воєнного стану набуває виразно екстремального характеру, що потребує системного психологічного супроводу та профілактики професійного виснаження [5].

Окремий напрям досліджень пов'язаний з аналізом емоційного вигорання працівників поліції. У роботі Я. С. Пономаренко та співавторів представлено результати порівняльного вивчення проявів професійного вигорання серед різних категорій поліцейських. Дослідники встановили, що рівень емоційного виснаження та деперсоналізації значною мірою залежить від специфіки службової діяльності, професійного досвіду та гендерних особливостей. Зокрема, більш високі показники емоційного вигорання зафіксовано серед жінок-поліцейських, а також серед співробітників кримінальної поліції, діяльність яких пов'язана з частішим контактом із травматичними подіями. Водночас встановлено, що зі збільшенням професійного стажу спостерігається певне зниження рівня деперсоналізації, що може свідчити про формування адаптаційних механізмів і професійної психологічної стійкості [6].

Важливий аспект психологічного функціонування правоохоронців у кризових умовах розкривається у дослідженні О. В. Воробйової та співавторів, присвяченому взаємозв'язку агресивності та процесів саморегуляції у працівників поліції. Автори встановили, що у діючих поліцейських рівень розвитку саморегуляційних механізмів виявився нижчим порівняно з курсантами закладів вищої освіти системи МВС, що може бути пов'язано з впливом тривалих стресових факторів служби. Водночас у практичних працівників поліції спостерігається більш виражена фізична агресія та поведінкова ригідність, що відображає адаптацію до службової діяльності в умовах постійної небезпеки та необхідності швидкого прийняття рішень. Науковці наголошують, що подібні зміни психологічних характеристик можуть мати як адаптивний, так і ризикогенний характер, оскільки з одного боку сприяють ефективному реагуванню на загрозливі ситуації, а з іншого – можуть ускладнювати емоційний контроль та міжособистісну взаємодію [7].

Певний інтерес становлять також зарубіжні дослідження, у яких аналізуються соціальні та інституційні наслідки діяльності Національної поліції України в умовах війни. Зокрема, у роботі Т. Бломквіста-Мікельссона досліджується динаміка громадської довіри до поліції, яка, за результатами соціологічних опитувань, демонструє поступове зростання у період повномасштабної війни. Автор пов'язує цю тенденцію з розширенням ролі поліції у забезпеченні безпеки населення, активною участю у гуманітарних операціях та підтримці громад у прифронтових регіонах. Подібні висновки свідчать про зміну суспільного сприйняття правоохоронних органів, які дедалі більше розглядаються не лише як інституція правопорядку, а й як важливий елемент системи національної стійкості [8].

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про те, що діяльність Національної поліції України в умовах збройної агресії набуває комплексного та багатовимірного характеру. Трансформація функціональних завдань поліції супроводжується не лише розширенням організаційно-службових повноважень, а й суттєвим

ускладненням психологічних умов професійної діяльності. Поліцейські змушені виконувати широкий спектр завдань – від забезпечення громадського порядку та розслідування кримінальних правопорушень до участі у стабілізаційних заходах, евакуаційних операціях, документуванні воєнних злочинів і взаємодії з військовими підрозділами та органами цивільного захисту. Це зумовлює підвищення інтенсивності службового навантаження, необхідність швидкого прийняття рішень у ситуаціях підвищеної небезпеки та постійне перебування у стресогенному середовищі.

У цих умовах особливого значення набуває психологічна складова професійної діяльності працівників поліції. Постійний контакт із травматичними подіями, високий рівень відповідальності та тривале перебування у стані загрози формують значне психоемоційне

напруження, що може призводити до розвитку стресових реакцій, професійного виснаження та зниження ефективності службової діяльності. Водночас результати досліджень свідчать, що за наявності належної організаційної підтримки, системи психологічного супроводу та розвитку навичок саморегуляції поліцейські здатні формувати високий рівень професійної стійкості, адаптуватися до екстремальних умов та зберігати ефективність виконання службових завдань.

З огляду на викладене, доцільним є узагальнення ключових організаційних змін у діяльності Національної поліції України в умовах збройної агресії та відповідних психологічних викликів, з якими стикається персонал правоохоронних органів. Систематизований аналіз зазначених аспектів представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Організаційні та психологічні зміни у діяльності Національної поліції України в умовах збройної агресії

Організаційні зміни у діяльності поліції в умовах збройної агресії	Психологічні зміни та виклики для персоналу
Участь у документуванні воєнних злочинів	Емоційне навантаження через контакт із травматичними подіями
Проведення евакуації населення та стабілізаційних заходів на деокупованих територіях	Формування стресових реакцій та ризик професійного виснаження
Створення нових спеціалізованих підрозділів («Лють», «Хижак», «Білі Янголи» тощо)	Необхідність швидкої психологічної адаптації до нових задач і умов служби
Розширення взаємодії з іншими структурами сектору безпеки і оборони	Підвищення вимог до саморегуляції та стресостійкості
Виконання гуманітарних та рятувальних завдань	Формування професійної стійкості та адаптаційних механізмів

Висновки. Повномасштабна збройна агресія росії проти України зумовила суттєву трансформацію професійної діяльності особового складу Національної поліції України, що проявилось у розширенні функціональних повноважень, зміні організаційної структури управління, створенні нових спеціалізованих підрозділів та посиленні взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони. Аналіз наукових досліджень показав, що в умовах воєнного стану діяльність поліції набуває комплексного характеру, поєднуючи традиційні правоохоронні функції із завданнями, притаманними військовим та рятувальним

структурам. Залучення поліцейських до стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, рятувальних та евакуаційних операцій, документування воєнних злочинів, гуманітарної підтримки населення та контрдиверсійної діяльності зумовлює значне зростання службового навантаження та підвищує вимоги до організаційної ефективності управління персоналом.

Водночас встановлено, що організаційні трансформації діяльності поліції безпосередньо пов'язані з ускладненням психологічних умов професійної діяльності правоохоронців. Постійний контакт із травматичними

подіями, тривале перебування у ситуаціях невизначеності та загрози життю, а також накопичення травматичного досвіду спричиняють значне психоемоційне напруження, що може проявлятися у розвитку стресових реакцій, емоційного виснаження та симптомів професійного вигорання. У дослідженнях також відзначається вплив екстремальних умов служби на процеси саморегуляції, поведінкові реакції та міжособистісну взаємодію поліцейських, що вимагає особливої уваги до психологічного забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Разом із тим результати наукових досліджень свідчать, що попри високий рівень

психологічного навантаження, поліцейські демонструють значний потенціал адаптації до екстремальних умов діяльності. Формування професійної стійкості, розвиток навичок саморегуляції, підтримка професійної ідентичності та усвідомлення соціальної значущості своєї діяльності виступають важливими ресурсами збереження ефективності службової діяльності. Окрім того, активна участь поліції у гуманітарних операціях та підтримці населення сприяє зростанню суспільної довіри до правоохоронних органів і зміцненню їх ролі як важливого елемента системи національної безпеки та стійкості держави.

Список використаних джерел:

1. Ботнаренко І. А., Дзюрбель А. Д. Емоційне вигорання в професійній діяльності слідчого органу Національної поліції під час війни. *Академічні візії*. 2025. Вип. 49. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17704104>
2. Вигівський І., Трембецький А. Діяльність Національної поліції України в умовах російсько-української війни (2014–2024): організаційні зміни, безпекові виклики і завдання. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2024. № 32. С. 148–157. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.32.311509>
3. Sokurenko V., Jarczewski W. Activities of the National Police of Ukraine under Martial Law: Current Challenges and Prospects – Potential for Applying this Experience in Poland. *Przegląd Strategiczny*. 2024. Issue 17. DOI: <https://doi.org/10.14746/ps.2024.1.14>
4. Швець Д. В., Кісіль З. Р. Професійна деформація співробітників Національної поліції України: юридико-психологічний вимір. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. Т. 1. С. 301–305. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.48>
5. Євдокімова О. О., Бойко-Бузиль Ю. Ю. Психологія професіогенезу керівника системи МВС України : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2023. 320 с. ISBN 978-617-7912-04-9
6. Пономаренко Я., Зарічанський О., Каламкович М., Зарічанська Н. Компаративне дослідження емоційного вигорання поліцейських в умовах воєнного часу. *Insight: the Psychological Dimensions of Society*. 2025. № 3. С. 96–107. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2025-14-5>
7. Воробйова, О., Охріменко, І. Особливості саморегуляції поліцейських з різним стажем професійної діяльності. *Юридична психологія*. 2025. № 1(36). С. 70–79. DOI: <https://doi.org/10.33270/03253601.8>
8. Blomqvist Mickelsson T., Bellander S. Public trust towards police on a wartime rollercoaster: evidence from Ukraine, 2015–2024. *Police Practice and Research: An International Journal*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1080/15614263.2026.2635017>

References:

1. Botnarenko, I. A., & Dziurbel, A. D. (2025). Emotsiine vyhorannia v profesiinii diialnosti slidchoho orhanu Natsionalnoi politsii pid chas viiny [Emotional burnout in the professional activity of investigators of the National Police during the war]. *Akademichni vizii*, 49. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17704104> [in Ukrainian].
2. Vyhivskiy, I., & Trembetskiy, A. (2024). Diialnist Natsionalnoi politsii Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024): orhanizatsiini zminy, bezpekovi vyklyky i zavdannia [Activities of the National Police of Ukraine under the conditions of the Russo-Ukrainian war (2014–2024): organizational changes, security challenges and tasks]. *Skhidnoievropeiskiy istorychnyy visnyk*, 32, 148–157. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.32.311509> [in Ukrainian].
3. Sokurenko, V., & Jarczewski, W. (2024). Activities of the National Police of Ukraine under Martial Law: Current Challenges and Prospects – Potential for Applying this Experience in Poland. *Przegląd Strategiczny*, 17. <https://doi.org/10.14746/ps.2024.1.14>

4. Shvets, D. V., & Kisil, Z. R. (2023). Profesiina deformatsiia spivrobotnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy: yurydyko-psykholohichniy vymir [Professional deformation of National Police officers of Ukraine: legal and psychological dimension]. *Pivdenoukrainskyi pravnychy chasopys*, 3(1), 301–305. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.48> [in Ukrainian].

5. Yevdokimova, O. O., & Boiko-Buzyl, Yu. Yu. (2023). Psykholohiia profesiohenezu kerivnyka systemy MVS Ukrainy [Psychology of the professional genesis of a leader in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Kharkiv : FOP Brovin O. V. p. 320. [in Ukrainian].

6. Ponomarenko, Ya., Zarichanskyi, O., Kalamkovyk, M., & Zarichanska, N. (2025). Komparatyvne doslidzhennia emotsiinoho vyhorannia politseiskykh v umovakh voiennoho chasu [Comparative study of emotional burnout of police officers in wartime conditions]. *Insight: the Psychological Dimensions of Society*, 3, 96–107. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2025-14-5> [in Ukrainian].

7. Vorobiova, O., & Okhrimenko, I. (2025). Osoblyvosti samorehuliatcii politseiskykh z riznym stazhem profesiinoi diialnosti [Features of self-regulation of police officers with different lengths of professional experience]. *Yurydychna psykholohiia*, 1(36), 70–79. DOI: <https://doi.org/10.33270/03253601.8> [in Ukrainian].

8. Blomqvist Mickelsson, T., & Bellander, S. (2026). Public trust towards police on a wartime rollercoaster: Evidence from Ukraine, 2015–2024. *Police Practice and Research: An International Journal*. DOI: <https://doi.org/10.1080/15614263.2026.2635017>

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 05.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 159.9.072:355.257.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-4>

Кириченко Андрій Володимирович,
доктор філософії (PhD) за психологічним напрямком,
доцент кафедри військової психології,
Національний університет оборони України,
проспект Повітряних Сил України, 28, Київ, 03049, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1333-5980>

Ніколенко Роман Олександрович,
слухач кафедри військової психології,
Національний університет оборони України,
проспект Повітряних Сил України, 28, Київ, 03049, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9136-9270>

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ПЕРЕБУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПРИМУСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ (ПОЛОНУ)

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню психологічних трансформацій, посттравматичних реакцій та особистісних деструкцій у військовослужбовців, спричинених перебуванням у полоні або примусовій ізоляції в умовах бойових дій, а також визначення соціальних і організаційних факторів, що впливають на ефективність реінтеграції та психологічної адаптації після звільнення з полону.*

У емпіричному дослідженні взяли участь військовослужбовці, які пройшли через досвід полону або тривалої ізоляції. Для оцінки їхнього психоемоційного стану та проявів посттравматичного розладу застосовувався комплекс психологічних методик, що дозволило виявити рівень повторного переживання травми, уникання, гіперактивації та дистресу, а також оцінити стресостійкість і здатність до соціальної адаптації. Крім цього, аналізувалися соціальні та організаційні чинники підтримки, включно із сімейним оточенням, взаємодією з бойовими побратимами та рівнем прийняття з боку громади, а також ефективність психологічної допомоги. Для обробки отриманих даних використовували методи кореляційного та регресійного аналізу, що дозволило визначити взаємозв'язки між соціальною підтримкою, психологічним станом та успішністю реінтеграції.

Емпірично підтверджено, що соціальна підтримка та суб'єктивна оцінка ефективності наданої допомоги є критичними факторами зниження проявів ПТСР. Встановлено диференційований вплив різних джерел підтримки: допомога сім'ї корелює зі зменшенням загального дистресу; взаємодія з бойовими побратимами сприяє зниженню гіперактивації; прийняття з боку громади полегшує подолання стратегій уникання. Виявлено, що висока довіра до фахової психологічної допомоги є найпотужнішим предиктором зниження інтенсивності флешбеків та загального рівня травматизації.

Психологічна реабілітація та системна соціальної підтримки визначені як ключові детермінанти відновлення психоемоційної стабільності. Результати дослідження обґрунтовують необхідність впровадження мультимодального підходу до реінтеграції ветеранів, що поєднує індивідуальну терапію, розвиток адаптивних копінг-стратегій та формування сприятливого соціального середовища для запобігання посттравматичних станів.

***Ключові слова:** полон, психологічна надійність, негативні психічні стани, посттравматичний стресовий розлад, психоемоційна травма, соціальна підтримка, психологічна стійкість, мотивація, адаптація, військовослужбовець.*

Kyrychenko Andrii, Nikolenko Roman. EMPIRICAL STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF MILITARY SERVICEMEN'S STAY IN CONDITIONS OF FORCED ISOLATION (CAPTION)

Abstract. *The article is devoted to the study of psychological transformations, post-traumatic reactions and personal destruction in military personnel caused by captivity or forced isolation in combat conditions, as well as the identification of social and organizational factors that affect the effectiveness of reintegration and psychological adaptation after release.*

The empirical study involved military personnel who had experienced captivity or prolonged isolation. To assess their psycho-emotional state and manifestations of post-traumatic stress disorder, a set of psychological techniques was used, which allowed to identify the level of re-experiencing trauma, avoidance, hyperactivation and distress, as well as to assess stress resistance and the ability to social adaptation. In addition, social and organizational support factors were analyzed, including family environment, interaction with fellow soldiers and the level of acceptance by the community, as well as the effectiveness of psychological assistance. Correlation and regression analysis methods were used to process the data obtained, which allowed us to determine the relationships between social support, psychological state and the success of reintegration.

It has been empirically confirmed that social support and subjective assessment of the effectiveness of the assistance provided are critical factors in reducing the manifestations of PTSD. The differential impact of different sources of support has been established: family support correlates with a decrease in general distress; interaction with peers contributes to a decrease in hyperactivation; acceptance by the community facilitates overcoming avoidance strategies. It has been found that high trust in professional psychological assistance is the most powerful predictor of a decrease in the intensity of flashbacks and the overall level of traumatization.

Psychological rehabilitation and systemic social support are identified as key determinants of the restoration of psycho-emotional stability. The results of the study substantiate the need to implement a multimodal approach to the reintegration of veterans, combining individual therapy, the development of adaptive coping strategies and the formation of a favorable social environment to prevent the chronicity of post-traumatic states.

Key words: *captivity, psychological reliability, negative mental states, post-traumatic stress disorder, psycho-emotional trauma, social support, psychological resilience, motivation, adaptation, military serviceman.*

Той, хто знає, «навіщо» жити, витримає майже будь-яке «як». Коли ми вже не в змозі змінити ситуацію, перед нами постає виклик змінитися самим

Віктор ФРАНКЛ

Свобода – це не фініш, а лише початок найважливого етапу:

битви за власне «я», яке залишилося десь у пам'яті

Андрій КИРИЧЕНКО

Вступ. У сучасних умовах російсько-української війни питання перебування військовослужбовців у полоні набуло масштабу загальнонаціональної психологічної травми. Примусова ізоляція у ворожому полоні є екстремальним деструктивним чинником, який спричиняє глибоку трансформацію особистості та руйнує базові структури психіки. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки дієвих протоколів реабілітації для захисників, які повертаються до мирного життя з досвідом, що виходить за межі людського розуміння. Емпіричний аналіз цих наслідків дозволяє не лише зафіксувати глибину уражень, а й знайти ресурси для відновлення психологічної цілісності

ветеранів. Саме тому наукове осмислення феномену ізоляції стає фундаментом для успішної ресоціалізації воїнів та збереження кадрового потенціалу Збройних Сил України.

Матеріали та методи. В емпіричному дослідженні взяли участь 60 військовослужбовців чоловічої статі віком від 23 до 56 років (середній вік – 37 років), які мають досвід перебування в полоні або в умовах примусової ізоляції, зумовлених бойовими діями у російсько-українській війні. Серед опитаних 58% військовослужбовців мають дітей, що розглядається як важливий ресурс психологічної стійкості та мотиваційний чинник швидшої соціальної реадаптації, при цьому більшість респондентів мають вищу (45%) або

середню спеціальну освіту (55%), що потенційно полегшує процес соціальної адаптації та професійної переорієнтації після звільнення з полону. Досвід військової служби учасників становив від 6 місяців до 15 років, що забезпечило репрезентацію як військовослужбовців із мінімальним стажем, так і фахівців із тривалою службовою історією, при цьому за родом військ 55% вибірки склали представники танкових і механізованих підрозділів, 30% – артилерійських та інженерних частин, а 15% – інших підрозділів. За тривалістю перебування у полоні респонденти розподілилися таким чином: до 8 місяців – 27%; від 8 місяців до 1,5 року – 35%; від 1,5 до 3 років – 38%. Більшість учасників перебували в полоні понад один рік, що підвищує ймовірність формування виражених психологічних і фізичних наслідків, зокрема посттравматичних реакцій, при цьому після звільнення всі вони пройшли медико-психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію у спеціалізованих центрах, що створило умови для динамічного оцінювання рівня їхньої адаптованості та психоемоційного стану.

У рамках дослідження було застосовано низку емпіричних методів, зокрема: спостереження, опитування та тестування. Для обробки отриманих даних використовувалися методи кореляційного та регресійного аналізу, що дозволило виявити взаємозв'язки між соціальною підтримкою, психологічним станом та успішністю реінтеграції. Обробка отриманих даних проводилася із використанням програмного забезпечення Microsoft Excel та статистичного пакета SPSS 21.0.

Результати. У ході анкетування з'ясовано, що 45% респондентів перебували у фізично важких умовах утримання, 30% – у психологічно важких, а 25% зазнали поєданого впливу фізичних і психологічних труднощів, що свідчить про багатовимірний травматичний досвід полону. Такий досвід потребує комплексного підходу до психологічної реабілітації, оскільки тривалий вплив поєднаних стресорів істотно підвищує ризик розвитку посттравматичних реакцій, тривожних і депресивних станів.

Наявність травм серед досліджуваних учасників також відображає ступінь психологічного та фізичного навантаження. Фізичні травми були зафіксовані у 40% респондентів, проте значно частіше – у 75% – респондентів спостерігався психологічний тиск та емоційна травматизація. Це підкреслює, що психологічні наслідки полону є більш поширеними та потребують першочергової уваги під час організації постізоляційної підтримки та реінтеграції. Для виживання в полоні військовослужбовці використовували внутрішні та зовнішні ресурси, зокрема психологічну стійкість (70%), надію на звільнення (65%), підтримку бойових побратимів (55%) і віру або релігію (35%), які сприяли збереженню мотивації, зменшенню відчуття ізоляції та підтриманню внутрішньої стабільності в умовах примусової ізоляції.

Особливості стресостійкості воїнів були досліджені за допомогою методики «Визначення стресостійкості та соціальної адаптації» Холмса і Раге [5]. Згідно отриманих даних, 12% опитаних військовослужбовців мають високий рівень опірності до стресового навантаження, що свідчить про достатню стійкість до життєвих змін і адаптаційних труднощів. Такі учасники характеризуються стабільним емоційним станом, відносною психологічною рівновагою та позитивним ставленням до майбутнього. 40% респондентів показали середній рівень стресостійкості, який відображає наявність помірного впливу життєвих подій на психоемоційний стан. У цій групі можливі тимчасові труднощі адаптації, підвищена тривожність або напруження, однак зберігається потенціал до саморегуляції та відновлення. Такий рівень опірності до стресу призводить до того, що особистість змушена частку своєї енергії і ресурсів взагалі витратити на боротьбу з негативними психологічними станами, що виникають в процесі стресу.

Водночас у 48% військовослужбовців зафіксовано низький рівень стресостійкості, що свідчить про недостатню здатність до ефективного опанування стресових навантажень і може спричинити деструктивні зміни

у психічній, соціальній, професійній та поведінковій сферах.

Такий рівень стресостійкості характеризує максимально можливу ригідність по відношенню до зовнішніх подій. Ця категорія не схильна змінювати свою поведінку і адаптуватися під зовнішній світ. Їх установки й поняття непорушні. Тому будь-яка несприятлива зовнішня подія або навіть натяк на її можливість у майбутньому для них – стрес. Це може бути наслідком тривалого перебування у стресових ситуаціях, пов'язаних із бойовими діями, полонем, втратами чи складною соціальною реадаптацією після звільнення.

Результати, отримані за «*Опитувальником травматичного стресу*» І. О. Котеньова [4], дозволяють визначити рівень вираженості посттравматичних симптомів у військово-полонених, які пережили тривалий період ізоляції та психологічного тиску. Узагальнений показник посттравматичного стресового розладу становить 96,3 бала, що свідчить про високий рівень постстресових проявів у вибірці досліджуваних. Такий результат вказує на глибоке психоемоційне напруження, зниження адаптаційних можливостей та наявність ознак емоційного виснаження, що є типовими для осіб, які пережили примусову ізоляцію (полон).

Високі показники за окремими субшкалами дають змогу деталізувати особливості психічного стану досліджуваних. Показник А (подія травми) дорівнює 15,1 бала, що відображає усвідомлення військовослужбовцями значущості та травматичності пережитих подій. Для більшості респондентів ці події залишаються емоційно насиченими, нерідко болісними спогадами, що продовжують впливати на їхнє самопочуття та світосприйняття. Психіка не повністю інтегрувала цей досвід, тому спогади про полон залишаються актуальними і часто супроводжуються сильними емоційними реакціями.

За шкалою В (повторне переживання) середнє значення становить 18,4 бала, що свідчить про наявність у значної частини обстежених мимовільного відтворення

травматичних подій у пам'яті, снах, думках, а також у формі раптових емоційних реакцій. Такі прояви відображають активну роботу травматичної пам'яті, яка не пройшла процес повноцінного опрацювання, через що травматичні образи постійно повертаються у свідомість. Це супроводжується тривожністю, напруженням, підвищеною збудливістю та порушенням сну.

Найвищий показник зафіксовано за шкалою С (уникнення) – 21,2 бала. Це свідчить про те, що більшість опитуваних схильні до активного уникання усього, що може нагадувати про травматичні події. Вони уникають спогадів, розмов про пережите, місця або осіб, пов'язаних із полонем. Така стратегія є своєрідним психологічним захистом, що допомагає зменшити емоційний біль, однак у довготривалій перспективі призводить до емоційного відчуження, апатії, труднощів у міжособистісних стосунках та соціальній взаємодії.

Показник за шкалою D (гіперактивація) становить 19,5 бала, що свідчить про підвищену нервово-психічну збудливість і схильність до різких емоційних реакцій. Такі особи часто демонструють дратівливість, неспокій, труднощі з концентрацією уваги, порушення сну, підвищену настороженість. Подібні симптоми свідчать про хронічну мобілізацію нервової системи, коли організм продовжує перебувати у стані «бойової готовності», навіть у безпечних умовах.

Найвищі середні значення спостерігаються за шкалою F (дистрес / дезадаптація) – 22,1 бала, що вказує на виражений рівень психоемоційного напруження, труднощі соціальної адаптації та відновлення після травми. Багато респондентів, імовірно, відчувають втрату інтересу до повсякденних справ, зниження працездатності, байдужість до оточення, труднощі у встановленні довірливих контактів. Це свідчить про глибоку дезорганізацію внутрішніх ресурсів особистості, що перешкоджає поверненню до повноцінного життя після пережитого полону.

Отриманий профіль (найвищі бали за шкалами С і F, помірно високі – за В і D) відображає комплексну симптоматику посттравматичного

стресового розладу з домінуванням унікаючої та дезадаптивної поведінки, тобто переважає прагнення відгородитися від травматичних спогадів, що одночасно не дозволяє завершити процес їх психологічного опрацювання.

Результати, отримані за шкалами, що відображають гострий стресовий розлад (ГСР), свідчать про значну інтенсивність психічного напруження у досліджуваних військовополонених. Узагальнений показник ГСР становить 94,0 бала, що вказує на високий рівень гострої стресової реакції, зумовленої пережитими екстремальними подіями. Такий рівень показників є типовим для осіб, які нещодавно зазнали сильного травматичного впливу, і відображає глибоку дестабілізацію емоційної, когнітивної та поведінкової сфери.

Високі значення свідчать про те, що більшість респондентів перебувають у стані затяжної реакції на травму, коли нервова система ще не відновила здатність до саморегуляції, а психіка продовжує функціонувати в режимі «екстреного реагування». У таких умовах відбувається порушення внутрішньої рівноваги, посилення тривожності, дратівливості, сплутаності свідомості та зниження контролю над емоціями.

Шкала *b* (дисоціація) має середнє значення 11,8 бала, що свідчить про наявність дисоціативних симптомів серед помірної інтенсивності. Для досліджуваних характерні епізоди емоційного «відключення», відчуття нереальності подій, «відстороненості» від себе або навколишнього середовища. Такі реакції мають захисний характер, адже допомагають психіці тимчасово знизити інтенсивність болісних переживань. Проте тривала або часта дисоціація ускладнює процес адаптації, оскільки блокує емоційне проживання травми та її інтеграцію у свідомість.

Середній показник за шкалою *e* (гіперактивація ГСР) становить 17,2 бала, що вказує на виражену фізіологічну та психічну збудливість. Більшість військовополонених демонструють стан постійного напруження, настороженості, труднощі зі сном, підвищену реакцію на гучні звуки, рухи чи наближення людей. Це свідчить про підвищену активність

симпатичної нервової системи, коли організм продовжує функціонувати у режимі виживання. Такий стан є характерним наслідком довготривалої небезпеки, загрози життю чи фізичного насильства, і призводить до емоційного виснаження та зниження здатності до концентрації.

За шкалою *f* (дистрес ГСР) середнє значення становить 18,5 бала, що є індикатором високого рівня психоемоційного дистресу. Респонденти відчують внутрішню напругу, безсилля, втрату контролю над власним емоційним станом. Вони часто повідомляють про пригніченість, апатію, емоційну спустошеність, зниження мотивації та втрату сенсу діяльності. Такі прояви є типовими для осіб, які нещодавно пережили екстремальні події, і свідчать про загальне виснаження адаптаційних ресурсів.

Отриманий профіль гострого стресового розладу вказує на переважання гіперактиваційних і дистресових симптомів при наявності дисоціативних проявів помірної вираженості. Це свідчить про те, що більшість опитуваних перебувають у стані нестійкої психічної рівноваги, коли психіка ще не завершила процес адаптації до нових умов. У таких випадках дисоціація виконує тимчасову функцію «психологічного гальма», що дозволяє зменшити інтенсивність болю, однак не сприяє довготривалому відновленню.

Отримані середні значення за шкалами контрольних показників демонструють відносно збалансований профіль достовірності відповідей респондентів. Так, показник *L* (брехня) становить 4,9, що свідчить про помірну тенденцію до соціальної бажаності у відповідях, тобто частина військовослужбовців схильна подавати себе у більш позитивному світлі або приховувати деякі аспекти внутрішнього переживання. Це може бути зумовлено як природним прагненням зберегти гідність у ситуації полону, так і страхом осуду з боку оточення.

Показник *Ag* (агравация) – 6,2, що вказує на дещо підвищену схильність до перебільшення або акцентування власних страждань і травматичних симптомів. Такий результат

можна трактувати як виражену потребу у визнанні свого болю або як спробу легітимізувати власну психічну вразливість після перенесених подій. Агриваційні прояви часто спостерігаються у осіб, які пережили глибоку психологічну травму та прагнуть, щоб їхній стан був помічений і зрозумілий.

Показник *Di* (дисимуляція) – 5,1, він характеризує тенденцію до приховування негативних переживань, що може бути наслідком внутрішньої заборони на прояв слабкості або емоційного відчуження. Це узгоджується з типовою для військовослужбовців установкою на самоконтроль, витривалість і збереження зовнішньої стійкості навіть за наявності глибоких внутрішніх порушень.

У цілому, співвідношення показників *L–Ag–Di* свідчить про суперечливу систему психологічного самозахисту опитувальної категорії: одночасне прагнення здаватися сильними (*L*, *Di*) та бути почутими у своїй травмі (*Ag*). Така динаміка вказує на емоційну амбівалентність і складність самопрезентації у стані після травматичних подій.

Згідно з результатами, отриманими за методикою «Госпітальна шкала тривожності та депресії (*HADS*)» [1; 2], у більшості респондентів зафіксовано підвищені показники за субшкалами тривоги й депресії, що вказує на виражене психоемоційне напруження, ознаки дезадаптації та внутрішньої виснаженості, зумовлені тривалим перебуванням в екстремальних умовах полону, ізоляцією та пережитими травматичними подіями.

За субшкалою тривоги (*A*) у середньому зафіксовано показники, що відповідають субклінічному або клінічному рівню тривожності. Це вказує на високий рівень психічної напруги, почуття загрози, очікування небезпеки, а також часте виникнення тривожних передчуттів. Тривога у військовослужбовців набуває як ситуативного характеру (пов'язаного з невизначеністю ситуації), так і генералізованого – проявляється у гіперпильності, напрузі, труднощах концентрації уваги, роздратуванні. Такі показники можуть розглядатися як адаптаційна реакція психіки на стрес, але при її хронізації – стають пере-

думовою формування стійких невротичних або посттравматичних порушень.

За субшкалою депресії (*D*) також простежуються виражені симптоми емоційного виснаження, втрати мотивації та зниження активності. Більшість респондентів демонструють пригнічений емоційний фон, зниження інтересу до діяльності, відчуття безпорадності та зневіри у власних силах. Для опитуваних така симптоматика є закономірним наслідком тривалого психологічного тиску, соціальної ізоляції та втрати контролю над власним життям.

Отже, психоемоційний стан військовоположених за результатами *HADS* характеризується поєднанням високої тривожності та депресивних тенденцій, що свідчить про хронічне психічне виснаження, емоційну лабільність і порушення адаптаційних механізмів.

Отримані дані за *Міссісіпською шкалою посттравматичних стресових розладів* [3] свідчать про наявність у досліджуваних військовослужбовців виражених симптомів посттравматичного стресового синдрому. Середні показники за основними підшкалами демонструють високий рівень вторгнення (46,3), що проявляється у частих повторних переживаннях травматичних подій, яскравих снах, флешбеках та нав'язливих думках. Такі прояви вказують на недостатню інтеграцію травматичного досвіду у структуру особистості та продовження внутрішньої боротьби з пережитими подіями.

Високі результати за шкалою уникнення (43,7) свідчать про тенденцію досліджуваних до уникнення будь-яких нагадувань про травматичну ситуацію, обмеження емоційних контактів та відчуження від оточення. Це може бути формою психологічного захисту, спрямованою на зниження інтенсивності психічного болю.

Підвищений рівень збудливості (41,5) вказує на наявність тривожності, гіперпильності, емоційної нестабільності, проблем зі сном та підвищеної дратівливості. Такі ознаки відображають напруження нервово-психічної системи, яке зберігається після участі у бойових діях.

Додатково виявлено помірно високі показники почуття провини та самозвину-

вачення (22,4). Це може свідчити про глибокий внутрішній конфлікт, переживання моральної травми, схильність до самопокарання та негативну оцінку власних дій під час бойових ситуацій.

Загальний аналіз показує, що лише 13,3% (8 осіб) опитаних продемонстрували низький рівень проявів ПТСР (до 90 балів), що відповідає стану збереженої психічної адаптації та відсутності клінічно значущих симптомів посттравматичного стресового розладу. Ці військовослужбовці змогли відносно успішно інтегрувати травматичний досвід, зберігаючи емоційну стабільність та контроль над поведінкою.

Середній рівень ПТСР (91–115 балів) виявлено у 26,7% (16 осіб) досліджуваних. Для цієї групи характерна помірна вираженість симптомів вторгнення, тривожності та уникання, що може свідчити про підвищений ризик розвитку повноцінного ПТСР у разі відсутності підтримки. Військовослужбовці цієї категорії демонструють коливання емоційного стану, труднощі зі сном, періодичні спогади про травматичні події, але водночас частково зберігають адаптивні ресурси.

Найчисленнішу групу становлять респонденти з високим рівнем ПТСР (116–145 балів) – 36,7% вибірки (22 особи). Для них характерні виражені прояви посттравматичної симптоматики: нав'язливі спогади, емоційне оніміння, уникнення контактів, надмірна настороженість, вибухові реакції або дратівливість. Такі симптоми вказують на значні труднощі у процесі реінтеграції та підвищену потребу у психокорекційній і психотерапевтичній допомозі.

Ще 23,3% (14 осіб) військовополонених мають дуже високий (клінічний) рівень вираженості ПТСР (понад 145 балів). Для них характерні стійкі клінічні прояви травматичного досвіду, які суттєво ускладнюють адаптацію до мирного життя. У таких осіб часто спостерігаються суїцидальні думки, почуття провини, емоційна відчуженість, агресивні або саморуйнівні тенденції. Вони потребують комплексної реабілітації, що поєднує психологічну, психіатричну та соціальну підтримку.

Таким чином, узагальнені результати підтверджують, що понад половина опитаних (60%) мають високий або клінічний рівень посттравматичних симптомів, що свідчить про глибину психічних наслідків перебування у полоні та актуальність розробки системи реінтеграційних заходів, спрямованих на психотерапевтичну підтримку і відновлення емоційної стабільності цих осіб.

Для визначення ролі соціальних та організаційних факторів у процесі реінтеграції осіб, звільнених із полону, було проведено двоетапний статистичний аналіз: обчислення коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена між окремими змінними; виконання багатофакторного регресійного аналізу для виявлення провідних предикторів успішної адаптації.

Як інтегральний критерій успішності реінтеграції було обрано загальний рівень посттравматичного стресу за опитувальником І. О. Котеньова, який охоплює такі компоненти: 1) В – повторне переживання травми; 2) С – уникнення травматичних нагадувань; 3) D – гіперактивація; 4) F – дистрес і дезадаптація.

Для комплексної оцінки стану також враховано опірність до стресу за шкалою Т. Холмса і Р. Раге, рівні тривоги та депресії за HADS та загальний показник ПТСР за Міссісіпською шкалою. Це дало змогу виявити взаємозв'язки між соціальною підтримкою, організаційними умовами відновлення та різними аспектами посттравматичного реагування.

Аналіз показав наявність статистично значущих зв'язків між соціально-організаційними характеристиками й компонентами посттравматичного стресу. Підтримка сім'ї має негативний кореляційний зв'язок із дистресом (F) ($r_s = -0,441$, $p = 0,001$) та загальним ПТСР за Котеньовим ($r_s = -0,472$, $p = 0,001$).

Отримані результати свідчать, що наявність стабільних і довірливих стосунків із членами родини є одним із найпотужніших чинників зниження посттравматичних реакцій. Військовослужбовці, які відчувають турботу та розуміння з боку близьких, демонструють менший рівень емоційного виснаження, тривоги та почуття безпорадності.

Сімейна підтримка виконує роль «емоційного контейнера», що дозволяє військовому символічно «вивільнити» напругу через спілкування, прийняття й розуміння. Такі взаємини посилюють відчуття безпеки, довіри до оточення та контроль над власними емоційними реакціями. Навпаки, відсутність підтримки родини або конфліктні стосунки після звільнення з полону поглиблюють симптоми дистресу, підвищують ризик дезадаптації й перешкоджають формуванню позитивної ідентичності ветерана.

Встановлено, що підтримка побратимів корелює зі зниженням гіперактивації (D) ($r_s = -0,395$, $p = 0,013$), що свідчить про роль групової взаємодії у стабілізації фізіологічних реакцій тривоги.

Гіперактивація у структурі ПТСР проявляється підвищеною пильністю, напруженістю, порушеннями сну, спалахами роздратування та постійною готовністю до оборони. Тісні соціальні зв'язки у колі побратимів знижують інтенсивність цих симптомів, оскільки взаємодія з людьми зі спільним бойовим досвідом формує відчуття прийняття й розуміння без потреби пояснювати власні реакції. Психологічна солідарність і спільне переживання травматичного досвіду відновлюють довіру до соціального середовища, зменшують внутрішню напругу та перешкоджають хронізації тривожності й відчуття ізоляції.

В ході аналізу було з'ясовано, що підтримка громади / суспільства виявила менш виражений, але статистично достовірний зв'язок із нижчими показниками уникнення (C) ($r_s = -0,328$, $p = 0,002$), що вказує на полегшення процесу соціального повернення.

Компонент «уникнення» характеризується тенденцією відгороджуватись від нагадувань про травму, звуженням соціальних контактів, емоційною «онімілістю». Позитивна соціальна атмосфера – розуміння, шана, допомога від громади, місцевих організацій, волонтерів – сприяє поступовому зменшенню ізоляції.

Військовослужбовці, які відчувають суспільне прийняття, менше уникають контактів, легше долучаються до соціальної активності та волонтерських ініціатив. Це, у свою чергу,

знижує прояви відчуження, відновлює довіру до цивільного середовища й полегшує процес інтеграції у мирне життя.

Отже, соціальна підтримка громади є важливою умовою відновлення соціальної включеності, що має терапевтичний ефект при подоланні симптомів уникнення.

За результатами статистичного аналізу, проходження психологічної реабілітації пов'язане з нижчими балами гіперактивації (D) ($r_s = -0,367$, $p = 0,001$) і дистресу (F) ($r_s = -0,409$, $p = 0,001$).

Результати показують, що участь у програмах психологічної реабілітації істотно сприяє стабілізації емоційного стану. Психокорекційні заходи, консультації, групові заняття, психоосвіта дозволяють військовослужбовцям навчитися усвідомлювати свої реакції, регулювати напругу й розвивати адаптивні стратегії подолання стресу. Зниження показників гіперактивації свідчить про зменшення рівня психофізіологічного напруження, а нижчий дистрес – про підвищення здатності до самоконтролю та самопідтримки.

Встановлено статистично значущий обернений зв'язок між оцінкою ефективності отриманої допомоги та загальним показником ПТСР ($r_s = -0,551$; $p = 0,003$), а також із компонентом повторного переживання травматичних подій (B) ($r_s = -0,433$; $p = 0,001$), що свідчить про зниження вираженості симптомів ПТСР за умови вищої суб'єктивної оцінки ефективності наданої допомоги. Цей зв'язок виявився найсильнішим у дослідженні. Військовослужбовці, які суб'єктивно оцінюють отриману допомогу як ефективну, демонструють істотно нижчі прояви як загального ПТСР, так і повторного переживання травми.

Висока оцінка ефективності свідчить не лише про якість наданої допомоги, але й про сформовану довіру до психологічної підтримки, віру у можливість відновлення. Такий когнітивно-емоційний ресурс суттєво послаблює інтенсивність травматичних спогадів, нічних кошмарів і нав'язливих образів минулого.

Іншими словами, суб'єктивне відчуття користі від допомоги має не менше значення,

ніж її об'єктивні параметри, бо саме воно активує механізми самовідновлення.

Наявність постійної роботи після звільнення асоціюється з нижчим рівнем депресії ($r_s = -0,342$, $p = 0,001$) і дистресу ($r_s = -0,316$, $p = 0,019$), що вказує на стабілізуючу функцію зайнятості.

Професійна зайнятість виконує роль стабілізуючого соціально-психологічного фактора. Робота надає відчуття соціальної корисності, структурованість часу й можливість реалізації особистісних і професійних навичок.

Для ветеранів, які пережили полон, це особливо важливо, оскільки дозволяє відновити почуття контролю над життям і статус дорослого, самостійного чоловіка. Наявність роботи зменшує симптоми депресії, відчуття безпорадності та ізоляції, водночас сприяє підвищенню мотивації до подальшої соціальної активності. Відсутність працевлаштування, навпаки, часто супроводжується почуттям невизначеності, зниженням самооцінки й підвищенням дистресу.

Також встановлено, що тривалість перебування в полоні демонструє позитивну кореляцію із повторним переживанням (В) ($r_s = 0,415$, $p = 0,001$) та загальним показником ПТСР ($r_s = 0,453$, $p = 0,01$), що підтверджує вплив тривалості травматичного досвіду на тяжкість посттравматичних симптомів.

Позитивний зв'язок свідчить, що чим довше тривав полон, тим вищі показники повторного переживання травми – нав'язливі спогади, нічні кошмари, емоційна нестабільність. Це закономірно, адже тривале перебування в умовах ізоляції, нестачі контролю й постійного страху спричиняє кумулятивне наростання психотравматичних наслідків. Тривалість полону виступає предиктором тяжкості ПТСР, що вимагає більш тривалої і багатокомпонентної реабілітаційної допомоги після звільнення.

Цей результат підкреслює необхідність індивідуалізації програм підтримки з урахуванням тривалості травматичного досвіду – чим довше полон, тим довшим і комплекснішим має бути процес відновлення.

Для уточнення сили впливу окремих чинників на рівень травматичного стресу було

проведено багатофакторний регресійний аналіз, у якому залежною змінною виступав загальний показник ПТСР за Котеньовим, а незалежними – ключові соціальні та організаційні параметри.

Отримана регресійна модель, що описує вплив соціально-організаційних чинників на рівень посттравматичного стресу у звільнених із полону військовослужбовців, виявила високу статистичну значущість ($F = 6,12$, $p = 0,001$) і пояснила 54% варіації рівня ПТСР ($R^2 = 0,54$). Це свідчить, що більше половини коливань показників травматичного стресу зумовлені саме особливостями соціального оточення та умовами організованої допомоги після звільнення.

Виявлені п'ять провідних факторів мають різну спрямованість і силу впливу, але спільно формують інтегровану систему соціально-психологічних детермінант реінтеграції.

Оцінка ефективності психологічної допомоги ($\beta = -0,41$, $p < 0,01$) став найпотужнішим предиктором зниження посттравматичних проявів. Чим вище респонденти оцінювали якість отриманої допомоги, тим нижчими були їхні бали за шкалою ПТСР. Такий зв'язок демонструє не лише результативність самої реабілітації, а й психологічний ефект довіри до процесу лікування. Суб'єктивне відчуття, що допомога дійсно працює, створює внутрішню установку на відновлення, посилює очікування покращення і тим самим активує механізми саморегуляції та самоцілення.

Сімейне оточення виявилось другим за значущістю фактором ($\beta = -0,33$, $p < 0,01$), який безпосередньо впливає на рівень дистресу та емоційної стабільності військовослужбовців. Позитивна роль родини проявляється через емоційне прийняття, стабільність стосунків, безумовну підтримку, що допомагає особі переосмислити травматичний досвід і відновити почуття безпеки.

В умовах постізоляційного періоду саме сім'я стає першим соціальним середовищем, у якому військовий знову навчається довіряти, відкривати емоції, долати замкнутість і відчуження. Високий β -коефіцієнт ($-0,33$) свідчить, що зростання рівня сімейної підтримки

навіть на одну умовну одиницю супроводжується суттєвим зниженням проявів ПТСР, тобто родина виконує роль найстійкішого буфера між травматичним минулим і процесом соціального повернення.

Підтримка побратимів ($\beta = -0,26$, $p = 0,05$) теж виявилася важливим чинником, який зменшує прояви гіперактивації та уникнення – тобто допомагає впоратися з постійною настороженістю, порушеннями сну, підвищеною тривожністю та схильністю до самоізоляції. Контакт із побратимами, які пережили подібний досвід, формує ефект групової ідентичності, де людина відчуває себе зрозумілою без потреби у тривалих поясненнях. Така взаємна підтримка стає джерелом психологічної стабілізації, посилює мотивацію до життя і знижує внутрішнє напруження.

Також, працевлаштування після звільнення з полону ($\beta = -0,25$, $p < 0,05$) є важливим структурним фактором, який сприяє відновленню особистісної та соціальної рівноваги. Робота не лише забезпечує матеріальну стабільність, а й відновлює рольову ідентичність «працюючої людини», що особливо важливо після тривалої залежності та безпорадності у полоні. Зайнятість створює нові соціальні зв'язки, формує відчуття контролю над власним життям, підвищує самооцінку й упевненість у майбутньому. Зниження показників ПТСР серед працевлаштованих військовослужбовців демонструє, що соціально-економічна стабільність є одним із ключових елементів психологічної реабілітації. Цей чинник має дещо менший коефіцієнт β , проте його вплив системний і накопичувальний – ефект проявляється поступово через формування звичної структури повсякденного життя.

Тривалість перебування в полоні ($\beta = 0,30$, $p < 0,05$) це єдиний фактор із позитивним (тобто негативним для адаптації) впливом. Чим довше військовослужбовець перебував у полоні, тим вищими виявлялися показники посттравматичного стресу. Тривалий полон часто супроводжується хронічним відчуттям страху, безсилля та втрати контролю, що формує глибші рівні психічної травматизації. Такі військовослужбовці потребують не лише

короткострокової підтримки, а пролонгованих реабілітаційних програм, орієнтованих на відновлення базового відчуття безпеки, довіри до людей і навичок саморегуляції.

Рівняння регресії впливу соціально-організаційних чинників на рівень ПТСР має наступний вигляд:

$$Y_{\text{ПТСР}} = 73.42 - 0.41X_1 - 0.33X_2 - 0.26X_3 - 0.25X_4 + 0.30X_5$$

де $Y_{\text{ПТСР}}$ – прогнозований рівень посттравматичного стресу (інтегральний показник за опитувальником І. О. Котєнєва);

X_1 – оцінка ефективності психологічної допомоги;

X_2 – підтримка сім'ї;

X_3 – підтримка побратимів;

X_4 – наявність постійної роботи;

X_5 – тривалість перебування в полоні;

73.42 – вільний член (константа, що відображає середній рівень ПТСР за відсутності впливу факторів).

Таким чином, кожне зменшення X_1 (оцінки ефективності допомоги) на одну одиницю супроводжується підвищенням рівня ПТСР на 0,41 бала – тобто чим кращою є оцінка реабілітації, тим нижчий рівень травматичного стресу. Підвищення підтримки сім'ї (X_2) зменшує ПТСР на 0,33 бала, підтримка побратимів (X_3) – на 0,26 бала, наявність роботи (X_4) – на 0,25 бала, тоді як збільшення тривалості полону (X_5) підвищує ПТСР на 0,30 бала.

Отже, можна стверджувати, що ефективна реінтеграція звільнених військовослужбовців залежить не лише від індивідуальних психологічних ресурсів, а передусім від цілісної системи соціальної підтримки, яка забезпечує умови для відновлення емоційної рівноваги, довіри та життєвої перспективи.

Висновок. Отже, результати емпіричного дослідження засвідчили, що процес реінтеграції звільнених із полону військовослужбовців має складну багаторівневу структуру, у якій поєднуються психологічні, соціальні та організаційні чинники. Понад 60% обстежених мали високий або клінічний рівень посттравматичних симптомів за Міссісіпською шкалою, а середній інтегральний показник

ПТСР за методикою І. О. Котеньова становив 96,3 бала, що вказує на наявність глибокого психоемоційного виснаження та значних труднощів соціальної адаптації. При цьому 70% респондентів відзначили психологічні проблеми, 55% – соціальні, 40% – професійні труднощі після звільнення.

Аналіз рівня стресостійкості показав, що лише 12% військовослужбовців мають високий рівень опірності до стресу, 40% – середній, а 48% – низький, що свідчить про виснаження адаптаційних ресурсів у більшості обстежених. За результатами HADS у 80% учасників зафіксовано підвищену тривожність, а у 67% – депресивні тенденції. Це підтверджує необхідність цілеспрямованих заходів психокорекції та психологічного супроводу у процесі післяполонної реабілітації.

Кореляційний і регресійний аналізи дозволили виявити провідні соціально-організаційні детермінанти посттравматичного стресу. Зокрема, модель регресії виявила високу ста-

тистичну значущість ($F=6,12$, $p<0,001$) і пояснила 54% варіації рівня ПТСР ($R^2=0,54$). Найпотужнішим чинником виявилася оцінка ефективності психологічної допомоги ($\beta=-0,41$, $p<0,01$): кожне зниження суб'єктивної оцінки ефективності на одну одиницю супроводжується підвищенням ПТСР на 0,41 бала. Значний вплив також мають підтримка сім'ї ($\beta=-0,33$, $p<0,01$), підтримка побратимів ($\beta=-0,26$, $p<0,05$) і наявність постійної роботи ($\beta=-0,25$, $p<0,05$), які відіграють захисну роль у зниженні симптомів травматичного стресу. Водночас тривалість перебування в полоні ($\beta=0,30$, $p<0,05$) виступає предиктором зростання рівня ПТСР, що свідчить про накопичувальний характер психотравматичного впливу.

Таким чином, отримані результати переконливо доводять, що ефективна реінтеграція звільнених із полону військовослужбовців можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує психологічну, соціальну та професійну підтримку.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н. А., Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
2. Госпітальна шкала тривоги і депресії (The Hospital Anxiety and Depression Scale, HADS). URL: <https://endocrin.clinic/gospitalna-shkala-trivogi-i-depresii/> (дата звернення: 10.01.2026).
3. Міссісіпська шкала посттравматичних стресових розладів. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_mptsd_combat/#google_vignette (дата звернення: 10.01.2026).
4. Опитувальник травматичного стресу І. О. Котеньова. URL: <https://studfile.net/preview/15324797/page:54/> (дата звернення: 10.01.2026).
5. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: навч. посібн. Київ: Кондор, 2005. 276 с.

References:

1. Agayev, N. A., Kokun, O. M., Pishko, I. O., Lozinska, N. S., Ostapchuk, V. V. & Tkachenko, V. V. (2016). Collection of methods for diagnosing negative mental states of military personnel [Zbirnyk metodyk dlya diahnostyky nehatyvnykh psykhychnykh staniv viys'kovosluzhbovtziv]. Kyiv : Research Center of the Armed Forces of Ukraine. 234 p. [in Ukrainian].
2. The Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS) (2023). [Hospital'na shkala tryvohy i depresiyyi (HADS)]. URL: <https://endocrin.clinic/gospitalna-shkala-trivogi-i-depresii/> [in Ukrainian].
3. Mississippi Posttraumatic Stress Disorder Scale [Missisips'ka shkala posttravmatychnykh stresovykh rozladiv]. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_mptsd_combat/#google_vignette [in Ukrainian].
4. Traumatic Stress Questionnaire by I. O. Kotenev (2025). [Opytuval'nyk travmatychnoho stresu I. O. Kotyen'ova]. URL: <https://studfile.net/preview/15324797/page:54/> [in Ukrainian].
5. Rozov V.I. (2005). Adaptive anti-stress psychotechnologies [Adaptyvni antystresovi psykhotekhnolohiyi]. Kyiv : Condor. 276 p. [in Ukrainian].

УДК 159.9:378:614.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-5>**Яремко Роман Ярославович,**

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та педагогіки,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
вулиця Клепарівська, 35, Львів, 79007, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2781-7788>

Коваль Ігор Святославович,

доктор педагогічних наук,
начальник факультету психології та соціального захисту
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
вулиця Клепарівська, 35, Львів, 79007, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9204-9228>

Дида Каріна Романівна,

здобувач вищої освіти третього року навчання спеціальності 053 Психологія
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
вулиця Клепарівська, 35, Львів, 79007, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4569-6907>

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

***Анотація.** У статті розглянуто роль психологічного забезпечення у закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій як важливого складника професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Актуальність дослідження зумовлена зростанням вимог до психологічної готовності особистості до діяльності в умовах підвищеного ризику, невизначеності та психоемоційного навантаження, особливо в умовах воєнного стану та частих надзвичайних ситуацій.*

Проаналізовано сутність поняття «психологічне забезпечення» у контексті освітнього середовища та професійної підготовки закладів вищої освіти ДСНС України. Визначено його основні функції, зокрема діагностичну, профілактичну, корекційно-розвивальну, консультативну та просвітницьку. Обґрунтовано, що психологічне забезпечення виступає системним процесом, спрямованим на формування психологічної стійкості, резильєнтності, емоційної саморегуляції, комунікативної компетентності та здатності до ефективного прийняття рішень у стресових умовах.

Особливу увагу приділено специфіці організації психологічного забезпечення у закладах вищої освіти ДСНС, яка зумовлена професійною спрямованістю підготовки, необхідністю поєднання теоретичних знань із практичними навичками діяльності в екстремальних умовах, а також інтеграцією психолого-педагогічних технологій у навчальний процес. Підкреслено значення психологічного супроводу на всіх етапах підготовки здобувачів освіти – від адаптації до умов навчання до формування готовності до професійної діяльності.

Зроблено висновок, що ефективна система психологічного забезпечення у закладах вищої освіти ДСНС є необхідною умовою формування професійно компетентного, психологічно стійкого та готового до діяльності в особливих умовах фахівця цивільного захисту. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інноваційних програм психологічного супроводу та впровадженням сучасних технологій, зокрема VR-тренінгів, у процес професійної підготовки.

***Ключові слова:** психологічне забезпечення, заклади вищої освіти, професійна підготовка, психологічна готовність, резильєнтність, психопрофілактика.*

Roman Yaremko, Ihor Koval, Karina Dyda. THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE

Abstract. *The article examines the role of psychological support in higher education institutions of the State Emergency Service of Ukraine as an important component of professional training for future civil protection specialists. The relevance of the study is обусловлена increasing demands for individuals' psychological readiness to perform in conditions of heightened risk, uncertainty, and psycho-emotional stress, especially under martial law and frequent emergency situations.*

The essence of the concept of "psychological support" is analyzed within the context of the educational environment and professional training in higher education institutions of the SES of Ukraine. Its main functions are identified, including diagnostic, preventive, corrective-developmental, consultative, and educational. It is substantiated that psychological support acts as a systemic process aimed at developing psychological resilience, emotional self-regulation, communicative competence, and the ability to make effective decisions under stress.

Special attention is paid to the specifics of organizing psychological support in higher education institutions of the SES, which are обусловлені the professional orientation of training, the need to combine theoretical knowledge with practical skills in extreme conditions, and the integration of psychological and pedagogical technologies into the educational process. The importance of psychological support at all stages of training is emphasized—from adaptation to the learning environment to the formation of readiness for professional activity.

It is concluded that an effective system of psychological support in higher education institutions of the SES is a necessary condition for the development of a professionally competent, psychologically resilient, and well-prepared civil protection specialist capable of operating in special conditions. Prospects for further research are associated with the development of innovative psychological support programs and the implementation of modern technologies, in particular VR training, in the process of professional education.

Key words: *psychological support, higher education institutions, professional training, psychological readiness, resilience, psychoprophylaxis.*

Вступ. Психологія як наука щороку стрімко розвивається, а відповідно зростає попит на роботу психологів. Особливо така тенденція спостерігається в країнах, що перебувають в умовах воєнного стану чи стану війни. Вкрай важливою є діяльність кожного із знавців цієї галузі: від психологічної служби в закладах освіти до безпосередньої роботи в екстремальних умовах і в зоні надзвичайних ситуацій. Необхідно розуміти, що для забезпечення ефективної та результативної діяльності в стресових умовах, повинен існувати належний психологічний супровід майбутніх фахівців та спеціалістів з вже наявним досвідом. Саме тому важливо починати ще з початку відбору кандидатів в заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також допомагати їм адаптуватись до нових умов та долати стрес-чинники, з якими кожен буде стикатись впродовж своєї роботи.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження слугували наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених з проблем психологічного забезпечення професійної діяльності, нормативно-правові документи, що регламен-

тують діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також аналітичні матеріали щодо функціонування психологічних служб у закладах вищої освіти системи ДСНС України.

Результати. Психологічне забезпечення в навчальних закладах грає вагомую роль в становленні майбутніх професіоналів своєї справи. До прикладу, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності є провідним закладом вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Прерогативою даного навчального закладу є фахова підготовка висококваліфікованих спеціалістів, а отже підходи до навчання та подальшої роботи стрімко модернізуються й підлаштовуються під сучасні потреби, аби відповідати умовам сьогодення [1].

У структурі університету функціонують декілька самостійних відділів, серед яких – сектор психологічного забезпечення. Основним його завданням є створення ефективної системи забезпечення психологічної та психофізіологічної надійності особового складу. Задля дієвого функціонування вищевказа-

ної системи виокремлюють низку завдань та функцій, як-от:

- проведення профорієнтаційної роботи з кандидатами на службу в ДСНС і навчання у відповідних закладах освіти;

- здійснення професійно-психологічного відбору кандидатів на службу цивільного захисту;

- виконання поглибленого психологічного вивчення осіб рядового складу та кандидатів на керівні посади університету, а зокрема надання психологічних рекомендацій;

- впровадження різноманітних форм професійно-психологічної підготовки особового складу;

- формування у працівників відповідних професійно-важливих якостей, психологічної стійкості, резильєнтності, життєстійкості, навичок безпечної поведінки, вміння вирішувати свої психологічні проблеми та навичок асертивного спілкування;

- вивчення соціально-психологічного клімату в підрозділах університету та надання консультативної допомоги в разі виявлення несприятливих обставин в колективі;

- проведення психопрофілактичної роботи, що спрямована на зміцнення та відновлення соціально-психологічного благополуччя та здоров'я курсантів(-ок) і працівників навчального закладу;

- проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на попередження виникнення особистісної дезадаптації, деструктивної поведінки, а зокрема виникнення суїцидальних тенденцій та намірів;

- здійснення організаційних і методичних заходів щодо посилення впливу психологічного забезпечення на досягнення позитивних результатів службової діяльності підрозділів закладу освіти.

Втім, на території ЛДУ БЖД працює психолого-тренувальний полігон, метою якого є спеціальна підготовка осіб до дій в особливих умовах, на кшталт пожеж, техногенних аварій та катастроф, природних катаклізмів та ін. Завдяки полігону проводиться навчання правил поведінки в нетипових ситуаціях та відпрацювання навичок саморятуння,

саморегуляції та надання першої домедичної і психологічної допомоги. Окрім цього, працівниками одної з чинних кафедр цього університету, а саме практичної психології та педагогіки, складено комп'ютеризований комплекс психодіагностичних методик, які оцінюють фізіологічний та психоемоційний стан особистості.

Психолого-тренувальний полігон комплектується елементами пересування в обмеженому просторі з можливістю застосування: аварійного освітлення, штучного диму, звукової імітації надзвичайної ситуації. Смуга складається з трьох ділянок: резервуар, термічна зона, лабіринт.

Резервуар – призначений для підготовки всіх категорій фахівців з використанням засобів індивідуального захисту органів дихання і спеціального захисного одягу до проведення аварійно рятувальних робіт і рятування людей з резервуарів та спеціальних ємкостей. Тренажер виконаний у вигляді компактної копії резервуар а і забезпечує ефективність навчального, тренувального та науково дослідного процесу відповідно до сучасних вимог підготовки фахівців. Тренажер містить такі елементи: куполоподібні елементи з віконним отвором і 2-ма перегородками, 2 люки, 2-і зовнішні і 2-і внутрішні драбини, платформа і поручень.

Термічна зона – призначена для перевірки витривалості людини під час дії підвищеної температури в приміщенні. В зоні температура може регулюватися з пульта управління. Максимальна температура +60°C. Тестування в термічній зоні центру сприятиме покращенню профвідбору працівників-рятувальників, а також буде корисним для навчання населення, дітей в умовах підвищених температур, надання допомоги при теплових ударах тощо.

Лабіринт - складається з таких імітаційних об'єктів:

- вузькі лази різних конфігурацій;
- люки;
- сходи;
- імітація трубопроводу.

Маршрути руху визначаються за допомогою системи покрокового контролю, яка

встановлена на пульті керівника заняттями, а контроль за проходженням здійснюється за допомогою відеоспостереження [2].

Нещодавно свою роботу розпочала лабораторія екстремальної психології та реабілітації, яка зосереджена на дослідженні, розробці та впровадженні психологічних підходів і методик для підтримки людей, які переживають чи вже пережили екстремальні ситуації. Основною метою є забезпечення ефективної психологічної допомоги, сприяння адаптації, реабілітації та відновленню психічного здоров'я. Лабораторія працює, об'єднуючи академічні знання, сучасні методики й практичний досвід для досягнення максимальної ефективності [1].

Варто зазначити, що у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності на факультеті психології та соціального захисту було створено Центр психологічного відновлення та саморозвитку, метою якого є надання рятувальникам, що проходять службу в небезпечних умовах, сили та впевненості для подолання травматичного досвіду. Центр проводить різноманітні тренінги для підтримки психоемоційного стану, де знання закріплюються практичними навичками релаксації та саморегуляції [1].

Ще одним закладом вищої освіти, що готує майбутніх рятувальників та рятувальниць є Національний університет цивільного захисту України, що розташовується в м. Черкаси, є провідним закладом вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій. За роки існування університету заклад успішно підготував більше 40 тисяч фахівців пожежно-рятувальної справи, що свідчить про забезпечення якісними освітніми матеріалами, а також про наявність належної психологічної підтримки [3].

Наразі в структурі університету працює психологічна служба, на яку відведене відділення (*сектор з 2009 року*) психологічного забезпечення, що бере свій початок ще від 2003 року. Як зазначається на сайті закладу, станом на сьогодні сектор є самостійним управлінським підрозділом університету [4]. До основних його обов'язків входить здійс-

нення психологічного забезпечення службової діяльності та навчально-виховного процесу, а також професійно-психологічний відбір на службу чи навчання. Оскільки здобувачі вищої освіти в закладах зі специфічними умовами навчання будуть працювати у нелегких умовах та піддаватимуться багатьом стресовим факторам, необхідністю є врахування індивідуально-психологічних властивостей та якостей особистості. Варто зазначити: те, що буде легко виконати для одного індивіда, для іншого стане справжньою проблемою та перешкодою на шляху самореалізації і розвитку в майбутній професії. Саме тому проведення професійно-психологічного відбору є надзвичайно важливим компонентом в діяльності психологічної служби, що, відповідно, збільшує вагомість психологічного забезпечення в структурі ЗВО.

Говорячи про основну діяльність сектору психологічного забезпечення в НУЦЗУ, виділяють наступні напрямки:

1) надання допомоги керівникам усіх рівнів щодо створення ефективної системи забезпечення психологічної надійності особового складу;

2) сприяння поліпшенню кадрового потенціалу підрозділів університету;

3) сприяння покращенню якісного складу керівної ланки університету;

4) проведення тренінгових занять, направлених на формування у курсантів відповідних професійно-важливих психологічних якостей, психологічної стійкості, навичок безпечної поведінки тощо;

5) вивчення соціально-психологічного клімату в колективах;

6) проведення психопрофілактичної роботи, спрямованої на зміцнення й відновлення соціально-психологічного благополуччя працівників;

7) здійснення організаційних і методичних заходів щодо посилення впливу психологічного забезпечення на досягнення позитивних результатів службової діяльності;

8) психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу в університеті [4].

Отже, всі вищевказані напрями діяльності спрямовані на забезпечення морально-психологічної підготовки; формування стресостійкості, здатності критично та раціонально мислити в екстремальних умовах; а також на покращення професійних навичок особового складу, стабілізацію соціального клімату в колективі, полегшену адаптацію курсантів до навчальних умов тощо.

Також в Україні до сьогодні функціонує навчально-наукова Лабораторія екстремальної та кризової психології, яка була створена на базі НУЦЗУ в 2006 році. До основної діяльності лабораторії належить:

- здійснення наукових досліджень в галузі екстремальної та кризової психології;
- розробка та удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність служби психологічного забезпечення персоналу ДСНС України;
- проведення цілеспрямованої екстремальної професійно-психологічної підготовки персоналу ДСНС України з використанням спеціальних психотренінгових програм;
- розробка і впровадження в практичну діяльність сучасних психотехнологій роботи з кризовою особистістю і вирішення психологічних проблем [5].

Важливо підмітити, що фахівцями Лабораторії було розроблено алгоритм роботи психолога в зоні НС, а також перелік необхідних речей, для покращення надання екстреної психологічної допомоги («валіза психолога»). Саме це регламентовано в наказі МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» [6].

На базі Національного університету цивільного захисту діє тренінговий центр – Центр впровадження психотренінгових технологій (ЦВПТ), де тренерами є фахівці Лабораторії екстремальної та кризової психології. Власне це є не менш важливим компонентом діяльності психологічної служби, оскільки сучасні психотренінгові технології допомагають у підготовці, супроводі та відновлювальному періоді осіб рядового та начальницького

складу ДСНС України. Наприклад, до структури центру входять наступні складові:

- Кімната катастроф: призначена для формування стресостійкості, нейтралізації посттравматичного розладу (ПТСР), навчання надання першої психологічної допомоги (ППД) собі та постраждалим.
- Кімната релаксації: сприяє відновленню психологічних ресурсів, а також зняттю психологічного напруження та психосоматичних блоків.
- Конференц-зала: слугує для проведення соціально-психологічних тренінгів різного характеру.
- Кімната для проведення кава-брейку: призначена відповідно для перерви на кавові напої та ін. [5].

Яскравим прикладом успішної роботи ЦВПТ є проведення циклу тренінгів з екстремальної психологічної підготовки для майбутніх рятувальників. Один з тренінгів відбувся в період з 24 по 25 лютого 2021 року, учасниками якого були здобувачі вищої освіти факультету оперативно-рятувальних сил. Під час тренінгової роботи використовувалась комп'ютерна симуляція ліквідації надзвичайних ситуацій, що були зумовлені причинами різного походження, зокрема й пошкодження критичної інфраструктури. Окрім цього було реалізовано моніторинг психофізіологічного стану курсантів та рівня їхнього стресу впродовж всього тренінгу. Також, як вказується на сайті Лабораторії, більшість соціально-психологічних тренінгів, що проводяться, є авторськими розробками самих фахівців, які набули достатньо досвіду з надання екстреної психологічної допомоги [3].

Цікавим фактом є те, що психологи Лабораторії працюють не лише з особами рядового та начальницького складу ДСНС України і цивільним населенням, а зокрема й з фахівцями сектору безпеки і оборони. До прикладу, було проведено бінарне заняття «Психологія екстремальної діяльності військовослужбовців» 19 травня 2021 року на прохання керівництва Національної академії Національної гвардії України. Учасниками події стали курсанти-психологи, які навчаються в названому

закладі. Заняття було проведено на базі Центру впровадження психотренінгових технологій Національного університету цивільного захисту України, де курсантам дали можливість ознайомитись з власне Центром, а також з різними варіантами проведення різноманітних соціально-психологічних тренінгів. Під час роботи розглядалися не лише теоретичні, а й практичні питання, які супроводжують діяльність психолога НГУ під час виконання різноманітних завдань за призначенням [5].

Варто зазначити, що відповідно до вимог наказу МВС України від 19.07.2023 № 594 «Про затвердження Порядку взаємодії психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України під час дії воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях з питань надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій», психологи сектору психологічного забезпечення зокрема входять до позаштатної мобільної групи екстреної психологічної допомоги ДСНС України. Їхнім провідним завданням є робота з постраждалим населенням і рятувальниками у кризових та надзвичайних ситуаціях (НС) [7; 8].

Висновки. Отже, розглянувши на прикладі діяльності провідних закладів вищої освіти

Державної служби України з надзвичайних ситуацій, є змога детальніше ознайомитись з роботою психологічного забезпечення, а також її суттю в загальних рисах. Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що до провідної ролі психологічної служби у поданих закладах вищої освіти відноситься: професійно-психологічний відбір на службу, психологічна підготовка та супровід осіб рядового та начальницького складу, здійснення заходів психопрофілактики та запобігання конфліктам у колективах, надання психологічної допомоги чи підтримки. Наявність винятково якісної освіти чи проведення виключно інтерактивних занять в навчальному закладі не завжди зможуть допомогти реалізуватись в майбутній професії, оскільки справжній спеціаліст повинен мати не лише відповідні знання та навички, а зокрема бути психологічно підготовленим і морально стійким до впливу найрізноманітніших стрес-чинників, а особливо якщо діяльність напруга пов'язана з роботою в екстремальних умовах та надзвичайних ситуаціях. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інноваційних програм психологічного супроводу та впровадженням сучасних технологій, зокрема VR-тренінгів, у процес професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. ЛДУ БЖД. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL: <https://ldubgd.edu.ua/> (дата звернення: 14.10.2025)
2. Коваль М. С., Коваль І. С. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику: навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу / автори М. С. Коваль, І. С. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 108–110.
3. Головна. Національний університет цивільного захисту України. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr/> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Сектор психологічного забезпечення. Національний університет цивільного захисту України. URL: <https://nuczu.edu.ua/ukr/sector-psykholohichnoho-zabezpechennia> (дата звернення: 14.10.2024).
5. Головна | Екстремальна та кризова психологія. Навчально-наукова лабораторія екстремальної та кризової психології. URL: <http://extrpsy.nuczu.edu.ua/> (дата звернення: 14.10.2025).
6. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій : Наказ МВС України від 31.08.2017 р. № 747. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#Text>
7. Про затвердження Порядку взаємодії психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України під час дії воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях з питань надання психологічної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України від 19.07.2023 № 594.
8. Яремко Р. Я. Особливості професійної діяльності психологів ДСНС України в умовах воєнного стану. Виклики толерантності в умовах російської воєнної агресії : матеріали Всеукраїнської науково-дискусійної платформи, яка приурочена до Міжнародного дня толерантності, м. Кропивницький, 16 листопада 2023 року. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 87–91.

References:

1. Lvivskyi derzhavnyi universytet bezpeky zhyttiediialnosti. [Lviv State University of Life Safety]. Retrieved October 14, 2025, from <https://ldubgd.edu.ua/> [in Ukrainian].
2. Koval, M. S., & Koval, I. S. (2022). Profesiino-psykholohichniy suprovid riatuvalnykiv v umovakh ryzyku: navchalno-metodychnyi posibnyk z orhanizatsii ta provedennia treninhu [Professional psychological support of rescuers under risk conditions: Educational and methodological manual for training organization and implementation] (pp. 108–110). Lviv State University of Life Safety. [in Ukrainian].
3. National University of Civil Defence of Ukraine. (n.d.). National University of Civil Defence of Ukraine. Retrieved October 14, 2025, from <https://nuczu.edu.ua/ukr/> [in Ukrainian].
4. Natsionalnyi universytet tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. [National University of Civil Defence of Ukraine.]. Sector of psychological support. <https://nuczu.edu.ua/ukr/sector-psykholohichnoho-zabezpechennia> [in Ukrainian].
5. Ekstremalna ta kryzova psykholohiia. [Educational and Research Laboratory of Extreme and Crisis Psychology]. *Extreme and crisis psychology*. Retrieved October 14, 2025, from <http://extrpsy.nuczu.edu.ua/> [in Ukrainian].
6. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2017). Pro zatverdzhennia Poriadku psykholohichnoho zabezpechennia v Derzhavni sluzhbi Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii : Nakaz MVS Ukrainy vid 31.08.2017 r. № 747. [On approval of the procedure for psychological support in the State Emergency Service of Ukraine] (Order No. 747, August 31, 2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17> [in Ukrainian].
7. Ministry of Internal Affairs of Ukraine. (2023). Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii psykholohiv Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii ta Natsionalnoi politsii Ukrainy pid chas dii voiennoho stanu v Ukraini abo v okremykh yii mistsevostiakh z pytan nadannia psykholohichnoi dopomohy postrazhdalym vnaslidok nadzvychainykh sytuatsii: Nakaz MVS Ukrainy vid 19.07.2023 № 594 [On approval of the procedure for interaction between psychologists of the State Emergency Service of Ukraine and the National Police of Ukraine during martial law regarding psychological assistance to victims of emergencies]. [in Ukrainian].
8. Yaremko, R. Ya. (2023). Osoblyvosti profesiinoi diialnosti psykholohiv DSNS Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. [Features of professional activity of psychologists of the State Emergency Service of Ukraine under martial law]. In *Challenges of tolerance under the conditions of Russian military aggression: Proceedings of the All-Ukrainian scientific discussion platform* (pp. 87–91). Donetsk State University of Internal Affairs. [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 159.9:343.143-053.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-6>

Козлова Анна Георгіївна,

докторка філософії в галузі психології,
судова експертка,
вул. Кожем'яцька, 27, с. Гатне, Київська обл., Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7538-450X>

Юрченко Римма Артурівна,

докторка філософії в галузі права,
старша викладачка кафедри психології особистості та соціальних практик,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вулиця Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2318-0726>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПСИХОЛОГАМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ ДІТЕЙ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу ефективності застосування Методики «Зелена кімната» психологами під час проведення допитів дітей у межах кримінальних проваджень. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю доведення ефективності цієї методики, яка забезпечує найкращі інтереси дитини, мінімізує ризик повторного травмування та підвищує цінність отриманих свідчень. У статті проаналізовано найбільш поширені протоколи проведення інтерв'ювань (допитів/опитувань) дітей, що дозволило визначити їх спільність та відмінність. Поруч із цим наведено аналіз існуючих підходів до отримання інформації від дитини в межах кримінальних проваджень, що дозволяє виокремити переваги застосування Методики «Зелена кімната». На основі ключових компонентів Методики, зокрема формули безпечної взаємодії з дитиною та фаз проведення опитування, було розроблено опитувальник якісно-кількісних показників, що дало можливість провести оцінювання серед психологів та визначити рівень практичної реалізації методики. У статті окреслено фактори, що впливають на результативність інтерв'ювання, зокрема рівень професійної підготовки психолога, дотримання принципів недирективності, а також якість міжвідомчої взаємодії. На основі аналізу практичного досвіду та узагальнення позицій психологів визначено, що застосування Методики «Зелена кімната» сприяє отриманню більш повної, структурованої та автентичної інформації, знижує ймовірність сугестивного впливу та повторного допиту, формує відчуття психологічної безпеки у дитини, а також впевненості у самого психолога. Водночас підкреслюється необхідність належної підготовки психологів, чіткого дотримання алгоритму інтерв'ювання та узгодженої взаємодії з органами досудового розслідування. Отримані результати підтверджують доцільність подальшого розвитку, стандартизації та наукового обґрунтування застосування Методики «Зелена кімната» у практиці кримінального провадження щодо дітей.*

***Ключові слова:** Методика «Зелена кімната», допит дітей, кримінальне провадження, фази опитування, повторне травмування, дружнє до дитини правосуддя.*

Kozlova Anna, Yurchenko Rymma. EFFECTIVENESS OF THE APPLICATION OF THE “GREEN ROOM” METHODOLOGY BY PSYCHOLOGISTS DURING THE INTERVIEWING OF CHILDREN IN CRIMINAL PROCEEDINGS

***Abstract.** The article examines the effectiveness of the “Green Room” methodology applied by psychologists during the interviewing of children within criminal proceedings. The relevance of the study is обусловлена the need to provide evidence-based justification for the effectiveness of this methodology, which ensures the best interests of the child, minimizes the risk of secondary victimization, and enhances the evidentiary value of obtained testimonies. The paper analyzes the most widely used child interviewing protocols in order to identify their common and distinctive features. In addition, existing approaches to obtaining information from children in criminal proceedings are reviewed, allowing for the identification of the advantages of the “Green Room” methodology.*

Based on the key components of the methodology, including the formula of safe interaction with the child and the structured phases of interviewing, a qualitative and quantitative assessment questionnaire was developed. This tool enabled an evaluation among practicing psychologists and facilitated the determination of the level of practical implementation of the methodology. The article outlines factors influencing the effectiveness of interviewing, including the professional training of specialists, adherence to non-directive communication principles, and the quality of interagency cooperation.

The analysis of practical experience and the generalization of expert opinions indicate that the application of the "Green Room" methodology contributes to obtaining more complete, structured, and authentic information, reduces the likelihood of suggestive influence and repeated questioning, promotes the child's sense of psychological safety, and increases the professional confidence of the specialist. At the same time, the necessity of proper professional training, strict adherence to interviewing protocols, and coordinated cooperation with investigative authorities is emphasized. The findings support the further development, standardization, and scientific validation of the "Green Room" methodology in child-related criminal proceedings.

Key words: *Green Room methodology, child interviewing, criminal proceedings, interviewing phases, secondary victimization, child-friendly justice.*

Вступ. Забезпечення найкращих інтересів дитини у кримінальному провадженні є одним із ключових принципів сучасного правосуддя, закріпленим у міжнародних стандартах. Поруч із цим нерідко виникають питання, яким чином можна забезпечити найкращі інтереси дитини, враховуючи вікові особливості дитини, її процесуальний статус у кримінальному провадженні та особливості самого кримінального процесу. Однозначно можна стверджувати, що за останні десять років, підходи до проведення допитів дітей значно змінилися – більше враховуються вікові та індивідуальні особливості дітей, перевага віддається дружнім приміщенням, присутня підготовка питань до допиту дітей, а також обов'язковим є залучення психолога тощо.

Так, 02 жовтня 2023 року у 7 областях та місті Києві, а з 1 вересня 2024 року по всій Україні було запроваджено пілотний проект – Реєстр психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю дітей при регіональних / міжрегіональних центрах з надання безоплатної правничої допомоги. Пілотний проект ініційовано Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх, Міністерством юстиції України, Громадською організацією «Всеукраїнський громадський Центр «Волонтер» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, на виконання Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період

до 2023 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 року № 1027-р. [3].

Так, майже в кожному кримінальному провадженні за участю дітей проводиться допит (опитування), за допомогою якого від дитини отримується кримінально-значима інформація. У сучасній світовій практиці опитування (допитів) дітей застосовуються наступні протоколи: NICHD, розроблений Національним інститутом здоров'я дитини та розвитку людини [2], який передбачає структуровану побудову інтерв'ю з акцентом на відкриті запитання та мінімізацію сугестивності; Achieving Best Evidence [4], що використовується у Великій Британії та базується на принципах когнітивного інтерв'ю; Cognitive Interview for Children [5], спрямовані на покращення відтворення пам'яті без підвищення рівня навіювання; Методика «Зелена кімната», яка з 2013 року використовується в Україні [1].

Спільним у всіх вищезазначених протоколах є те, що вони: базуються на зменшенні травмування дитини, надають перевагу відкритим запитанням під час опитування (допиту) дитини, мінімізують сугестивний вплив, містять чітку структуру (встановлення контакту з дитиною, процесуальні пояснення, вільна розповідь дитини, уточнення та завершення).

Водночас NICHD є найбільш емпірично валідизованим і структурованим, АВЕ інтегрує психологічні принципи в юридичну процедуру, Cognitive Interview більше фоку-

сується на когнітивних механізмах пам'яті, а Методика «Зелена кімната» є комплексною організаційною моделлю (формула взаємодії з дитиною та фази проведення опитування), де провідна роль відведена саме психологу, який пройшов спеціалізоване навчання. Так, постає питання щодо висвітлення ефективності застосування цієї методики з точки зору актуальної практики, з метою емпіричної валідації.

Методика «Зелена кімната» як елемент дружнього до дитини правосуддя є способом та алгоритмом побудови взаємодії з дитиною з метою її інтерв'ювання в межах допиту, що враховує вікові та індивідуальні особливості дитини, передбачає створення умов для взаємодії з нею, які не допускають або мінімізують повторне травмування психіки дитини, і може бути застосований у межах як процесуальних, так і слідчих (розшукових) дій.

Мета застосування Методики «Зелена кімната» (далі – Методика) – отримання достовірних показань дитини в середовищі, яке дитина сприймає як дружнє до неї та в якому не допускають або мінімізують повторне травмування психіки дитини.

Основні компоненти Методики «Зелена кімната»:

1) формула ефективної взаємодії з дитиною (безпечний дорослий + безпечне місце = дитина в безпеці);

2) проведення допиту відповідно до фаз (етапів), за певним алгоритмом, у визначеній послідовності – підготовча, вступна, фаза вільної розповіді, фаза детальних запитань та фаза завершення;

3) здійснення якісного відеозапису процесу допиту, який надалі використовується дотичними суб'єктами (без залучення дитини до подальшої участі у кримінальному провадженні).

Основною вимогою до особи, яка застосовує Методику «Зелена кімната», є розуміння її елементів та вміння їх використати на практиці. Безумовно, застосування Методики «Зелена кімната» так само потребує знання дитячої психології щодо розуміння реакцій

дитини на стресову ситуацію та володіння навичками надання допомоги дитині, аби впоратися зі стресом. Як показує практика, найефективнішим є залучення до проведення інтерв'ювання дитини під час її допиту психолога, який пройшов підготовку та має навичку застосування.

Матеріали та методи. Так, нами було проведено дослідження у 2024 році, серед 55-ти психологів Реєстру психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю дітей при регіональних / міжрегіональних центрах з надання безоплатної правничої допомоги, з метою виявлення критеріїв ефективності застосування методики «Зелена кімната». Всі учасники пройшли 3-етапне навчання (онлайн курс, онлайн-тренінг та очний тренінг, супервізії та інтервізії) з метою здобуття спеціальних психологічних знань, зокрема щодо застосування Методики «Зелена кімната».

В межах дослідження кожна фаза Методики оцінювалась психологами у бальній шкалі від 0 до 10, 0 – це низький рівень ефективності, а 10 – високий. При цьому, респонденти мали змогу додати власні коментарі, що дозволило здійснити якісний аналіз отриманих результатів.

Результати. Розподіл вибірки характеризується наступними показниками: стать психологів – 95 % жінок та 5 % чоловіків; вік психологів від 23 до 68 років; досвід залучень до кримінальних проваджень за участю дітей від 8 місяців до 36 років. Загальна кількість участі психологів в допитах із дітьми в межах кримінальних проваджень (не за методикою «Зелена кімната») – 2210. Загальна кількість участі психологів в допитах із дітьми в межах кримінальних проваджень (за методикою «Зелена кімната») – 3360, з них 49 % дітей у статусі свідків, 42 % дітей у статусі потерпілих та 9 % дітей у статусі підозрюваних. В середньому допити дітей проводяться від одного дня до двох місяців після кримінальної події.

Підготовча фаза – передуює контакту з дитиною та полягає у максимально можливому збиранні інформації (що здійснює безпосе-

редньо слідчий) про розвиток, про сімейне та соціальне оточення та обставини події. На цьому етапі визначається склад учасників, планує місце, дата і час проведення допиту дитини, визначається, хто буде інтерв'юєром, а також готується перелік запитань до дитини у відповідності до кваліфікувальних ознак. Загальна оцінка ефективності підготовчої фази – 9,1 бал. Якісний аналіз відповідей респондентів свідчить про високий рівень консенсусу серед фахівців щодо важливості підготовчої фази перед проведенням допиту дитини. Респонденти підкреслюють, що попереднє ознайомлення з обставинами провадження та наявність переліку запитань підвищують ефективність, структурованість і цілеспрямованість допиту. Відповіді опитаних респондентів щодо важливості підготовчої фази можна структурувати за наступними критеріями (якісний аналіз):

1. Підвищення ефективності та результативності інтерв'ювання – завчасно підготовлені запитання сприяють отриманню більш повної та релевантної для слідства інформації, дозволяють зосередитися на кримінально значущих аспектах, допомагають уникнути пропуску важливих деталей, зменшують потребу у повторних допитах, скорочують тривалість допиту.

2. Адаптація до вікових та індивідуальних особливостей дитини – знання віку, індивідуальних особливостей дитини й перелік запитань дає можливість переформулювати складні або юридичні формулювання у зрозумілу для дитини мову, врахувати інтелектуальний, психоемоційний та віковий рівень розвитку, мінімізувати ризик травмування, передбачити можливі емоційні реакції дитини.

3. Психологічна безпека та зниження тривожності – респонденти зазначають, що підготовчий етап: знижує тривожність як дитини, так і спеціаліста, дозволяє встановити контакт та створити безпечну атмосферу, запобігає повторному поверненню дитини до травмувальних подій через додаткові уточнення у процесі допиту.

4. Професійна впевненість та організаційна чіткість – наявність узгодженого пере-

ліку запитань підвищує впевненість психолога, забезпечує розуміння мети слідства (що необхідно з'ясувати у дитини та для чого), сприяє узгодженості дій із слідчим, дозволяє дотримуватися чіткого алгоритму проведення слідчої дії.

Частина респондентів зазначає, що за наявності досвіду та розвинених навичок активного слухання та навички задавання запитань можливо ефективно орієнтуватися й без завчасного переліку запитань. Однак навіть у таких випадках підготовчий етап оцінюється як бажаний і такий, що підвищує якість інтерв'ювання, оскільки в оперативному задаванні запитань (без підготовки) це зумовлює вищий показник навідних та сугестивних питань.

Вступна фаза – під час цієї фази відбувається знайомство з дитиною, роз'яснення мети зустрічі та ролі всіх учасників допиту/опитування. Ключовим завданням є встановлення контакту та реалізацію формули безпечної взаємодії з дитиною. Загальна оцінка ефективності вступної фази – 9,6 балів. Абсолютно всі учасники зазначають про важливість цієї фази в структурі методики. Якісний аналіз відповідей щодо доцільності проведення цієї фази слідчим/прокурором свідчить, що більшість респондентів вважають, що пояснення дитині суті та процедури допиту доцільніше здійснювати психологу. Основними аргументами є: психолог володіє знаннями щодо вікових та індивідуальних особливостей дитини; пояснення подається доступною, непроцесуальною мовою; зменшується рівень тривоги та страху у дитини за рахунок вмінь психолога її стабілізувати та надати оцінку стану; швидше встановлюється довірливий контакт; мінімізується ризик вторинного травмування; правоохоронці часто використовують юридичну термінологію, що може бути незрозумілою та лякати дитину. Частина респондентів зазначає, що за умов належної підготовки та досвіду слідчий або прокурор також можуть коректно пояснювати процедуру, особливо якщо мають позитивний контакт з дитиною. Деякі учасники вважають, що це може бути спільною функцією – у взає-

модії психолога та процесуального керівника. Також лише 6-ть психологів зазначили, що мали досвід, коли дитина відмовлялась від надання свідчень через введення відеофіксації. Значене може свідчити про індивідуальні особливості дітей чи обставин подій, які могли зумовити їх відмову.

Фаза вільної розповіді – дитина самостійно, у вільному темпі викладає обставини події, які із нею сталися. Загальна оцінка ефективності фази вільної розповіді – 9,6 балів. Якісний аналіз відповідей демонструє практично однотайне визнання фази вільної розповіді як однієї з найважливіших та найінформативніших у структурі інтерв'ювання дитини. Відповіді опитаних респондентів щодо важливості фази вільної розповіді можна структурувати за наступними критеріями (якісний аналіз):

1. Отримання кримінально значущої інформації – дитина надає інформацію без навідних запитань та зовнішнього впливу; з'являються деталі, які не були передбачені у переліку запитань (в силу відсутності попередньо такої інформації); підвищується повнота, автентичність і доказова цінність показань; іноді саме на цьому етапі з'являється інформація, що впливає на кваліфікацію; зменшується потреба в додаткових уточненнях; зменшується ризик сугестивності; забезпечується реалізація принципу «дитина має бути почутою».

2. Психологічна безпека та зниження напруги – фаза не створює тиску; дитина почувається почутою та значущою; знижується тривожність; повертається відчуття контролю над ситуацією; створюється довірлива та підтримуюча атмосфера.

3. Терапевтичний ефект – дитина «розвантажується» емоційно; знижується інтенсивність травмувальних переживань; зменшується емоційне забарвлення при повторному відтворенні.

4. Діагностична цінність для спеціаліста (психолога) – спостерігається рівень розвитку, словниковий запас, логіку викладу; спостерігаються вербальні й невербальні реакції у співвідношенні з інформацією про яку розповідає дитина; можна оцінити емоційне

ставлення до події; визначається подальша стратегія уточнюючих запитань.

Аналіз відповідей свідчить, що труднощі у фазі вільної розповіді виникають у дітей переважно у трьох площинах: емоційній, когнітивно-мовленнєвій та організаційно-комунікативній. Респонденти зазначають, що під час відтворення травматичних подій у дітей можуть активізуватися: страх і напруга; плач, сором, уникання; тривожність; захисні механізми (уникання деталей, «скакання» з теми на тему); небажання говорити або прохання ставити запитання замість вільної розповіді; закрыта комунікативна позиція.

Часто під час фази вільної розповіді спостерігаються у дітей: порушення хронології подій; плутанина в часі; короткі або уривчасті відповіді (2–3 речення); надмірна деталізація несуттєвої інформації; труднощі у підборі слів; «шкільний» стиль мовлення з намаганням формулювати «правильно»; нечітке мовлення; труднощі з пригадуванням подій (особливо якщо подія відбулася давно або дитина мала травмувальний досвід). У молодших дітей спостерігається відхід від теми або змішування подій. Ефективність фази залежить від: віку дитини (особливо складно з дітьми 3+); рівня розвитку – в частині мовленнєвого розвитку; давності події – чим більше часу пройшло, тим менше деталей дитина пам'ятає; впливу третіх осіб, зокрема, які присутні під час допиту. Попри це, більшість респондентів підкреслюють, що ці труднощі є керованими за умови належної підготовки спеціаліста, встановлення контакту, недопущення перебивання дитини та забезпечення безпечного середовища.

Фаза детальних запитань – передбачає уточнення у дитини деталей обставин подій. Є важливою фазою, оскільки допомагає деталізувати де, про що зі свого суб'єктивного розуміння дитина не розповіла, до того ж ця фаза дозволяє отримати уточнення, які є важливими для кваліфікувальних ознак.

Фаза завершення – передбачає уточнення в дитини чи має вона бажання щось додати, оцінювання емоційного стану та у разі потреби його стабілізація, подяка за взаємо-

дію та переключення на інші життєві події чи справи. Загальна оцінка ефективності фази вільної розповіді – 9,6 балів. Респонденти також зазначають, що під час фази завершення розслабляючись, діти часто пригадують кримінально значиму інформацію, дивуються коли їм дякують за взаємодію, а також фаза завершення залишає у дитини враження та формує довіру або розчарування до правосуддя, та суспільства у цілому.

У цілому психологи відзначають високий рівень ефективності Методики «Зелена кімната» – 9,5 балів середнє значення вибірки. З точки зору отримання кримінально значимої інформації – 9,4 балів середнє значення вибірки. Із проблемних питань, які виникають при застосуванні методики «Зелена кімната» зазначають: не вчасність отримання запитань від слідчого для підготовки питань до дитини; технічні проблеми; незрозуміння слідчими методології проведення; правоохоронні органи сприймають Методику як порушення процесуальних норм; проблеми з технічним оснащенням; труднощі із задоволенням базових

потреб дитини (наприклад, вбиральня розміщена далеко); багаторазові попередні опитування дітей; перебування інших учасників у приміщенні з дитиною, які впливають на її емоційний стан та свідчення. Із зазначеного вище, можна дійти наступних висновків: методика в загальному з точки зору застосування та отримання кримінально значимої інформації є ефективною; Методика потребує імплементації на законодавчому або процесуальному рівні, що забезпечить обов'язковість реалізації всіх її компонентів.

Висновки. За результатами дослідження можна констатувати наявність потреби, введення спеціальних інтер'ювань для проведення допитів дітей та законодавчому рівні. В загальному респонденти відзначають високу ефективність Методики «Зелена кімната», при цьому важливим залишається проходження спеціальних навчань з правоохоронцями з метою синхронізації. Поруч із цим, дослідження ефективності Методики «Зелена кімната» потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Будзинська А. Як опитувати дитину. Порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_opytuvaty_dytyuny.pdf (дата звернення: 18.02.2026).
2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей у межах розслідування : метод. посіб. / Авторитупоряд.: Г. Попов, І. Урумова, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. Київ., 2021. 112 с.
3. Про Реєстр психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні / міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги. URL: <https://psychologist.legalaid.gov.ua/pro-reiestr> (дата звернення: 18.02.2026).
4. Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on Interviewing Victims and Witnesses, and Guidance on Using Special Measures, 2022. 248 P. URL: <https://surl.li/etkew1> (дата звернення: 18.02.2026).
5. В. К. Hayes, K. Delamothe. Cognitive interviewing procedures and suggestibility in children's recall. *J Appl Psychol.* 1997 Aug; 82(4). 562–577. doi: 10.1037/0021-9010.82.4.562

References:

1. Budzyńska, A. (n.d.). *Yak opytuvaty dytynu. Poradnyk dlia fakhivtsiv, yaki berut uchast v opytuvanni malolitnikh svidkiv ta poterpilykh* [How to interview a child. A guide for professionals involved in interviewing minor witnesses and victims]. Retrieved February 18, 2026, from https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/book_opytuvaty_dytyuny.pdf
2. Popov, H., Urumova, I., & Tsiuman, T. (2021). *Metodychni rekomendatsii shchodo opytuvannia ditei u mezhakh rozsliduvannia* [Methodological recommendations for interviewing children during investigations]. Kyiv.
3. Coordination Center for Legal Aid Provision. (n.d.). *Pro reiestr psykholohiv, yaki zaluchaiutsia do kryminalnykh provadzen za uchastiu malolitnikh, nepovnitnikh osib cherez rehionalni / mizhrehionalni tsenry z nadannia bezoplatnoi pravnychoi dopomohy* [On the Register of psychologists involved in criminal proceedings concerning minors through regional/interregional legal aid centers]. Retrieved February 18, 2026, from <https://psychologist.legalaid.gov.ua/pro-reiestr>

4. Ministry of Justice. (2022). Achieving best evidence in criminal proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses, and guidance on using special measures. <https://surl.li/etkewl>

5. Hayes, B. K., & Delamothe, K. (1997). Cognitive interviewing procedures and suggestibility in children's recall. *Journal of Applied Psychology*, 82(4), 562–577. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.82.4.562>

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 159.9:005.95/.96(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-7>**Макарчук Наталія Миколаївна,**

магістр з психології,

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,

вулиця Старопортофранківська, 26, Одеса, 65020, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6448-848X>**Вишніченко Сергій Іванович,**

кандидат медичних наук,

методист програми психологічної реабілітації «Відновлення під час війни»,

Навчально-науковий інститут неперервної освіти

Державного університету «Київський авіаційний інститут»,

проспект Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03680, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8371-437X>

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЛІДЕРСТВА ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу психологічних механізмів лідерства та управління персоналом у кризових соціально-економічних умовах, зумовлених воєнними подіями та тривалою нестабільністю в Україні. У фокусі дослідження перебуває роль емоційного інтелекту керівників, трансформаційного та сервант-лідерства у формуванні психологічної безпеки персоналу як ключового чинника організаційної стійкості. Теоретичну основу роботи становлять концепції емоційного інтелекту, психологічної безпеки, ресурсної теорії стресу та сучасні підходи до гуманістичних моделей лідерства.

Емпіричне дослідження проведено на вибірці з 412 працівників, які представляли 127 організацій державного, приватного та освітнього секторів України. Для збору даних використано стандартизовані психодіагностичні методики, що дозволили оцінити рівень емоційного інтелекту керівників, прояви трансформаційного і сервант-лідерства, психологічну безпеку та організаційну стійкість персоналу. Статистичний аналіз включав кореляційні, регресійні, медіаційні та модераційні процедури.

Отримані результати засвідчили наявність значущих позитивних зв'язків між емоційним інтелектом, гуманістичними стилями лідерства та рівнем психологічної безпеки в колективах. Встановлено, що психологічна безпека виконує медіаційну функцію у взаємозв'язку між емоційним інтелектом керівників і організаційною стійкістю, забезпечуючи адаптивність персоналу до кризових впливів. Виявлено також модераційний ефект воєнного контексту, який послаблює прямий вплив лідерських стратегій, та буферну роль HR-практик підтримки персоналу, що сприяють зниженню рівня стресу й підвищенню відчуття безпеки.

Зроблено висновок, що ефективне управління персоналом у кризових умовах ґрунтується на розвитку емоційного інтелекту керівників, впровадженні сервант- і трансформаційного лідерства та системній підтримці психологічної безпеки. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для розроблення програм психологічного супроводу, HR-стратегій і підготовки управлінських кадрів у воєнних і післявоєнних реаліях.

Ключові слова: емоційний інтелект, трансформаційне лідерство, сервант-лідерство, психологічна безпека, організаційна стійкість, воєнний контекст.

Makarchuk Natalya, Vyshnichenko Serhii. PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF LEADERSHIP AND PERSONNEL MANAGEMENT UNDER CRISIS CONDITIONS

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of the psychological mechanisms of leadership and personnel management in the crisis socio-economic conditions caused by military events and prolonged instability in Ukraine. The focus of the study is the role of emotional intelligence of managers, transformational and servant leadership in the formation of psychological safety of personnel as a key factor of organizational stability.

The theoretical basis of the work is the concepts of emotional intelligence, psychological safety, resource theory of stress and modern approaches to humanistic models of leadership.

The empirical study was conducted on a sample of 412 employees representing 127 organizations of the public, private and educational sectors of Ukraine. Standardized psychodiagnostic methods were used to collect data, which allowed assessing the level of emotional intelligence of managers, manifestations of transformational and servant leadership, psychological safety and organizational stability of personnel. Statistical analysis included correlation, regression, mediation and moderation procedures.

The results obtained showed the presence of significant positive relationships between emotional intelligence, humanistic leadership styles and the level of psychological safety in teams. It was established that psychological safety performs a mediating function in the relationship between the emotional intelligence of managers and organizational resilience, ensuring the adaptability of personnel to crisis influences. The moderating effect of the military context, which weakens the direct influence of leadership strategies, and the buffer role of HR-practices of personnel support, which contribute to reducing the level of stress and increasing the sense of security, were also revealed.

It was concluded that effective personnel management in crisis conditions is based on the development of emotional intelligence of managers, the implementation of servant and transformational leadership and systemic support of psychological safety. The practical significance of the results lies in the possibility of their use for the development of psychological support programs, HR strategies and training of managerial personnel in military and post-war realities.

Key words: *emotional intelligence, transformational leadership, servant leadership, psychological safety, organizational resilience, wartime context.*

Вступ. Проблематика ефективного лідерства в умовах соціальної та економічної кризи набула особливої актуальності в реаліях повномасштабної війни та післявоєнного відновлення України. Лідерство в сучасних організаціях розглядається не лише як інструмент управління персоналом, а як психологічний механізм стабілізації, згуртованості та збереження життєздатності колективів.

Воєнні та післявоєнні реалії характеризуються високим рівнем невизначеності, психологічного навантаження й емоційного виснаження працівників. У таких умовах особистісні якості керівників – здатність до емоційної регуляції, емпатійного спілкування, створення клімату безпеки та довіри – стають визначальними для підтримання ефективності організацій.

Актуальність дослідження зумовлена потребою осмислення психологічних чинників ефективного лідерства та управління персоналом у кризових і воєнних умовах, що характеризуються високим рівнем невизначеності, стресу й соціально-економічної нестабільності. В умовах воєнних викликів саме емоційна компетентність керівників, здатність підтримувати психологічну безпеку колективу та формувати довіру в команді виступають ключовими механізмами збереження функціонування організацій.

Психологічна безпека при цьому розглядається не лише як наслідок ефективного лідерства, а як центральна ланка, що забезпечує стійкість персоналу до стресу та підтримує його адаптивність. Теоретичну основу дослідження становлять концепція емоційного інтелекту Д. Гоулмана, модель психологічної безпеки А. Едмондсон, ресурсна теорія стресу С. Гобфолла та підходи до сервант-трансформаційного лідерства [1].

У цьому контексті постає завдання комплексного вивчення взаємозв'язків між емоційним інтелектом, стилями лідерства, психологічною безпекою та організаційною стійкістю персоналу.

Мета дослідження: виявити психологічні механізми взаємозв'язку емоційного інтелекту, стилів лідерства, психологічної безпеки та організаційної стійкості персоналу в умовах кризових і воєнних впливів, а також визначити роль HR-практик у підтримці цих процесів.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження становить комплексний міждисциплінарний підхід, що поєднує положення організаційної, соціальної та управлінської психології. Дослідження було спроектоване як кореляційно-регресійне з елементами медіаційного та моде-

раційного аналізу, що дало змогу виявити психологічні механізми взаємозв'язку між емоційним інтелектом керівників, стилями лідерства, психологічною безпекою та організаційною стійкістю персоналу в умовах кризових і воєнних впливів.

Застосований методологічний підхід забезпечив цілісне вивчення психологічних механізмів лідерства та управління персоналом у кризових умовах, дозволивши виявити як прямі, так і опосередковані ефекти впливу емоційного інтелекту та стилів лідерства на організаційну стійкість через психологічну безпеку персоналу.

Результати. Поняття *емоційного інтелекту (EI)* розглядається як здатність людини усвідомлювати, розуміти й регулювати власні емоції та емоції інших людей [2]. У сфері управління персоналом EI визначається як критично важлива компетенція керівника, що забезпечує емпатійне спілкування, гнучкість у прийнятті рішень і здатність підтримувати мотивацію команди [3].

Дослідження Васильєва О., Соколова А. та Хіль Л. показали, що керівники з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють кращу здатність до комунікації, співпереживання та управління конфліктами [4].

В українських дослідженнях [5] наголошується, що розвиток EI є ключовим чинником підвищення психологічної безпеки персоналу в організаціях.

Трансформаційне лідерство [6] базується на натхненні, впливі через цінності та спільне бачення майбутнього. Воно спрямоване на формування довіри, підвищення мотивації працівників і стимулювання інновацій.

Сервант-лідерство [7] орієнтується на служіння колективу, розвиток інших, підтримку та емпатію. Сучасні дослідження [8] підтверджують, що сервант-лідери формують довірливе середовище, що сприяє психологічній безпеці й адаптивності персоналу.

Порівняльні метааналізи [9] свідчать, що у кризових ситуаціях саме емоційно зріле, гуманістичне лідерство знижує ризик вигорання та підвищує згуртованість команди.

Психологічна безпека визначається як відчуття довіри, відкритості та впевненості у тому, що висловлення думок і помилки не призведуть до покарання [10]. Вона виступає важливим посередником між емоційним інтелектом керівників, стилями лідерства та рівнем організаційної стійкості.

Коли працівники відчувають безпеку, вони частіше виявляють ініціативу, креативність і лояльність, навіть у стресових обставинах. Емпіричні дослідження [7] показують, що психологічна безпека підвищує рівень колективної ефективності та позитивно впливає на корпоративну культуру.

Організаційна стійкість (*organizational resilience*) трактується як здатність системи адаптуватися, функціонувати та відновлюватися після кризових впливів [11].

Вона є інтегральним результатом взаємодії між психологічними компетенціями керівників, безпечним кліматом у колективі та системою HR-підтримкою.

Таким чином, теоретичний аналіз підтверджує взаємозв'язок між емоційним інтелектом, стилями лідерства, психологічною безпекою та організаційною стійкістю, що стало підґрунтям для побудови емпіричної моделі дослідження.

У дослідженні взяли участь 412 працівників із 127 організацій державного, приватного та освітнього секторів України. Добір здійснювався цільовим способом через професійні HR-спільноти з урахуванням галузевої та регіональної різноманітності.

Середній вік респондентів – 36,4 року ($SD=9,2$); жінки – 63,1 %, чоловіки – 36,9 %.

Респонденти представляли сфери виробництва, освіти, IT, охорони здоров'я, банківсько-фінансовий та державний сектори.

Дослідження проводилось онлайн із дотриманням етичних норм [12].

Учасники надали інформовану згоду, анонімність і добровільність було гарантовано.

У таблиці 1 подано основні соціально-демографічні характеристики вибірки учасників дослідження, зокрема стать, вікову структуру, професійний стаж та галузеву належність респондентів.

Таблиця 1

Характеристики вибірки (Sample characteristics)

Показник	Категорія	n	%
Стать	Жінки	260	63,1
	Чоловіки	152	36,9
Вік	18–25	48	11,7
	26–35	142	34,5
	36–45	136	33,0
	46+	86	20,8
Стаж роботи	до 3 років	82	19,9
	4–10 років	176	42,7
	понад 10 років	154	37,4
Сектор діяльності	Державний	138	33,5
	Приватний	176	42,7
	Освітній	98	23,8

Примітка: дані розраховано від загальної кількості учасників (N = 412)

У таблиці 2 наведено показники внутрішньої узгодженості (α Кронбаха) для використаних психодіагностичних методик: емоційного інтелекту (WLEIS), трансформаційного лідерства (MLQ-5x), сервант-лідерства, пси-

хологічної безпеки та організаційної стійкості [8]. Усі інструменти продемонстрували високі коефіцієнти надійності ($\alpha = 0,82–0,91$), що підтверджує валідність використаних методик.

Таблиця 2

Психометричні показники надійності шкал (Reliability coefficients)

Шкала	α Кронбаха
Емоційний інтелект (WLEIS)	0.89
Трансформаційне лідерство (MLQ-5x)	0.91
Сервант-лідерство	0.90
Психологічна безпека	0.86
Організаційна стійкість	0.84

Примітка: $\alpha \geq 0,80$ – добра; $\geq 0,90$ – відмінна надійність

Таблиця 3 демонструє взаємозв'язки між основними змінними дослідження. Отримані коефіцієнти кореляції свідчать про позитивну

взаємозалежність між емоційним інтелектом, стилями лідерства, психологічною безпекою та організаційною стійкістю персоналу.

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки між ключовими змінними (Correlations)

Змінна	1	2	3	4	5
1. Емоційний інтелект	–	0,61	0,58	0,52	0,46
2. Трансформаційне лідерство		–	0,63	0,49	0,54
3. Сервант-лідерство			–	0,57	0,59
4. Психологічна безпека				–	0,64
5. Організаційна стійкість					–

Примітка: $p < 0,01$. Усі зв'язки позитивні, що підтверджує взаємопов'язаність психологічних механізмів лідерства

Як видно з таблиці 3, емоційний інтелект позитивно корелює зі стилями лідерства ($r = 0,42–0,56$; $p < 0,01$) та з показниками психологічної безпеки ($r = 0,47$; $p < 0,01$). Це свідчить, що розвиток емоційної компетентності

керівників прямо пов'язаний із формуванням безпечного соціально-психологічного клімату в організації.

На рисунку 1 представлено концептуальну модель взаємозв'язків між емоційним інте-

лектом, трансформаційним і сервант-лідерством, психологічною безпекою та організаційною стійкістю

Модель відображає роль психологічної безпеки як посередника, а також модераційні впливи воєнного контексту (негативний) і HR-практик (позитивний).

У таблиці 4 представлено результати регресійного аналізу з перевіркою медіаційної моделі.

Психологічна безпека виступає посередником у взаємозв'язку між емоційним інтелектом керівників і рівнем організаційної стійкості.

Рисунок 1 – Концептуальна модель впливу емоційного інтелекту та стилів лідерства на організаційну стійкість через психологічну безпеку

Таблиця 4

Медіаційна модель (β -коефіцієнти, $p < 0,05$)

Залежна змінна	Незалежна змінна	β	T	P
Психологічна безпека	Емоційний інтелект	0,48	7,23	<0,001
Організаційна стійкість	Емоційний інтелект	0,19	3,11	<0,01
	Психологічна безпека	0,36	5,74	<0,001

Результати регресійного аналізу (табл. 4) показують, що психологічна безпека частково опосередковує вплив емоційного інтелекту на організаційну стійкість ($\beta=0,24$, $p<0,01$). Це означає, що позитивний вплив емоційного інтелекту реалізується через покращення почуття безпеки та довіри всередині колективу.

Таблиця 5 ілюструє модераційний вплив воєнного контексту на взаємозв'язки між емоційним інтелектом, стилями лідерства та організаційною стійкістю. Результати свідчать, що у більш складних умовах прямий ефект лідерства послаблюється.

Таблиця 5

Модераційний ефект воєнного контексту (Moderation effect)

Модель	R ²	ΔR^2	F	P
Без модератора	0,42	–	38,12	<0,001
З урахуванням воєнного контексту	0,49	0,07	42,56	<0,001

Аналіз модераційних ефектів (табл. 5) засвідчив, що воєнний контекст знижує силу взаємозв'язку між емоційним інтелектом і психологічною безпекою ($\Delta R^2 = 0,07$, $p<0,05$),

що вказує на підвищену вразливість персоналу до стресових факторів під час кризових подій.

У таблиці 6 подано результати аналізу буферної ролі HR-практик. Встановлено,

що політики підтримки персоналу (навчання, гнучкий графік, програми психологічної допо-

моги) пом'якшують вплив стресових факторів та підвищують рівень психологічної безпеки.

Таблиця 6

Буферна роль HR-практик (Buffering role of HR practices)

Залежна змінна	HR-практики	β	t	P
Психологічна безпека		0,28	4,16	<0,001
Організаційна стійкість		0,31	4,58	<0,001

Як показано у таблиці 6, впровадження HR-практик підтримки персоналу (коучинг, навчання, програми психологічної допомоги) пом'якшує негативний вплив стресових факторів на рівень безпеки працівників ($\beta=0,31$; $p<0,01$). Отже, такі практики виступають ресурсом стабілізації організаційної стійкості.

Таблиця 7 узагальнює результати побудови структурної моделі дослідження. Наведені коефіцієнти β відображають силу прямого та опосередкованого впливу емоційного інтелекту, лідерських стилів і психологічної безпеки на організаційну стійкість.

Таблиця 7

Підсумкова структурна модель (Summary structural model)

Шлях	β	P
EI → Трансформаційне лідерство	0,61	<0,001
EI → Сервант-лідерство	0,58	<0,001
EI → Психологічна безпека	0,48	<0,001
Психологічна безпека → Організаційна стійкість	0,36	<0,001
HR-практики → Організаційна стійкість	0,31	<0,001

Підсумкові результати (табл. 7) підтверджують інтегровану модель, де емоційний інтелект і стилі лідерства прямо та опосередковано впливають на організаційну стійкість через психологічну безпеку. Отримані дані узгоджуються з теоретичною моделлю Гобфолла [13] про збереження психологічних ресурсів у стресових умовах.

Отримані результати підтверджують концептуальну модель дослідження та свідчать, що емоційний інтелект і стилі лідерства чинять як прямий, так і опосередкований вплив на організаційну стійкість через посилення психологічної безпеки персоналу.

Це узгоджується з сучасними уявленнями про роль емоційних і соціальних ресурсів у забезпеченні адаптації організацій до кризових умов [14].

Отримані результати підтверджують, що психологічна безпека є центральним посередником між емоційним інтелектом керівників, стилями лідерства та організаційною стійкістю.

Зростання рівня емоційного інтелекту супроводжується підвищенням трансформаційного та сервант-лідерства ($\beta=0,61$; $\beta=0,58$), що, у свою чергу, зумовлює зміцнення психологічної безпеки ($\beta=0,48$).

Високий рівень психологічної безпеки значуще підвищує організаційну стійкість ($\beta=0,36$; $p<0,001$).

HR-практики позитивно модифікують цей зв'язок, виконуючи буферну функцію, тоді як воєнний контекст послаблює прямий вплив лідерства на результати діяльності.

Отримані результати підтвердили висунуту концептуальну модель та узгоджуються з основними теоретичними положеннями сучасної психології управління.

Показано, що емоційний інтелект керівників безпосередньо пов'язаний із підвищенням рівня психологічної безпеки колективів і, опосередковано, – із зростанням організаційної стійкості.

Ці дані узгоджуються з підходом Д. Гоулмана щодо визначальної ролі емоційної саморегуля-

ції в ефективному лідерстві, а також із концепцією психологічної безпеки А. Едмондсон, яка наголошує на значенні довіри та відкритості у командній взаємодії [4].

Отримані результати також підтверджують модель збереження ресурсів С. Гобфолла, згідно з якою психологічна безпека виступає захисним ресурсом у системі професійного функціонування.

Отримані дані дозволяють зробити низку важливих узагальнень.

По-перше, емоційний інтелект керівників виявився ключовим чинником, що визначає ефективність управління в кризових умовах. Керівники, здатні усвідомлювати власні емоції та емпатійно реагувати на переживання підлеглих, створюють умови для довіри, відкритості та співпраці.

По-друге, психологічна безпека відіграє роль основного медіатора, через який реалізується вплив емоційного інтелекту й лідерських стилів на організаційну стійкість. Колективи, де присутня атмосфера прийняття, поваги та можливості висловлювати думки без страху осуду, демонструють більшу згуртованість, гнучкість і здатність до адаптації.

По-третє, сервант-лідерство, засноване на служінні, турботі й підтримці, виявилось особливо ефективним у воєнному контексті. Цей стиль забезпечує баланс між організаційними цілями та психологічним добробутом працівників.

По-четверте, HR-практики психологічної підтримки (програми допомоги працівникам, гнучкий графік, супервізії, тренінги стрес-менеджменту) виконують буферну функцію, знижуючи негативний вплив стресових факторів і підсилюючи позитивний вплив емоційно зрілого лідерства.

Нарешті, воєнний контекст є суттєвим модератором ефективності лідерських стратегій: у ситуаціях високої турбулентності прямий ефект трансформаційного лідерства послаблюється, а гуманістичні компоненти (емпатія, турбота, психологічна підтримка) набувають першочергового значення.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що психологічна безпека

є центральною ланкою у взаємозв'язку між емоційним інтелектом, стилями лідерства та організаційною стійкістю. Вона є не лише наслідком ефективного управління, а й умовою формування адаптивної культури, що забезпечує виживання і розвиток організацій у кризових умовах.

Перспективою подальших досліджень є розширення вибірки, вивчення динаміки цих взаємозв'язків у військових і цивільних організаціях, а також аналіз впливу гендерних і вікових чинників на психологічну безпеку в команді.

Висновки.

1. Емоційний інтелект виступає базовим чинником ефективного лідерства, що забезпечує емпатійну взаємодію, емоційну регуляцію та психологічну підтримку працівників.

2. Психологічна безпека є медіатором між емоційним інтелектом, трансформаційним і сервант-лідерством та організаційною стійкістю.

3. Сервант-лідерство у поєднанні з високим рівнем емоційного інтелекту сприяє довірі, згуртованості й адаптивності персоналу, що особливо важливо у воєнних та післявоєнних реаліях.

4. HR-практики психологічної підтримки відіграють буферну роль у зниженні стресового впливу, сприяючи стабільності організацій.

5. Практичні рекомендації передбачають розвиток програм тренінгів емоційного інтелекту, формування сервант-компетенцій, створення політик психологічної безпеки та впровадження систем супервізійної підтримки персоналу.

Отримані результати дають змогу визначити низку напрямів практичного застосування.

Зокрема, вони можуть бути використані у розробленні корпоративних програм розвитку емоційного інтелекту, формуванні навичок психологічного лідерства, створенні систем моніторингу психологічної безпеки та впровадженні HR-стратегій підтримки персоналу у кризових і післявоєнних умовах.

Дані дослідження мають значення для психологічного супроводу команд у державному секторі, бізнес-організаціях, військових і волонтерських структурах.

Вони можуть слугувати основою для навчальних курсів, тренінгів та супервізійних програм, спрямованих на збереження психологічного добробуту та підвищення стійкості персоналу в умовах тривалого стресу.

На основі отриманих результатів сформульовано такі практичні рекомендації:

1. Для керівників та менеджерів. Розвивати емоційний інтелект як ключову компетентність ефективного лідера. Особливу увагу приділяти навичкам саморегуляції, емпатії та конструктивного реагування на емоційні стани підлеглих.

2. Для HR-фахівців і психологів організацій. Впроваджувати програми розвитку психологічної безпеки колективів: тренінги емоційної компетентності, групові супервізії, командні обговорення без оцінювання та практики підтримувальної комунікації.

3. Для організаційного рівня управління. Розробити політики підтримки персоналу в кризових ситуаціях – програми профілактики емоційного вигорання, системи коучингового супроводу, а також регулярні опитування психологічного клімату.

4. Для державного та військового сектору. Інтегрувати принципи емоційно-компетентного і сервант-лідерства у підготовку управлінських кадрів, включаючи програми для офіцерів, керівників підрозділів і викладачів.

5. Для науково-дослідної практики. Подальші дослідження варто спрямувати на аналіз динаміки психологічної безпеки в різних типах організацій та на вивчення впливу гендерних, вікових і культурних чинників на ефективність емоційно-компетентного лідерства.

Список використаних джерел:

1. Grant C. A., Wallace L. M., Spurgeon P. C. An exploration of the psychological factors affecting remote e-worker's job effectiveness, well-being and work-life balance. *Employee Relations*. 2013. Vol. 35(5). P. 527–546. DOI: <https://doi.org/10.1108/ER-08-2012-0059>.
2. Maddi S. The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2002. Vol. 54. No 3. P. 173–185.
3. Nishizaka S. Kindergarten teachers' mental health: Stress, Preschool teacher efficacy and hardiness. *The Japanese Journal of Educational Psychology*. 2002. Vol. 3. P. 283–290.
4. Васильєва О., Соколов А., Хіль Л. Людський капітал у сучасній парадигмі економіки знань. *Менеджмент і бізнес*. 2023. Вип. 1(1). С. 22–36.
5. Максименко С. Д., Кузікова С. Б., Зливкова В. Л. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.
6. Поуль В. С. Психологічна безпека особистості в несприятливих обставинах: питання розуміння та особистісного вибору. Міжнародна колективна монографія за загальною редакцією професора І. В. Волженцевої. 2021. С. 640–662.
7. Garg N., Van der Walt F., Burgess J. Editorial: The psychological challenges of remote working. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1190064>
8. Sharma N. Remote work and psychological well-being: exploring the impact on employee well-being, job satisfaction, and work-life balance. *International Journal of Social Science and Economic Research*. 2024. Vol. 9(1). P. 165–172. DOI: <https://doi.org/10.46609/IJSSER.2024.v09i01.011>
9. Лазорко О. В. Психологія безпеки особистості як суб'єкта професіоналізації. *Психологічні перспективи*. 2017. Вип. 30. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2017-30-96-112>
10. Приходько І. Психологічна безпека персоналу екстремальних видів діяльності: концепція, трансформаційна модель, методологія дослідження. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4 (29). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229858825.pdf>
11. Приходько, І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : монографія. Х. : Акад. ВВ МВС України, 2013. 745 с.
12. Харченко А. С. Психологічна безпека особистості викладача вишу. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія психологічна*. 2012. № 2. С. 443–450.
13. Романов А. Д. Дослідження факторів впливу на соціально-психологічну домінанту системи управління персоналом. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2. С. 229–233.

14. Слюсаревський М. М., Найдьонова Л. А., Титаренко Т. М., Татенко В. О., Горностай П. П., Кочубейник О. М., Лазоренко Б. П. Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін. Реферативний опис роботи. Київ : Талком, 2020. 318 с.

References:

1. Grant, C. A., Wallace, L. M., Spurgeon & P. C. (2013). An exploration of the psychological factors affecting remote e-worker's job effectiveness, well-being and work-life balance. *Employee Relations*. 2013. Vol. 35(5). P. 527–546. DOI: <https://doi.org/10.1108/ER-08-2012-0059>
2. Maddi, S. (2002). The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. Vol. 54. № 3. P. 173–185.
3. Nishizaka, S. (2002). Kindergarten teachers' mental health: Stress, Preschool teacher efficacy and hardiness. *The Japanese Journal of Educational Psychology*. Vol. 3. P. 283–290.
4. Vasylyeva O., Sokolov A., Khil' L. (2023). Lyuds'kyi kapital u suchasniy paradyhmi ekonomiky znan' [Human capital in the modern paradigm of the knowledge economy]. *Menedzhment i biznes*. 2023. Vyp. 1(1). S. 22–36. [in Ukrainian].
5. Maksymenko, S. D., Kuzikova, S. B., & Zlyvkova V. L. (2017). Osobystist' yak sub'yekt podolannya kryzovykh situatsiy: psykholohichna teoriya i praktyka: monohrafiya [Personality as a subject of overcoming crisis situations: psychological theory and practice: monograph]. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 540 s. [in Ukrainian].
6. Poul', V. S. (2021). Psykholohichna bezpeka osobystosti v nespryyatlyvykh obstavynakh: pytannya rozumynnya ta osobystisnoho vyboru [Psychological safety of the individual in adverse circumstances: issues of understanding and personal choice]. *Mizhnarodna kolektyvna monohrafiya za zahal'noyu redaktsiyeyu profesora I. V. Volzhentsevoyi*. S. 640–662. [in Ukrainian].
7. Garg, N., Van der Walt, F., & Burgess, J. (2023). Editorial: The psychological challenges of remote working. *Frontiers in Psychology*. Vol. 14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1190064>
8. Sharma, N. (2024). Remote work and psychological well-being: exploring the impact on employee well-being, job satisfaction, and work-life balance. *International Journal of Social Science and Economic Research*. Vol. 9(1). R. 165–172. DOI: <https://doi.org/10.46609/IJSSER.2024.v09i01.011>
9. Lazorko, O. V. (2017). Psykholohiya bezpeky osobystosti yak sub'yekta profesionalizatsiyi [Psychology of personality security as a subject of professionalization]. *Psykholohichni perspektyvy*. Vyp. 30. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2017-30-96-112> [in Ukrainian].
10. Prykhod'ko, I. (2015). Psykholohichna bezpeka personalu ekstremal'nykh vydiv diyal'nosti: kontseptsiya, transformatsiyana model', metodolohiya doslidzhennya [Psychological safety of personnel of extreme activities: concept, transformational model, research methodology]. *Aktual'ni problemy sotsiologii, psykholohiyi, pedahohiky*. № 4 (29). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229858825.pdf> [in Ukrainian].
11. Prykhod'ko, I. I. (2013). Zasady psykholohichnoyi bezpeky personalu ekstremal'nykh vydiv diyal'nosti : monohrafiya [Principles of psychological safety of personnel of extreme activities: monograph]. KH. : Akad. VV MVS Ukrayiny, 745 s. [in Ukrainian].
12. Kharchenko, A. S. (2012). Psykholohichna bezpeka osobystosti vykladacha vyshu [Psychological safety of a university teacher. Scientific Bulletin of the Lviv State Internal Affairs Department]. *Naukovyy visnyk L'vDUVS*. Seriya psykholohichna. № 2. S. 443–450. [in Ukrainian].
13. Romanov, A. D. (2015). Doslidzhennya faktoriv vplyvu na sotsial'no-psykholohichnu dominantu systemy upravlinnya personalom [Research of factors influencing the socio-psychological dominant of the personnel management system]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. Seriya "Ekonomika". Vyp. 2. S. 229–233. [in Ukrainian].
14. Slyusarevs'kyu, M. M., Nayd'onova, L. A., Tytarenko, T. M., Tatenko, V. O., Hornostay, P. P., Kochubeynyk, O. M. & Lazorenko, B. P. (2020). Zhyttyevyy svit i psykholohichna bezpeka lyudyny v umovakh suspil'nykh zmin [Life world and psychological safety of a person in the conditions of social changes]. *Referatyvnyy opys roboty*. Kyiv : Talkom, 318 s. [in Ukrainian]

УДК 159.944.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-8>

Міщи́ха Лариса Петрівна,

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри загальної психології
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вулиця Шевченка, 57, Івано-Франківськ 76018, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7144-3245>

Савенко-Кобилкіна Олександра Олександрівна,

магістр психології
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вулиця Шевченка, 57, Івано-Франківськ 76018, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-2876-8601>

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню впливу резильєнтності на психологічне благополуччя студентів в умовах війни. Дослідження проводилось на вибірці з 32 студентів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника з використанням таких методик: опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» (MHC-SF-UA), Шкала стресостійкості Коннора-Девідсона – 10 (CD-RISC-10), «Опитувальник позитивних і негативних афектів» (Questionnaire On Positive and Negative Affects (OPANA)) та «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)). Результати дослідження засвідчили, що більшість студентів мають задовільний рівень психічного здоров'я, при цьому третина з них характеризується низьким рівнем суб'єктивного благополуччя. Кореляційний аналіз виявив взаємозв'язки між стабільністю психічного здоров'я та Шкалою стресостійкості Коннора-Девідсона, що свідчить про здатність студентів адаптуватися до складних життєвих ситуацій та зберігати внутрішній баланс у стресових умовах; між стабільністю психічного здоров'я та модифікованою шкалою психологічного благополуччя BBC-SWB, що дозволяє припустити взаємозв'язок життєвої задоволеності та емоційної врівноваженості; між Шкалою стресостійкості Коннора-Девідсона – 10 та Модифікованою шкалою психологічного благополуччя BBC-SWB, що свідчить про те, що чим більш психологічно благополучно відчують себе студенти, тим вищим є рівень резильєнтності; між результатами за шкалою ОПАНА та Модифікованою шкалою психологічного благополуччя BBC-SWB, що свідчить про те, що чим більше позитивних афектів відчуває людина, тим вище вона оцінює суб'єктивний рівень психологічного благополуччя. Загалом шкала BBC-SWB продемонструвала значущі позитивні зв'язки як із показниками психічної стабільності, так і зі стресостійкістю, що підтверджує тісний взаємозв'язок суб'єктивного благополуччя з особистісними ресурсами подолання стресу та збереження психічного здоров'я. Узагальнення результатів засвідчує, що студенти з вищим рівнем резильєнтності мають вищий рівень психологічного благополуччя. Отже, резильєнтність постає не лише як механізм протидії стресу й травматичним впливам війни, а й як важлива умова збереження психічного здоров'я та особистісного розвитку.

Ключові слова: резильєнтність, психологічне благополуччя, психологічна стійкість, студентська молодь, особистість, війна, стрес, психологічний ресурс.

Mishchykha Larysa, Savenko-Kobylkina Oleksandra. EMPIRICAL STUDY OF THE IMPACT OF RESILIENCE ON STUDENTS' PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN WARTIME

Abstract. The article is devoted to the study of the impact of resilience on students' psychological well-being under wartime conditions. The study was conducted on a sample of 32 students of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University using the following instruments: the Mental Health Continuum – Short Form (MHC-SF-UA), the Connor–Davidson Resilience Scale (CD-RISC-10), the Questionnaire on Positive and Negative Affects (OPANA), and the Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB). The results

indicated that the majority of students demonstrated a satisfactory level of mental health, while one third of the respondents showed a low level of subjective well-being. Correlation analysis revealed significant relationships between mental health stability and resilience (CD-RISC-10), indicating students' ability to adapt to difficult life circumstances and maintain internal balance under stress. A positive association was also found between mental health stability and subjective well-being (BBC-SWB), suggesting an interrelation between life satisfaction and emotional balance. Furthermore, a significant relationship was identified between resilience and psychological well-being: the higher the level of subjective well-being, the higher the level of resilience. Positive correlations between positive affect (OPANA) and subjective well-being (BBC-SWB) indicate that an increase in positive emotions is associated with higher self-assessed psychological well-being. Overall, the BBC-SWB demonstrated significant positive correlations with both mental health stability and resilience, confirming the close relationship between subjective well-being and personal resources for coping with stress and maintaining mental health. The generalization of the findings suggests that students with higher levels of resilience demonstrate higher psychological well-being. Thus, resilience appears not only as a mechanism for coping with stress and the traumatic impact of war, but also as an important condition for maintaining mental health and fostering personal development.

Key words: resilience, psychological well-being, psychological stability, students, personality, war, stress, psychological resource.

Вступ. Сучасні умови життєдіяльності української студентської молоді характеризуються підвищеним рівнем соціальної напруженості, екзистенційної невизначеності та психотравматизації, зумовлених тривалим впливом російсько-української війни. Воєнні події формують додаткові ризики для психологічного благополуччя студентів, що проявляються у втраті близьких осіб, досвіді вимушеного переміщення, порушенні звичних соціальних зв'язків, матеріальній нестабільності, а також у постійному відчутті небезпеки та непередбачуваності майбутнього. За таких умов істотно зростає роль внутрішніх психологічних ресурсів особистості, які забезпечують адаптацію до стресогенних впливів та підтримання психічного здоров'я.

Одним із ключових ресурсів адаптації є резильєнтність, що розглядається як здатність особистості ефективно протистояти складним життєвим обставинам, відновлювати психологічну рівновагу після стресу та трансформувати кризовий досвід у чинник особистісного зростання. Значущість резильєнтності особливо зростає у студентському віці, який є сенситивним періодом формування життєвих цінностей, професійної ідентичності та стратегій самореалізації.

Дослідження взаємозв'язку резильєнтності та психологічного благополуччя студентської молоді набуває особливої актуальності як у теоретичному, так і в прикладному вимірах.

Воно сприяє глибшому розумінню психологічних механізмів збереження психічної стійкості в умовах воєнного часу та створює наукове підґрунтя для розробки ефективних програм психологічної підтримки, спрямованих на підвищення стресостійкості й формування адаптивних ресурсів особистості.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених проблематиці резильєнтності та психологічного благополуччя, зазначена тема не втрачає своєї актуальності. Воєнний контекст і його довготривалі наслідки формують нову соціально-психологічну реальність, у межах якої традиційні теоретичні підходи та емпіричні висновки потребують переосмислення й уточнення. Те, що раніше розглядалося переважно як індивідуальна психологічна характеристика або теоретичний конструкт, у сучасних умовах набуває значення ключового чинника збереження життєздатності та розвитку особистості. У межах цього дослідження здійснено спробу виявити нові аспекти прояву та динаміки резильєнтності в умовах кризового середовища, що сприятиме розширенню наукового розуміння означеного феномену та формуванню практичних рекомендацій щодо забезпечення психологічної підтримки студентської молоді в сучасних соціально-історичних реаліях.

Мета дослідження – дослідити вплив резильєнтності на психологічне благополуччя студентів в умовах війни.

Матеріали та методи. Резильєнтність постає одним із ключових чинників, що визначають здатність особистості ефективно протистояти стресу генним впливам та відновлювати психологічну рівновагу в умовах кризових і травматичних подій. У сучасних наукових дослідженнях даний феномен розглядається як багатовимірний інтегративний характеристика, яка охоплює індивідуально-психологічні, соціальні та культурні компоненти й відіграє визначальну роль у збереженні та підтриманні психічного здоров'я особистості [1].

Особливого значення проблематика резильєнтності набуває у контексті вивчення студентської молоді як специфічної соціально-демографічної групи, що перебуває на етапі інтенсивного становлення ідентичності, формування світоглядних орієнтацій та професійного самовизначення. В умовах воєнного часу студенти зазнають додаткового психологічного навантаження, зумовленого невизначеністю майбутнього, загрозою особистій безпеці, матеріально-економічними труднощами, а також необхідністю швидкої адаптації до суттєвих змін життєвих обставин.

Психологічне благополуччя студентської молоді в умовах війни перебуває у тісному взаємозв'язку з рівнем розвитку резильєнтності та наявністю підтримувального соціального середовища. Збереження та розвиток внутрішньої психологічної стійкості студентів виступає важливою передумовою формування соціально зрілої, відповідальної молоді, здатної до конструктивного подолання труднощів і активної участі в процесах суспільного відновлення та розвитку країни.

Дослідження проводилось на базі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника [2]. У дослідженні взяли участь 32 студенти різних факультетів віком від 17 до 27 років, серед них жінки – 59.4%, чоловіки – 40.6%.

В ході дослідження застосовувалися: опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» (MHC-SF-UA) та Шкала стресостійкості Коннора-Девідсона – 10 (CD-RISC-10) – для дослідження резильєнтності [3;4]; «Опитувальник позитивних і негативних афектів» (Questionnaire On Positive and Negative Affects (OPANA)) та «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)) – для дослідження психологічного благополуччя [5; 6], методи математичної статистики (знаходження середніх величин, кореляційний аналіз (розрахунок коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена) з метою здійснення аналізу отриманих результатів. Статистичну обробку даних здійснено за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel 2010. Опитування проводилося онлайн за допомогою Google Forms в 2025 році за добровільною згодою всіх учасників.

Опитування проводилося онлайн за допомогою Google Forms в 2025 році за добровільною згодою всіх учасників.

Результати дослідження. Згідно з опитувальником «Стабільність психічного здоров'я» – коротка форма (MHC-SF-UA), у нашій вибірці відсутні респонденти, яких можна було б віднести до категорії пригнічення. Натомість 56.3% відносяться до категорії задовільного психічного здоров'я, і відповідно 43.7% – до категорії процвітання. Процвітання діагностується, якщо респондент відчуває принаймні один із трьох симптомів гедонічного благополуччя «кожен день» або «майже кожен день» і переживає принаймні 6 із 11 симптомів позитивного функціонування протягом останнього місяця. Респонденти, які не увійшли до категорій «процвітання» або «пригнічення», відзначаються задовільним (або «помірним») рівнем психічного здоров'я.

Результати опитування, проведеного за Шкалою стресостійкості Коннора-Девідсона, засвідчили, що 46,9% респондентів набрали від 31 до 40 балів, тоді як 53,1% учасників продемонстрували результати в діапазоні від 11 до 30 балів. Респондентів із показниками стресостійкості в межах від 0 до 10 балів не виявлено, що свідчить про відсутність низького рівня стресостійкості в досліджуваній вибірці. Таким чином, усі учасники опитування характеризуються середнім або високим рівнем стресостійкості.

«Опитувальник Позитивних і негативних афектів» (OPANA) показав, що більшість респондентів відзначаються переважанням позитивних афектів.

тивних афектів – 84.4%, тоді як тільки у 15.6% респондентів переважають негативні афекти. Позитивний афект (ПА) відображає такі стани, як енергійність, активність і зацікавленість; навпаки, його низький рівень асоціюється з млявістю і пригніченістю. Негативний афект (НА) – це узагальнена характеристика суб'єктивного дистресу та негативного емоційного залучення, що включає переживання, пов'язані зі злістю, зневагою, огидою, провинною, страхом і тривожністю. Низький рівень НА, у свою чергу, пов'язаний із відчуттям спокою й емоційної врівноваженості.

Отже, за даним опитувальником більшість респондентів відзначають нормальний або високий рівень суб'єктивного психологічного благополуччя.

Модифікована шкала психологічного благополуччя БіБіСі показала, що за субшкалою психологічного благополуччя до низького рівня належить 34.4% респондентів, до середнього рівня – 31.2%, до високого рівня – 34.4%. За субшкалою фізичного здоров'я та благополуччя до низького рівня належить 31.2% респондентів, до середнього рівня – 37.6%, до високого рівня – 31.2%. За субшкалою стосунків до низького рівня належить 31.2% респондентів, до середнього рівня – 28.2%, до високого рівня – 40.6%. За загальним рівнем суб'єктивного благополуччя до низького рівня належить 28.2% респондентів, до середнього рівня – 46.9%, до високого рівня – 24.9% (рис. 1).

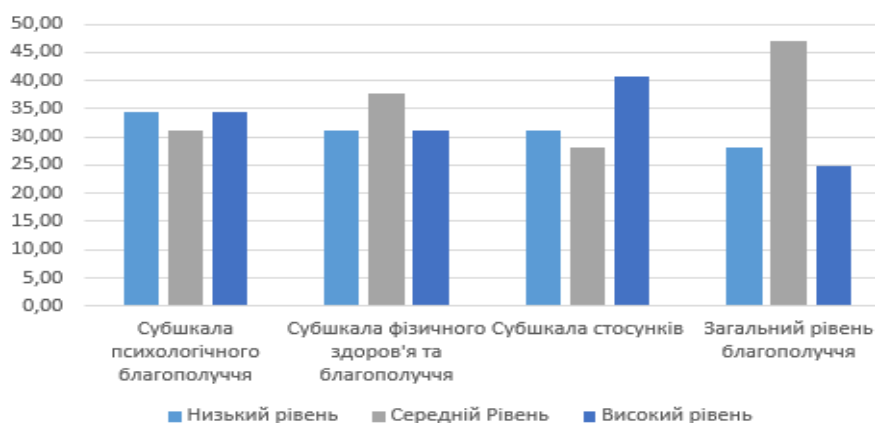

Рис. 1. Дані респондентів за модифікованою шкалою психологічного благополуччя БіБіСі (BBC Well-being Scale)

Для оцінки рівня резильєнтності та психологічного благополуччя було проаналізовано дані 32 студентів, що брали участь в емпіричному дослідженні. Середні значення (M) та стандартні відхилення (SD) для кожної з чотирьох використаних шкал наведено в табл. 1.

У сфері резильєнтності середнє значення за шкалою «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» становило 41.59 (SD=12.34), тоді як за шкалою Коннора-Девідсона-10 середній бал дорівнював 29.75 (SD=6.53). Це свідчить про помірний рівень загальної резильєнт-

Таблиця 1.

Середні значення показників психологічного благополуччя та резильєнтності

Показник	M (середнє)	SD (стандартне відхилення)
Опитувальник Стабільність психічного здоров'я – коротка форма	41.59	12.34
Шкала стресостійкості Коннора-Девідсона-10	29.75	6.53
«Опитувальник позитивних і негативних афектів»	10.41	10.59
Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі	84.25	12.66

ності у вибірці та дещо нижчу варіативність у цьому показнику.

Зокрема, за даними опитувальника позитивних і негативних афектів середній бал становив 10.41 при стандартному відхиленні 10.59, що свідчить про значну варіативність у рівнях суб'єктивного благополуччя серед респондентів. Маленьке стандартне відхилення (SD) свідчить про те, що більшість значень близькі до середнього (M). Модифікована шкала БіБіСі, яка також вимірює суб'єктивне благополуччя, показала вищий середній бал – 84.25 (SD=12.66), що може вказувати на загальну тенденцію до позитивного сприйняття життя.

Таким чином, усі показники демонструють певний розподіл значень серед студентів, що дозволяє надалі аналізувати взаємозв'язки між рівнем психологічного благополуччя та резильєнтності.

За допомогою кореляційного аналізу ми перевіряли робочу гіпотезу: студенти з вищим рівнем резильєнтності мають вищий рівень суб'єктивного психологічного благополуччя. Оцінювалися статистичні зв'язки між усіма можливими парами змінних.

Зв'язок між стабільністю психічного здоров'я та Шкалою стресостійкості Коннора-Девідсона – 10: $r=0.417$, $p=0.0176$ ($0.0176 < 0.05$), що є статистично значущим. Це свідчить про позитивний зв'язок між стабільністю психічного стану та загальним рівнем стресостійкості. Стабільний психічний стан прямо пов'язаний зі здатністю особистості адаптуватися до складних життєвих ситуацій та зберігати внутрішній баланс у стресових умовах. Виявлено позитивний зв'язок між стабільністю психічного здоров'я та модифікованою шкалою психологічного благополуччя БіБіСі: $r=0.487$, $p=0.0047$ ($0.0047 < 0.05$), що є статистично значущим. Це дозволяє припустити, що вищі оцінки суб'єктивного благополуччя за шкалою БіБіСі асоціюються з більшою стійкістю психічного здоров'я, а значить і вищим рівнем резильєнтності. Це логічно узгоджується з теоретичними уявленнями про взаємозв'язок життєвої задоволеності та емоційної врівно-

важеності. На рис. 2 зображено матрицю розсіювання значень за двома шкалами.

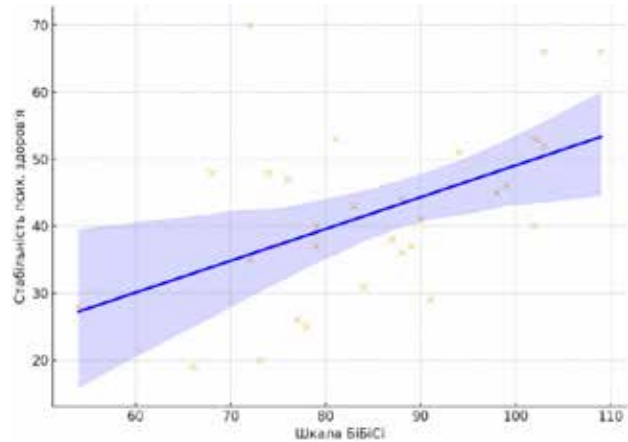

Рис. 2. Матриця розсіювання значень показників Стабільності психічного здоров'я та шкали БіБіСі

Також виявлено статистично значущий позитивний зв'язок між Шкалою стресостійкості Коннора-Девідсона – 10 та Модифікованою шкалою психологічного благополуччя БіБіСі: $r=0.412$, $p=0.0192$ ($0.0192 < 0.05$). Отже, суб'єктивне відчуття благополуччя за шкалою БіБіСі певною мірою пов'язане з вищою стресостійкістю. Чим більше психологічно благополучно відчують себе студенти, тим вищим рівнем резильєнтності вони відзначаються. Це дозволяє припустити, що життєва задоволеність і позитивне ставлення до себе можуть бути ресурсами для ефективного подолання стресу. На рис. 3 зображено матрицю розсіювання значень за двома шкалами.

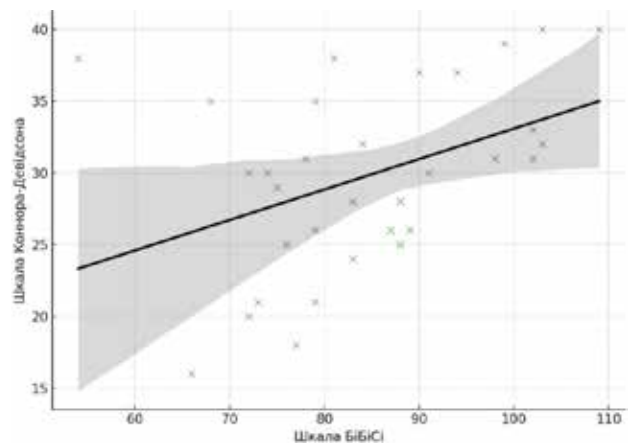

Рис. 3. Матриця розсіювання значень за Шкалою Коннора-Девідсона – 10 та Шкалою БіБіСі

Було виявлено високу позитивну кореляцію між результатами за шкалою ОПАНА та Модифікованою шкалою психологічного благополуччя БіБіСі ($r=0.714$, $p<0.00001$, $0.00001<0.05$), що є статистично значущим при рівні значущості 0.05.

Це свідчить про сильний позитивний зв'язок між цими двома індикаторами психологічного благополуччя: зі зростанням одного зростає інший (рис. 4).

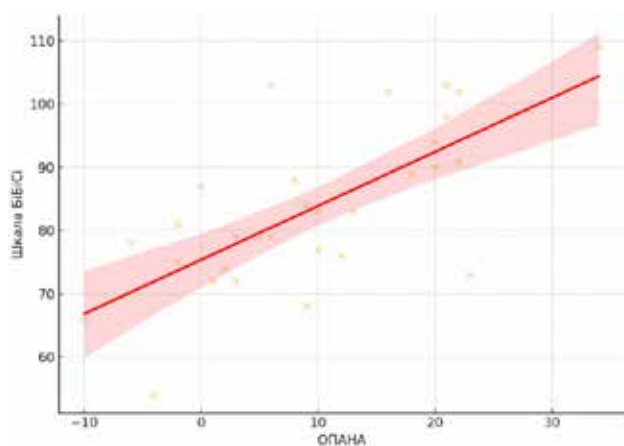

Рис. 4. Матриця розсіювання значень за шкалою ОПАНА та шкалою БіБіСі

Тобто чим більше позитивних афектів відчуває людина, тим вище вона оцінює суб'єктивний рівень психологічного благополуччя. Це вказує на взаємопідсилення емоційного піднесення, енергійності та життєвої задоволеності.

Отже, найсильніший та найбільш статистично значущий зв'язок спостерігається між

шкалами ОПАНА та БіБіСі ($r=0.714$), що підтверджує узгодженість обох інструментів для вимірювання психологічного благополуччя. Крім того, шкала БіБіСі показала значущі позитивні зв'язки як із показниками психічної стабільності, так і з рівнем стресостійкості. Це дозволяє припустити, що суб'єктивне благополуччя тісно пов'язане з ресурсами особистості для подолання стресу та збереження психічного здоров'я, тобто резильєнтності.

Висновки. Отже, було проведено емпіричне дослідження, яке включало збір інформації про суб'єктивне відчуття резильєнтності та психологічного благополуччя студентів в умовах війни в Україні, а також аналіз цієї інформації. В ході дослідження було підтверджено гіпотезу про те, що студенти з високим рівнем резильєнтності демонструють високий рівень психологічного благополуччя. Резильєнтність включає здатність конструктивно долати труднощі, підтримувати позитивне мислення та мобілізувати особистісні й соціальні ресурси. Завдяки цим характеристикам студенти з високою резильєнтністю швидше відновлюють емоційну рівновагу, ефективніше використовують соціальну підтримку та здатні трансформувати негативний досвід у стимул особистісного зростання. Таким чином, резильєнтність виступає не лише як фактор захисту від негативних впливів війни та інших кризових умов, а й як фундаментальна умова збереження та розвитку психологічного благополуччя студентської молоді.

Список використаних джерел:

1. Міщина Л. П., Кулеша-Любінець М. М. Психічне здоров'я як складова особистісного благополуччя. *Збірник наукових праць*. Харків, 2020. Вип. 1. С. 166–168. <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/6854>
2. Савенко-Кобилкіна О. О. Резильєнтність як чинник психологічного благополуччя студентів в умовах війни [магістерська робота]. Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2025. 79с.
3. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма»: опис, адаптація, застосування. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2014. № 20. С. 89–97. <https://surl.li/zulnyl>
4. Школіна Н. В., Шаповал І. І., Орлова І. В., Кедик О. І., Станіславчук М. А. Адаптація та валідація україномовної версії Шкали стресостійкості Коннора-Девідсона (CD-RISC-10): апробація у хворих на анкілозивний спондиліт. *Український ревматологічний журнал*. 2020. № 2 (80). С. 66–72. <https://doi.org/10.32471/rheumatology.2707-6970.80.15236>
5. Кліманська М. Б., Галецька І. І. Психометрична характеристика опитувальника Позитивного і негативного афекту (ОПАНА), розробленого на основі методики PANAS. *Psychological Journal*. 2020 T. 6. №4. С. 119–132. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.4>

6. Карамушка Л., Терещенко К., Креденцер О. Адаптація на українській вибірці методик “The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)” та “Positive Mental Health Scale (PMH-SCALE)”. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 27 (3–4). С. 85–94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>

References:

1. Mishchykha, L. P., & Kulesha-Liubinets, M. M. (2020). Psykhiichne zdorovia yak skladova osobystisnoho blahopoluchchia [Mental health as a component of personal well-being]. *Zbirnyk naukovykh prats – Collection of Scientific Papers, 1*, 166–168. <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/6854> [in Ukrainian].
2. Savenko-Kobylkina, O. O. (2025). *Rezyliantnist yak chynnnyk psykholohichnoho blahopoluchchia studentiv v umovakh viiny* [Resilience as a factor of psychological well-being of students in war conditions] (Master’s thesis). Prykarpatskyi National Vasyl Stefanyk University. 79 p. [in Ukrainian].
3. Nosenko, E. L., & Chetveryk-Burchak, A. H. (2014). Opytvalnyk “Stabilnist psykhiichnoho zdorovia – korotka forma”: opys, adaptatsiia, zastosuvannia [Mental Health Continuum-Short Form: description, adaptation, application]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia “Pedahohika i psykholohiia” – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series “Pedagogy and Psychology”, 20*, 89–97. <https://surl.li/zulnyl> [in Ukrainian].
4. Shkolina, N. V., Shapoval, I. I., Orlova, I. V., Kedyk, O. I., & Stanislavchuk, M. A. (2020). Adaptatsiia ta validyzatsiia ukrainomovnoi versii Shkaly stresostiikosti Konnora-Devidsona (CD-RISC-10): aprobatsiia u khvorykh na ankilozivnyi spondylit [Adaptation and validation of the Ukrainian version of the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC-10): approbation in patients with ankylosing spondylitis]. *Ukrainskyi revmatolohichnyi zhurnal – Ukrainian Rheumatology Journal, 80(2)*, 66–72. <https://doi.org/10.32471/rheumatology.2707-6970.80.15236> [in Ukrainian].
5. Klimanska, M. B., & Haletska, I. I. (2020). Psykhometrychna kharakterystyka opytvalnyka Pozytyvnoho i nehatyvnoho afektu (OPANA), rozroblenoho na osnovi metodyky PANAS [Psychometric characteristics of the Positive and Negative Affect Schedule (OPANA) developed on the basis of the PANAS method]. *Psychological Journal, 6(4)*, 119–132. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.4> [in Ukrainian].
6. Karamushka, L., Tereshchenko, K., & Kredentser, O. (2022). Adaptatsiia na ukrainskii vybyrtsi metodyk “The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)” ta “Positive Mental Health Scale (PMH-SCALE)” [Adaptation on the Ukrainian sample of the methods “The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)” and “Positive Mental Health Scale (PMH-SCALE)”]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia – Organizational Psychology. Economic Psychology, 27(3–4)*, 85–94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8> [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

УДК 159.944:355.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2026-1-9>**Пономаренко Яна Сергіївна,**

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та психології ННІ № 5,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
проспект Льва Ландау, 27, Харків, 61080, Україна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3374-3930>

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ТРИВАЛОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Анотація. У статті представлено результати емпіричного дослідження особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ) військовослужбовців в умовах воєнного стану. Теоретичною основою роботи стала ресурсно-регуляторна парадигма, що поєднує аналіз резильєнтності, морально-ціннісних чинників професійної поведінки та механізмів інтеграції бойового досвіду. Особистісно-професійна здійсненність розглядається як інтегральний показник структурної узгодженості смислових, ціннісних і регуляторних компонентів професійного «Я», що забезпечує стабільність функціонування в умовах хронічного стресу. У дослідженні взяли участь 92 військовослужбовці з різною тривалістю служби, професійна діяльність яких здійснюється в умовах воєнних подій в Україні з 2014 року. Респондентів було об'єднано у дві групи: зі стажем до 5 років та понад 10 років служби. Для оцінювання показників застосовано методу «Діагностика особистісно-професійної здійсненності». Статистичний аналіз здійснювався із використанням непараметричних критеріїв порівняння та кореляційного аналізу. Встановлено, що тривалість військової служби пов'язана з тенденцією до вищої інтегрованості професійних цінностей, готовності долати професійні труднощі та загального рівня ОПЗ. Водночас базові особистісні характеристики демонструють відносну стабільність незалежно від стажу. Отримані результати свідчать, що в умовах війни професійний досвід сприяє посиленню регуляторно-ціннісного контуру психологічного функціонування, тоді як трансформація глибинних особистісних структур має менш виражений характер. Зроблено висновок, що особистісно-професійна здійсненність може виступати інтегративним індикатором психологічної зрілості військовослужбовців у період воєнного стану та теоретичною основою для розроблення програм психологічного забезпечення, спрямованих на підтримку смислової визначеності, професійної ідентичності, адаптивної саморегуляції та стресостійкості.

Ключові слова: військовослужбовці, воєнний стан, особистісно-професійна здійсненність, резильєнтність, моральні цінності, психологічна стійкість, бойовий досвід, стресостійкість.

Ponomarenko Yana. STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF PERSONAL-PROFESSIONAL FULFILLMENT IN MILITARY PERSONNEL AS A FUNCTION OF LENGTH OF SERVICE

Abstract. The article presents the results of an empirical study of personal-professional fulfillment (PPF) of military personnel under martial law conditions. The study is grounded in a resource-regulatory paradigm integrating resilience, moral-value determinants of professional behavior, and mechanisms of combat experience integration. Personal-professional fulfillment is conceptualized as an integral indicator of the structural coherence of meaning-related, value-based, and regulatory components of the professional self, ensuring stability of functioning under chronic stress conditions. The sample consisted of 92 military personnel with different lengths of service whose professional activity has taken place within the context of ongoing military events in Ukraine since 2014. Participants were divided into two groups: those with up to 5 years of service and those with more than 10 years of service. The "Diagnosis of Personal-Professional Fulfillment" methodology was used for assessment. Statistical analysis included nonparametric group comparison tests and correlation analysis. The findings indicate that length of military service is associated with a tendency toward higher integration of professional values, greater readiness to overcome professional difficulties, and a higher overall level of personal-professional fulfillment. At the same time, core personality characteristics demonstrate relative stability regardless of service length. The results suggest that under wartime conditions, professional experience primarily contributes to the strengthening of the regulatory-value contour of psychological functioning, whereas transformations of deeper personality structures appear

less pronounced. It is concluded that personal-professional fulfillment may serve as an integrative indicator of psychological maturity among military personnel during martial law and as a theoretical foundation for developing psychological support programs aimed at sustaining meaning coherence, professional identity, adaptive self-regulation, and stress resistance.

Key words: *military personnel, martial law, personal-professional fulfillment, resilience, moral values, psychological stability, combat experience, stress resistance.*

Вступ. Повномасштабна війна та умови воєнного стану радикально трансформували професійний простір військовослужбовців, актуалізувавши проблему збереження психологічної цілісності, ефективності та внутрішньої узгодженості в умовах хронічної загрози. У сучасній психології військової діяльності поступово формується ресурсно-регуляторна парадигма, що зміщує акцент із виключно травмоцентричного аналізу наслідків бойового досвіду на дослідження механізмів підтримання професійної спроможності та смислової інтеграції пережитого. Одним із базових конструктів цього напрямку є резильєнтність, що розглядається як системний чинник психологічної готовності до виконання бойових завдань [1]. Вона трактується як динамічний процес підтримання функціональної стабільності в умовах невизначеності та ризику, який інтегрує емоційно-регуляторні, когнітивні й мотиваційні компоненти. Водночас дослідження засвідчують можливість цілеспрямованого формування резильєнтності через психологічні інтервенції [2], що підкреслює пластичність адаптивних ресурсів у військовому середовищі. Разом із тим бойовий досвід має амбівалентний характер. Поряд із мобілізацією внутрішніх ресурсів він може супроводжуватися моральною травмою, пов'язаною з порушенням або переглядом особистісних етичних орієнтирів [3]. Моральна травма вказує на глибинний конфлікт між ціннісною структурою особистості та реальністю війни, що може призводити до фрагментації професійної ідентичності. Таким чином, психологічна адаптація у воєнний період відбувається на перетині резильєнтності та морально-ціннісного напруження. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження моральних засад професійної поведінки. Показано, що моральні установки військовослужбовців пов'язані з регуляцією агресивності та осо-

бливостями прийняття рішень у складних ситуаціях [4]. Отже, моральний вимір функціонування виступає не лише нормативною основою діяльності, а й психологічним механізмом інтеграції або дезінтеграції досвіду війни. Доповнює цю картину проблематика професійної життєстійкості, яка демонструє багатовимірність психологічної стабільності та її залежність від гендерних і дислокаційних умов служби [5]. Це підкреслює, що стійкість у воєнний період формується у взаємодії особистісних, соціально-організаційних та контекстуальних чинників. Моральний інтелект у представників сектору безпеки й оборони виступає важливим психологічним ресурсом професійної діяльності, оскільки забезпечує узгодження особистісних цінностей, етичних норм і професійних рішень у складних та морально неоднозначних ситуаціях служби [6]. Системний аналіз психологічних змін у військовослужбовців потребує комплексних діагностичних підходів, що враховують як негативні, так і ресурсні трансформації [7]. Дослідження постдосвідного зростання показують, що окремі особистісні риси пов'язані з позитивною інтеграцією бойового досвіду [8], а у ширшому соціальному контексті зберігається потенціал особистісного розвитку навіть у перші місяці війни [9]. Це свідчить про те, що війна, поряд із травматизацією, може запускати процеси переосмислення, ціннісної консолідації та структурної перебудови особистості. Узагальнюючи, сучасні дослідження окреслюють психологічне функціонування військовослужбовців у воєнний період як багаторівневу систему взаємодії резильєнтності, моральної регуляції, життєстійкості та ресурсів зростання. Проте зазначені конструкти здебільшого аналізуються ізольовано. У цьому зв'язку концепція особистісно-професійної здійсненності набуває особливої теоретичної

та прикладної значущості, оскільки дозволяє інтегрувати смислові, ціннісні та регуляторні компоненти в єдину модель професійного функціонування. В умовах воєнного стану особистісно-професійна здійсненність може розглядатися як інтегральний показник структурної узгодженості професійного «Я», що відображає здатність військовослужбовця не лише протистояти стресу, а й інтегрувати досвід війни у власну систему цінностей і професійних смислів. Саме такий підхід дозволяє перейти від фрагментарного аналізу окремих ресурсів до цілісного розуміння психологічної стійкості та професійної зрілості військовослужбовців у період війни.

Матеріали та методи. Дослідження мало емпіричний порівняльно-кореляційний дизайн і було спрямоване на виявлення особливостей особистісно-професійної здійсненності військовослужбовців залежно від тривалості служби. У дослідженні взяли участь 92 військовослужбовці з різною тривалістю служби, професійна діяльність яких здійснюється в умовах воєнних подій в Україні з 2014 року. Респондентів було об'єднано у дві групи: зі стажем до 5 років ($n=49$) та понад 10 років ($n=43$). Такий підхід дозволив зіставити показники на різних етапах професійної соціалізації та накопичення військового досвіду. Участь була добровільною та анонімною, процедура відповідала етичним стандартам психологічних досліджень. Для оцінювання особистісно-професійної здійсненності застосовано методіку «Діагностика особистісно-професійної здійсненності» [10], що дає змогу комплексно аналізувати інтеграцію смислових, ціннісних і регуляторних компонентів професійного функціонування. Методика передбачає оцінювання низки показників, об'єднаних у п'ять змістових блоків, а також розрахунок інтегрального індексу особистісно-професійної здійсненності: 1.1 – життєве самовизначення; 1.2 – потенціал до самозмін та самозростання; 1.3 – задоволеність рівнем життя й можливостями професійної реалізації; 2.1 – реалізація життєвого плану; 2.2 – орієнтація на зміну уявлень про себе і своє місце

в професії; 2.3 – сприйняття життєвих подій; 3.1 – пошук сенсу діяльності; 3.2 – прийняття рішень і вибір дій; 3.3 – здатність планувати та досягати успіху; 4.1 – особистісні цінності; 4.2 – професійні цінності; 4.3 – моральні цінності; 5.1 – готовність долати професійні труднощі; 5.2 – налаштованість на подолання стресових ситуацій; 5.3 – емоційна стійкість; ОПЗ – загальний рівень особистісно-професійної здійсненності. Статистичний аналіз здійснювався із застосуванням непараметричних методів. Для порівняння незалежних груп використовувався критерій Манна–Уїтні з розрахунком показників ефекту розміру (Cohen's d , r). Зв'язки між стажем служби та психологічними показниками оцінювалися за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена (ρ). Рівень статистичної значущості встановлювався на рівні $p < .05$ з урахуванням тенденцій при $p < .10$.

Результати. Порівняльний аналіз показників ОПЗ залежно від тривалості військової служби засвідчив наявність відмінностей між досліджуваними групами. Інтегральний рівень ОПЗ у військовослужбовців зі стажем до 5 років становить $M=233.65$ ($SD=30.70$), тоді як у групі зі стажем понад 10 років – $M=250.42$ ($SD=41.45$). Різниця між групами складає 16.77 бала на користь більш досвідчених військовослужбовців, що відображає тенденцію до зростання інтегрованості особистісних і професійних компонентів зі збільшенням тривалості служби. Аналіз окремих шкал демонструє систематичне підвищення показників у старшій стажевій групі. Зокрема, життєве самовизначення зростає з 15.40 до 16.42; потенціал до самозмін і самозростання – з 16.85 до 17.50; задоволеність рівнем життя й можливостями професійної реалізації – з 12.55 до 14.50; реалізація життєвого плану – з 14.88 до 16.00; орієнтація на зміну уявлень про себе і своє місце у професії – з 16.70 до 18.42; пошук сенсу діяльності – з 15.75 до 17.42; професійні цінності – з 16.02 до 18.00; готовність долати професійні труднощі – з 13.75 до 15.58. Найбільш виражені середні зсуви концентруються у смислово-ціннісному та регулятор-

ному блоках показників. Водночас величина ефектів має помірний характер, що свідчить про поступову, а не стрибкоподібну динаміку змін. Отримані дані дозволяють констатувати, що зі збільшенням тривалості військової служби посилюється структурна узгодженість професійного «Я», насамперед у частині ціннісної визначеності та готовності до подолання професійних труднощів. Разом із тим стаж не виступає єдиним детер-

мінантом розвитку особистісно-професійної здійсненності, що вказує на її багатофакторну природу.

Міжгрупові відмінності оцінювалися за критерієм Манна–Уїтні з додатковим розрахунком показників ефекту розміру (Cohen's *d*, *r*), що дозволило оцінити не лише статистичну, а й практичну значущість виявлених розбіжностей. Узагальнені результати подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Міжгрупові відмінності показників особистісно-професійної здійсненності військовослужбовців залежно від тривалості служби

Шкала	U	p	Cohen's d	r
1.1	204.5	0.4453	0.282	0.106
1.2	220.5	0.6781	0.212	0.058
1.3	179.0	0.1876	0.427	0.183
2.1	187.5	0.2557	0.307	0.158
2.2	171.5	0.1373	0.433	0.206
2.3	181.5	0.2035	0.347	0.176
3.1	180.5	0.1985	0.432	0.178
3.2	196.5	0.3447	0.245	0.131
3.3	221.5	0.6936	0.050	0.055
4.1	282.0	0.3627	-0.314	0.126
4.2	153.5	0.0605	0.672	0.260
4.3	186.0	0.2414	0.329	0.162
5.1	160.0	0.0830	0.563	0.240
5.2	225.0	0.7517	0.064	0.044
5.3	272.0	0.4919	-0.189	0.095
ОПЗ	174.5	0.1580	0.460	0.196

Примітка. U – значення критерію Манна–Уїтні; p – рівень статистичної значущості; Cohen's *d* – показник стандартизованого ефекту розміру (0.2 – малий ефект, 0.5 – середній, 0.8 – великий); *r* – коефіцієнт ефекту розміру для непараметричного аналізу (0.1 – малий, 0.3 – середній, 0.5 – великий ефект).

Аналіз міжгрупових відмінностей засвідчив, що за більшістю шкал статистично значущих розбіжностей на рівні $p < .05$ не виявлено. Водночас оцінка ефектів розміру дозволяє зафіксувати системні тенденції, які відображають напрям і практичну вагу відмінностей, навіть за відсутності формальної статистичної значущості. Найбільш виражений ефект встановлено за шкалою професійних цінностей (4.2) ($U=153.5$, $p=0.0605$, $d=0.672$, $r=0.260$), що відповідає середньо-великому ефекту. Це свідчить про тенденцію до більшої інтегрованості професійних норм і внутрішньої прийнятості професійної ролі у військовослужбовців із більшим стажем. Помітний ефект зафіксовано також за шкалою готовності

долати професійні труднощі (5.1) ($d=0.563$, $r=0.240$), що відображає посилення регуляторної спроможності у старшій стажевій групі. Для інтегрального показника особистісно-професійної здійсненності встановлено середній ефект ($d=0.460$, $r=0.196$), що вказує на загальну тенденцію до більшої структурної узгодженості особистісно-професійної сфери зі збільшенням тривалості служби. Помірні ефекти спостерігаються також щодо показників смислової спрямованості діяльності (2.2, 3.1) та задоволеності реалізацією життєвих планів (1.3), що відображає поступове зміцнення смислово-ціннісного виміру професійної ідентичності в процесі накопичення військового досвіду. Натомість особистісні

цінності (4.1), моральні цінності (4.3) та емоційна стійкість (5.3) не демонструють виражених міжгрупових відмінностей, що може вказувати на їх відносну стабільність незалежно від тривалості служби.

Загалом результати свідчать, що стаж військової служби асоційований не з глобальною перебудовою всіх компонентів особистісно-професійної здійсненності, а передусім із посиленням її регуляторно-ціннісного контуру – професійних цінностей, готовності до подолання труднощів та інтегрованості професійної ролі. Саме ці параметри можуть розглядатися як ключові психологічні механізми підтримання стійкого функціонування військовослужбовців в умовах воєнного навантаження.

Для виявлення системних зв'язків між тривалістю військової служби та компонентами особистісно-професійної здійсненності здійснено кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта Спірмена (ρ). Такий підхід дозволив оцінити напрям і силу зв'язку між стажем служби та окремими психологічними показниками. Узагальнені результати наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2
Кореляційні зв'язки між стажем військової служби та показниками особистісно-професійної здійсненності (ρ Спірмена)

Шкала	ρ	p
1.1	0.108	0.4443
1.2	0.060	0.6745
1.3	0.186	0.1867
2.1	0.161	0.2551
2.2	0.210	0.1359
2.3	0.180	0.2027
3.1	0.182	0.1976
3.2	0.134	0.3442
3.3	0.057	0.6897
4.1	-0.129	0.3621
4.2	0.264	0.0583
4.3	0.166	0.2408
5.1	0.244	0.0810
5.2	0.046	0.7470
5.3	-0.098	0.4905
ОПЗ	0.199	0.1568

Примітка. ρ – коефіцієнт рангової кореляції Спірмена; p – рівень статистичної значущості; інтерпретація сили зв'язку: 0.10 – слабкий, 0.30 – помірний, 0.50 і більше – сильний зв'язок.

Отримані коефіцієнти кореляції мають слабкий або слабко-помірний характер (ρ від -0.13 до 0.26), що свідчить про відсутність вираженої лінійної залежності між тривалістю служби та більшістю компонентів особистісно-професійної здійсненності. Водночас простежується стабільна позитивна спрямованість зв'язків між стажем служби та окремими показниками, зокрема професійними цінностями (4.2; $\rho=0.264$, $p=0.0583$), готовністю долати професійні труднощі (5.1; $\rho=0.244$, $p=0.0810$), орієнтацією на зміну уявлень про себе і своє місце в професії (2.2; $\rho=0.210$, $p=0.1359$) та загальним рівнем особистісно-професійної здійсненності ($\rho=0.199$, $p=0.1568$). Хоча зазначені зв'язки не досягають рівня статистичної значущості ($p < .05$), їх узгоджений позитивний напрям відображає тенденцію до посилення регуляторно-ціннісного виміру професійного функціонування зі збільшенням тривалості служби. Негативні кореляції за шкалами особистісних цінностей (4.1) та емоційної стійкості (5.3) є слабкими й статистично незначущими, що не дозволяє говорити про системну залежність цих характеристик від стажу. Загалом результати кореляційного аналізу вказують на селективний характер впливу професійного досвіду: тривалість служби асоційована передусім із показниками ціннісної інтеграції та готовності до подолання професійних викликів, тоді як базові особистісні характеристики демонструють відносну стабільність.

Висновки. Отримані результати дозволяють уточнити характер взаємозв'язку між тривалістю військової служби та структурою особистісно-професійної здійсненності в умовах воєнного стану. Стаж не виступає чинником радикальної перебудови психологічного профілю військовослужбовця, проте асоціюється з посиленням окремих, концептуально важливих компонентів професійного функціонування. Найбільш чутливими до накопичення військового досвіду виявилися показники, що відображають ціннісну інтегрованість і регуляторну спроможність: професійні цінності, готовність долати професійні труднощі,

сміслова визначеність діяльності та загальний рівень особистісно-професійної здійсненності. Це свідчить про те, що зростання стажу пов'язане насамперед із поглибленням внутрішньої прийнятності професійної ролі та зміцненням системи внутрішніх регуляторів діяльності, а не з механічною адаптацією до стресогенних умов. Водночас базові особистісні характеристики демонструють відносну стабільність незалежно від тривалості служби. Така селективність змін указує на те, що професійний досвід у воєнному середовищі інтегрується переважно на рівні смислово-ціннісної та регуляторної організації особистості, не трансформуючи її фундаментальні риси. Кореляційні зв'язки мають помірний характер і підтверджують поступову, а не лінійно-детерміновану динаміку формування особистісно-професійної здійсненності. Тривалість служби виступає радше контекстом накопичення та структурної інте-

грації досвіду, ніж автономним предиктором психологічної зрілості.

Таким чином, особистісно-професійна здійсненність у воєнний період постає як інтегральний індикатор узгодженості професійних смислів, цінностей і механізмів саморегуляції, що забезпечують стабільність функціонування в умовах тривалого стресового навантаження. Практичне значення результатів полягає в обґрунтуванні необхідності програм психологічного забезпечення, спрямованих не лише на підтримку стресостійкості, а й на зміцнення професійної ідентичності та ціннісної визначеності діяльності.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення медіаційних механізмів взаємозв'язку між бойовим досвідом, морально-ціннісною регуляцією та інтеграцією професійного «Я», а також на розширення вибірки з урахуванням різних умов служби та інтенсивності бойового залучення.

Список використаних джерел:

1. Павловська-Кравчук В. А. Резильєнтність як чинник психологічної готовності військовослужбовців до виконання бойових завдань. *Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія, випуск*. 2025. № 2. С. 118–123. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.2.21>
2. Павловська-Кравчук В. А., Єгонська-Спенсер Н. О. Психологічні інтервенції як засіб формування резильєнтності у військових із бойовим досвідом. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна)*. 2025. № 2. С. 55–62. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2025-2-7>
3. Павловська-Кравчук В. А., Єгонська-Спенсер Н. О. Моральна травма у вимірах бойового досвіду військовослужбовців і психологічних наслідків війни. *Габітус*. 2025. № 78, Т. 2. С. 140–143. <https://doi.org/10.32782/hbts.78.2.26>
4. Пономаренко Я. С. Специфіка моральних засад у військовослужбовців з різним рівнем агресивності. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 5(33). С. 1430–1438. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-1430-1438](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-1430-1438)
5. Пономаренко Я. С., Філоненко В. М. Гендерні та дислокаційні модальності професійної життєстійкості військовослужбовців. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. № 2 (8). С. 107–112. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-15>
6. Пономаренко Я. С., Євдокімова О. О. Моральний інтелект: концепт, парадигма й психометричні виклики в секторі безпеки та оборони. *Юридична психологія*. 2025. № 2 (37). С. 33–41. <https://doi.org/10.33270/03253702.4>
7. Кокун О., Олійник В., Пішко І., Лозінська Н. Діагностика психологічних змін у військовослужбовців в умовах війни: методичний посібник. Київ : Видавництво К. : ТОВ «7БЦ», 2025. 162 с. ISBN 978-617-549-479-0
8. Олійник В. Особливості взаємозв'язків особистісних рис «Великої п'ятірки» і показників постдосвідного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2024. Вип. 21. С. 195–202. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.21.24>
9. Kokun O. The personal growth resources of the adult population following the first months of the war in Ukraine. *International Journal of Psychology*. 2023. № 58(5). P. 407–414. <https://doi.org/10.1002/ijop.12915>
10. Пономаренко Я. С. Методика «Діагностика особистісно-професійної здійсненності»: структура та психометричне обґрунтування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 3 (110). С. 281–294. <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.23>

References

1. Pavlovska-Kravchuk, V. A. (2025). Rezyliientnist yak chynnyk psykholohichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtziv do vykonannya boiovykh zavdan [Resilience as a factor of psychological readiness of military personnel to perform combat tasks]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Psykholohiia*, 2, 118–123. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.2.21> [in Ukrainian].
2. Pavlovska-Kravchuk, V. A., & Yehonska-Spenser, N. O. (2025). Psykholohichni interventsii yak zasib formuvannya rezyliientnosti u viiskovykh iz boiovyim dosvidom [Psychological interventions as a means of forming resilience in military personnel with combat experience]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetuvnutrishnikh sprav (seriiapsykholohichna)*, 2, 55–62. <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2025-2-7> [in Ukrainian].
3. Pavlovska-Kravchuk, V. A., & Yehonska-Spenser, N. O. (2025). Moralna travma u vymirakh boiovoho dosvidu viiskovosluzhbovtziv i psykholohichnykh naslidkiv viiny [Moral injury in the dimensions of combat experience of military personnel and psychological consequences of war]. *Habitus*, 78(2), 140–143. <https://doi.org/10.32782/hbts.78.2.26> [in Ukrainian].
4. Ponomarenko, Ya. S. (2024). Spetsyfika moralnykh zasad u viiskovosluzhbovtziv z riznym rivnem ahresyvnosti [Specificity of moral foundations in military personnel with different levels of aggressiveness]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, 5(33), 1430–1438. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5\(33\)-1430-1438](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-5(33)-1430-1438) [in Ukrainian].
5. Ponomarenko, Ya. S., & Filonenko, V. M. (2025). Henderni ta dyslokatsiini modalnosti profesiinoi zhyttiistiikosti viiskovosluzhbovtziv [Gender and dislocation modalities of professional hardiness of military personnel]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia*, 2(8), 107–112. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-2-15> [in Ukrainian].
6. Ponomarenko, Ya. S., & Yevdokimova, O. O. (2025). Moralnyi intelekt: kontsept, paradyhma y psykometrychni vyklyky v sektori bezpeky ta oborony [Moral intelligence: Concept, paradigm and psychometric challenges in the security and defense sector]. *Yurydychna psykholohiia*, 2(37), 33–41. <https://doi.org/10.33270/03253702.4> [in Ukrainian].
7. Kokun, O., Oliinyk, V., Pishko, I., & Lozinska, N. (2025). *Diahnastyka psykholohichnykh zmin u viiskovosluzhbovtziv v umovakh viiny: metodychnyi posibnyk* [Diagnosis of psychological changes in military personnel in wartime: Methodical manual]. Kyiv : TOV “7BTs”. ISBN 978-617-549-479-0 [in Ukrainian].
8. Oliinyk, V. (2024). Osoblyvosti vzaiemozviazkiv osobystisnykh rys “Velykoi piatirky” i pokaznykiv postdosvidnoho zrostannia viiskovosluzhbovtziv – uchasykiv boiovykh dii [Features of relationships between Big Five personality traits and indicators of post-experience growth of military personnel – combatants]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii psykholohichni nauky*, 21, 195–202. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.21.24> [in Ukrainian].
9. Kokun, O. (2023). The personal growth resources of the adult population following the first months of the war in Ukraine. *International Journal of Psychology*, 58(5), 407–414. <https://doi.org/10.1002/ijop.12915>
10. Ponomarenko, Ya. S. (2025). Metodyka “Diahnastyka osobystisno-profesiinoi zdiisnennosti”: struktura ta psykometryчне obgruntuvannya [The method “Diagnosis of personal-professional fulfillment”: structure and psychometric substantiation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3(110), 281–294. <https://doi.org/10.32631/v.2025.3.23> [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

ЗМІСТ

Барко Вадим Вадимович, Барко Вадим Іванович, Андрущенко Анастасія Вікторівна МЕТОДОЛОГІЯ ЕКСПРЕС-ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	3
Вавринів Олена Степанівна НОРМАЛІЗАЦІЯ НЕБЕЗПЕКИ: ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ.....	15
Волошин Володимир Миколайович ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	23
Кириченко Андрій Володимирович, Ніколенко Роман Олександрович ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАСЛІДКІВ ПЕРЕБУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ПРИМУСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ (ПОЛОНУ).....	30
Яремко Роман Ярославович, Коваль Ігор Святославович, Дида Каріна Романівна РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	41
Козлова Анна Георгіївна, Юрченко Римма Артурівна ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА» ПСИХОЛОГАМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТІВ ДІТЕЙ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ.....	48
Макарчук Наталія Миколаївна, Вишніченко Сергій Іванович ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЛІДЕРСТВА ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У КРИЗОВИХ УМОВАХ.....	55
Міщиха Лариса Петрівна, Савенко-Кобилкіна Олександра Олександрівна ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	64
Пономаренко Яна Сергіївна СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗАЛЕЖНО ВІД ТРИВАЛОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ.....	71

CONTENTS

Barko Vadym V., Barko Vadym Iv., Andrushchenko A. METHODOLOGY OF EXPRESS RESEARCH OF INDIVIDUAL PROPERTIES OF PERSONNEL OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE.....	3
Vavryniiv Olena NORMALIZATION OF DANGER: ASPECTS OF UKRAINIAN SOCIETY'S ADAPTATION IN A TIME OF WAR.....	15
Voloshyn Volodymyr PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE PROFESSIONAL FUNCTIONING OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE PERSONNEL IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE.....	23
Kyrychenko Andrii, Nikolenko Roman EMPIRICAL STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL CONSEQUENCES OF MILITARY SERVICEMEN'S STAY IN CONDITIONS OF FORCED ISOLATION (CAPTION).....	30
Roman Yaremko, Ihor Koval, Karina Dyda THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE STATE EMERGENCY SERVICE OF UKRAINE.....	41
Kozlova Anna, Yurchenko Rymma EFFECTIVENESS OF THE APPLICATION OF THE "GREEN ROOM" METHODOLOGY BY PSYCHOLOGISTS DURING THE INTERVIEWING OF CHILDREN IN CRIMINAL PROCEEDINGS.....	48
Makarchuk Natalya, Vyshnichenko Serhii PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF LEADERSHIP AND PERSONNEL MANAGEMENT UNDER CRISIS CONDITIONS.....	55
Mishchykha Larysa, Savenko-Kobylkina Oleksandra EMPIRICAL STUDY OF THE IMPACT OF RESILIENCE ON STUDENTS' PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN WARTIME.....	64
Ponomarenko Yana STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF PERSONAL-PROFESSIONAL FULFILLMENT IN MILITARY PERSONNEL AS A FUNCTION OF LENGTH OF SERVICE.....	71

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Серія психологічна

Випуск 1

Коректор *І. М. Чудеснова*
Комп'ютерне верстання *А. М. Фоменко*

Дата розміщення онлайн: 31.05.2026.
Дата друку: 05.06.2026.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,3. Зам. № 0526/441.
Наклад 100 прим.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.